

545392534

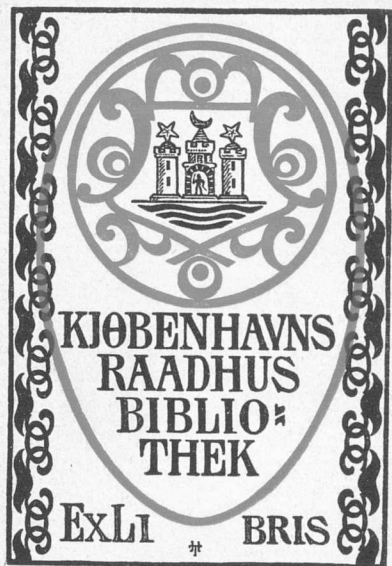

101 KØBENHAVNS
KOMMUNES
BIBLIOTEKER

99.4 Ipsen, J.J. Ip

RHB

KJØBENHAVNS
RAADHUS
BIBLIOTHEK

EX LIBRIS

EN UTOPISTS HISTORIE

ERINDRINGER FORTALTE AF

J. J. IPSEN

WOELS FORLAG (CAI M. WOEL)
KØBENHAVN - MCMXXVI

99.4

Ip

„Hvorfor? hvorfor? sang Bølgen
og trilled hen i Skum,
og Stranden svarede:
Jeg ved det ikke!“

FORSPIL

Jeg er født et Sted ude i Himmelrummet, ufatteligt langt borte fra hvor jeg nu er. Med Tanken paa de Afstande jeg har gennemløbet, finder jeg det besynderligt at Folk kan tale om at de ikke har oplevet noget; en Astronom vilde have svært ved at beregne min Bane mellem Stjernebilleder som jeg selv ingen Rede har paa. Døbeattesten oplyser at jeg er født i Nørre Broby paa Fyn; den er altsaa kun relativt rigtig. Der staar i den at jeg fik Navnet *Johannes Jacobus Ipsen*; men af gamle forlængst afdøde Slægtninge har jeg hørt fortælle at da jeg var født, gik min Far ind og hilste paa mig med den Besked at jeg skulde hedde Zebedæus. Min Mor mente at det var Synd at give saa skrækkeligt et Navn til saa dejligt et Barn. Det blev til en Konflikt, jeg har senere været Anledning til flere; den løstes af min Far, idet han en Dag gjorde følgende Indrømmelse:

— Ja skal han ikke hedde Zebedæus, da skal han hedde som Zebedæi tvende Sønner, Johannes og Jacobus!

Saaledes blev jeg opkaldt efter »Tordensønnerne« i Evangeliet; og min Far døbte mig egenhændig i Nørre Broby Kirke. Byen er i Forvejen berømt gennem Slægten med det latiniserede Navn: Pontopidan, af pontem Bro og oppidam By.

Min første Erindring stammer fra da jeg var 3½ Aar gammel. Mor stod med mig paa en Badebro i Odense Aa, som flød forbi Præstegaardens Have, og min store Halvbroder Olaus sprang i Vandet; da græd jeg stærkt i den Tro at der var sket noget frygteligt. En anden sikker Erindring fra omtrent samme Tid er at jeg blev stukket i Munden af en Bi. Disse Smaating fortæller jeg for at fastslaa at et Barns Oplevelser næppe fæstner sig i Hukommelsen før efter det fyldte tredie Aar. Forudsat altsaa at jeg har været et Gennemsnitsbarn; men jeg er jo født i Demokratiets, i Gennemsnitsmenneskenes Aarhundrede, saa det passer nok.

Paa fædrene Side stammer jeg op fra en Skrædermester *Jeppe Andreasen* i Odense; jeg bruger ikke den almindelige Vending: stammer ned fra, for det gaar opad. Han var min Oldefader, og da han blev velhavende, forfinede hans Søn Navnet *Jeppesen* til *Ipsen* og studerede til Præst. Det samme lille Træk af fornemme Fornemmelser findes i min Moders Stamtavle. Her kan jeg gaa tilbage til min Tip-tip-tip-tip-tip-Oldefader, *Laurids Sørensen*, Præst til Söften (Seuften) og Foldby i Aarhus Stift omkring Aar 1570; hans Søn latini-

serede Bynavnet Söften til Zeuthenius eller *Zeuthen*, blev Magister, Provst og Præst til St. Knuds Kirke i Odense, og fra denne Magister *Jens Lauritzen Zeuthen* og hans anden Hustru *Abel* stammer jeg op i lige Linje gennem en Præst, en Præst, en Successor, en Degn, en kongelig Skovfoged og sluttelig *Christine Nicoline Zeuthen*, min Mor, født 1817, femten Aar yngre end min Far. Jeg har disse Oplysninger fra en af den bekendte Genealog *I. C. L. Lengnicks* Stamtavler (Kjøbenhavn 1844).

Fra omkring mit fjerde Aar tilbragte jeg min Barndom hos en Faster paa Østrup Skovgaard i Nærheden af Klintebjerg ved Odense Fjord. Det var inden Konvolutterne blev kendte, for noget af det første min gamle Faster lærte mig var at lægge et Brev sammen og lakke det; desuden underviste hun mig i Hallagers tyske Læsebog, som begyndte med: »Der Apfel hängt am Bäume«. Senere gik jeg et Par Gange om Ugen hen i Præstegaarden hos Pastor *Lassen*, der var født før den store franske Revolution; han læste Latin med mig, og derfra kommer maaske mit Hang til Sprogstudier.

Af andre Spirer som den Gang nedlagdes i mig nævner jeg at jeg lærte at strikke, karte Uld og spinde ved en Rok; endvidere var jeg med til at støbe Lys, kærne Smør, bage Brød, pille Humle og brygge Øl. Jeg tærskede Korn med en lille Plejl,

hjalp Røgteren at muge, Staldkarlen med at skære Hakkelse og fodre af om Aftenen. Belysningen var en Tranlampe.

En Oplevelse regner jeg det for at jeg har set en af Verdens første Cykler. Den var lavet af min Fætter *Andreas Høgh*, Købmand og Fotograf i Skamby, senere bosiddende i Thisted. Han kom kørende paa »Velocipede« for at besøge os, og det var to Mil, 15 Kilometer hedder det altsaa nu; men vi Drengene opdagede at i Virkeligheden kørte han kun gennem Landsbyerne, hvor Folk saa ham; den øvrige Vej trak han Maskinen. Jeg kan bedst give et Begreb om hvordan den var, naar jeg siger at det havde været en god Pengeanbringelse at sikre sig den, for nu vilde den være en kostbar Museumsgenstand.

De eneste Maskiner jeg ellers saa dukke op var en Kærnemaskine i Mejeriet, og en Maskine for Hørskættene der drog paa Omgang i Gaardene. Nu er der ingen paa Fyn som dyrker Hør mere; den berømte Boghvede er ogsaa forsvundet, vi faar Boghvede fra Nord Afrika. Hvorfor? Ikke en Gang en Professor i Socialøkonomi kan forklare det. Jeg holdt meget til i Huggerset, men oftest kom jeg i Folkestuen, hvorfra mine samfundsforstyrrende Tilbøjeligheder muligvis skriver sig. Men det maa ikke forstaas saadan at Folkene var revolutionære, det er de Tjenende aldrig. Lønnen var den samme som nu, det strængt nødvendige.

Fordringerne til Livet var mindre; de er stegne med Tekniken. I et Karlekammer med Stengulv sov den Gang seks Mennesker i tre faste Træsenge med Halmunderlag, og Rummet laa mellem Kostald og Hestestald; et lille Vindue vendte ud til Møddingen, et andet til Gaardspladsen. Pigerne boede i Stuelængen, ogsaa to i hver Seng. Da Tyendet var for fattigt til at gifte sig og altid manglede et Hus at sætte Bo i, blev Tjenestepigerne i Reglen frugtsommelige og flyttede bort til smaa Husmandshjem kort før Fødselen. Men det skadede ikke Gaardens Rygte; Forholdene var nemlig ens allevegne. Avlskarlen, *Chresten*, der havde været med i Treaarskrigen 49—51, havde to voksne Sønner med en Mejerske; han opnaaede aldrig at gifte sig med hende.

Karle og Piger spiste af samme Fad; Ske, Kniv og Gaffel tørredes i et Viskestykke eller paa Ærmet og blev stukket op i smaa Læderremme paa Væggen. Kosten var ypperlig; en Ret som Ærtegrød har jeg aldrig set siden, formodentlig er den uddød. En god Skik var det at man sov til Middag; det kunde ogsaa tiltrænges, for Arbejdstiden var urimelig lang. Jeg har mange Gange undret mig over at Karle og Husmænd, der i Høsttiden i Reglen blev fulde af hjemmebrygget stærkt Øl, kunde holde ud fra Sol stod op til noget nær den gik ned.

Af Adspredelser var der Sankt Knuds Marked

en Gang om Aaret inde i Købstaden, der var Høstgildet, og ellers kun Besøg om Søndagen af Bekjendte som altid medbragte en Flaske Brændevin. Efter Gudstjenesten drak mange i Sognet; til Hverdag gik det meget nøgternt til. Om Vinteraftenerne kartede og spandt Pigerne omkring Ovnen, som der fyredes op i ude fra Bryggerset; Karlene spillede Kort, handlede om Piber eller sov paa en Bænk; nu og da blev der læst i Fyns Stiftstidende, Folkets Nisse og Søndagsposten, som laantes hos Herskabet. Bøger mindes jeg ikke at have set udover Aarets Almanak. Men det kunde hænde at Pigerne sang en Skillingvise som var købt en Markedsdag; her er et af de utallige Vers i en Elskovssang, det blev sunget inderligt og i stærk fynsk Dialekt: .

Ak Herman, Herman,
dit haarde Hjerte
det volder mig dog stor Ve og Smerte;
ak Herman, Herman
vend om igen,
til din Amanda, din fuldtro Ven.

Noget af det vi nu kalder Bevægelser har jeg aldrig mærket der paa Egnen. En Mormon Mission startedes af en hellig Væver i et Nabosogn, men gik udenom os i Østrup. Derimod satte Guldgraver Epidemien en Del Spor; der rejste flere unge Karle til Kalifornien og Australien end Piger og Koner til Utah. Røre var der da Skrædderen fore-

viste den første Symaskine for Folk. Jeg husker ogsaa den første Petroleumslampe; da gik Helligtrekonger Lyset i Graven. Politik dyrkedes ikke; der var kun faa der havde Valgret, og Dagen før Valget i Otterup spurgte de gerne: Hvordan stemmer *Per Skomager*? Derimod har jeg aldrig hørt nogen spørge om hvordan Præsten stemte.

Der klang en Harmonika ovre fra Stalddøren; det var Gaardens Poesi. Men saa og hørte man dybere til, var der alligevel mere. Jeg kan ikke erindre noget smukkere end naar *Chresten* fortalte om hvordan han ikke nænnede at skyde paa Ty-skerne i Treaarskrigen eller om sin Anger over en Gang at have trukket et Par nye varme Støvler af en lige dræbt Preusser. *Anders*, Kusken, havde i næste Krig ligget som Trænkonstabel i Kjøbenhavn og berettede sagkyndigt om Livet derinde. Men *Jens* brød ham af og fortalte at de havde været tre Mand og tre Par Heste som var kørt i Ægt syd paa fra vores Gaard og det kunde jeg selv huske, baade da de rejste ud som stolte Karle og kom hjem fra Krigen endnu stoltere, uden at have sat hverken Vogn eller Heste til. Det Aar var jeg med paa et Besøg hos Mølleren ved Arreskov i Sydfyn, og derfra hørte vi Kanontordenen den Nat Tyskerne gik over til Als. Forinden havde jeg oplevet Virkningen af Frederik den Syvendes Død; da det Budskab kom, saa jeg min gamle Faster græde, og hun var ikke den eneste. Der

blev ringet over ham fra alle Landets Kirker i 6 Uger, baade Formiddag og Eftermiddag; jeg har været med til at trække i Rebet oppe i Taarnet. Nogle Aar efter svor *Skrædderen* paa at Frederik den Syvende slet ikke var død; han sad som Fange paa et Slot langt nede i Tyskland. Og vi troede det, skønt *Per Skomager* rystede tavs paa Hovedet, naar han hørte den Historie. Den var vistnok kommen til os gennem en af *Skrædderens* mange Kolportageromaner.

Og Poesi var det for mig naar den gamle *Karen Skomagers* var ude at »bede med Ko« og sad paa en Grøftekant og fortalte om Prinsen med de tre store Hunde: Peg-an, Hold-fast, Bræk-Jern og Staal. Det var vistnok de samme Hunde som dem H. C. Andersen havde faaet med i *Æventyret* om Soldaten med Fyrtojet. En Dag da jeg havde Stuearrest og fra Loftskammervinduet saa *Karen Skomagers* sidde langt borte med de andre og Koen, da græd jeg. Poesi fandt jeg ogsaa i den halvgamle *Karl, Hugi Hans*, der gik paa Omgang i Gaardene; han var i sin Forhutlethed som skaaret lige ud af et *Æventyr*, det om det uægte Barn der kom paa Sognet. Naar han stod i Udhuset en kold Vinterdag og huggede Brænde for Pigerne og han sagde til mig: Har Du ikke en Snaps, lille Johannes? — da sprang jeg afsted og listede Flasken ud til ham. Og naar *Hugi Hans* en Maanedstid efter rejste fra Gaarden, da græd han.

Kan der være Poesi ogsaa i det grimme? Ja, naar man ser overbærende paa det. Der laa en ussel gammel Fattiggaard næsten klods op ad Herregaarden — men den er revet ned nu, lad os ikke tale mere om den. Sidste Gang jeg saa et af de gammeldags Fattighuse var ovre ved Sønderho paa Fanø; de fortalte mig at da havde der ingen boet i det i over tredive Aar. Paa Langeland findes der ikke et fattigt Menneske mere, og saadan er det mange Steder. Egentlig er det kun Staten der er fattig nu til Dags; men den er det ogsaa til Gavns. Og Staten, det er desværre os alle sammen.

I Nærheden af Fattighuset boede *Nils Husar*. Han havde set Napoleon; det var »en lille Mand som kom flintrende paa en hvid Hest, og saa ku' ha' raave.« Saa vidt jeg har regnet ud, for Nils vidste det ikke selv, maa det have været ved Kiel at de to mødtes. Af Nils Husar lærte jeg de seks reglementerede Rytterhug med Sablen, og da han ogsaa havde staaet ved Lansenererne, fik jeg desuden Undervisning i hvorledes en Lanse svinges fra Hvil til Angrebsstilling, Færdigheder som jeg aldrig senere har faaet Brug for. Da jeg i 1878 første Gang kom til Paris, talte jeg med et Par af Napoleons Soldater; men de var kun Ruiner af sig selv, smaa sammenkrøbne rynkede Menneskeansigter hvorfra man lige kunde presse et »oui«, naar man spurgte om de havde været med ved Austerlitz eller Waterloo.

Jeg lærte noget overalt. Under Pløjningen fandtes Flintknive og Stenøkser, især ude paa Store Nymark som en Gang maa have været skovbevokset og tæt beboet; der var ogsaa Vildsvinetænder og »Sebedeier«, det vil sige Forsteninger af Søpindsvin; Flintknivene gik der paa Eggen under Navnet Tordenstene, da de før i Tiden mentes at være faldet ned fra Himlen i Tordenvejr. Inde i Skoven holdt Dyr til som nu er omtrent forsvundne af Landet; hvem har vel set en Ravn eller en Glente, Staalorme eller Hasselsnoge? Af de sidste saa jeg dog aldrig mere end et eneste Eksemplar; den sad en Sommerdag rullet sammen om en Gærdestav; paa Størrelsen og Hovedet, hvor de to gule Pletter hos den almindelige Snog manglede, kunde jeg regne ud at det var en Hasselsnog; jeg var vant til at fange Snoge med Haanden — den kom til at lugte fælt, Dyret gjorde jeg aldrig noget — og da jeg omsider nærmede mig for at gribe til, viklede Hasselsnogen sig lynsnart ud og bugtede sig igennem nogle Buske som en Aal gennem Siv i Vandet. Pindsvin fangede jeg ogsaa; naar de havde gjort Tjeneste en Nat mod Mus i Mælkekammeret, blev de sat ud igen. Dyrene lærte mig at være deres Ven. Kun Rotterne dræbte vi; der var en ustyrlig Mængde af dem i de gammeldags Svinestier, og vi fangede 6—7 Stykker ad Gangen i en hjemmelavet Rottefælde. Naar der blev lukket op for

dem, bed *Rinaldo* dem ihjel; jeg nævner denne Hund for det smukke Navns Skyld, han var opkaldt efter en Italiener, Banditten *Rinaldo Rinaldini*. Baade han og Hunden er nu glemte.

Og saa Stranden, Fjorden, eller bare Dammen hvor mine Skibe sejlede til fremmede Lande, og det største Skib hed »Trods Vind og Vejr«. Og Grøften der Foraar og Efteraar var som en rivende Flod langs hvilken man kunde foretage Opdagelsesrejser helt ind paa andre Folks Jorder. Naar jeg tænker paa den Opdragelse jeg fik her synes Bybørnenes mig fattig. Selv min senere Universitets Undervisning var langt ringere.

Der var desuden Landsbyskolen. Nu vil man vel sige at den vist var svært gammeldags; men for mig staaer den snarere som forud for det moderne. Vi gik Piger og Drengene sammen, kun sad vi hver for sig, ligesom Kvinder og Mænd gjorde det i Landsbykirken. Den gamle Skolelærer *Tschering*, der tillige var Kirkesanger, lærte de mindste at regne med Smaasten som de maatte samle op ude paa Vejen, og de større holdt han i Ave med et Spanskrør. Om Sommeren mødte vi allesammen barbenede. Undervisningen interesserede mig; jeg har ikke glemt det Indtryk det gjorde paa mig da jeg første Gang saa et lille Kort over England; jeg kan kende netop det Kort hvis jeg ser det igen efter saa mange Aars Forløb. Der var Religionsstimer; men saa fik vi jo lært lidt om Jødernes

Historie, og jeg har aldrig mærket at Børn har taget Skade af denne Undervisning. Det er selvfølgelig galt at den bestemmes af hvor Barnet hører hjemme rent geografisk. Paa den anden Side er denne Løsning ganske praktisk paa en lille Himmelklode med op imod tusinde forskellige Religioner; skulde et Menneske stilles overfor et Valg mellem alle disse, blev det en meget besværlig Historie. At faa Stedets og Tidens Religion er betydeligt nemmere. Da alle Mennesker paa Bunden er religiøse, det vil sige staar undrende overfor deres egen Tilværelse, er hele Spørgsmaalet ikke af den Vægt som Folk almindeligvis lægger i det. I Østrup Sogn gik man flittigt i Kirke; men man tilhørte ikke nogen »Retning«. En af Præstens Kapellaner fik jeg et særlig godt Indtryk af; det var den Pastor *Holm* som i Provisorieaarene dømtes til fire Maaneders Fængsel for Majestætsfornærmelse. En Søndag stoppede han op i Prækenen og sagde jævnt og ligefrem: »Saa, der tabte jeg Traaden.« Han gav sig til at lede i sine Optegnelser og fortsatte lidt efter: »Naa, der er den.« I sin strafbare Præken oppe i et nordjydsk Sogn sagde han i samme ligevægtige Tone at han mente Christian den Niende havde brudt sin Ed paa Grundloven.

Bønder gaar i Reglen udenom Teologien. En Dag jeg kørte til Byen med *Anders*, fortalte han mig at han havde været i Otterup og hørt den

tilrejsende Pastor *Birkedal*, den Gang Fyns berømteste Præst. Han havde sagt at vi kunde magelig ha' staaet os i 64, hvis vi ikke havde været saa ugudelige.

— Men, føjede Anders til, det er nu ligegodt noget Sludder; for Vorherre ka' nok hjælpe, men han ka' sgudde hjælpe naar Tyskerne er saa manne!

Ræsonnementet slog mig. Saa jævnt har jeg ofte hørt Folk paa Landet tænke, helt udenom Prækestol og Missionshus. Til en Begravelse brugtes endnu den gamle Vending: Værsgo aa gaa op i Storstuen, kasker det ku' mere Dem aa se Liget! Ved et Bryllup laa Bruden i Sengen, formedelst de Omstændigheder hun var i, og der stillede Præsten sig op og viede hende, uden at nogen tog Forargelse af det. Senere spiste vi; og vi var allesammen inde og sige den nygifte Kone Tak for Mad og Farvel. Kort efter var der Barselgilde.

Mange Aar senere gjorde jeg Bekendtskab med en gammel Kone i Vartov. Hun betroede mig at naar hun bad Fadervor, strøg hun altid: Og forlad os vor Skyld, som vi og forlade vore Skyldnere. Hvorfor, spurgte jeg? Jo, for der var nogen hun ikke kunde lide og ikke tilgive, og saa syntes hun at det var bedst helt at stryge det. Jeg beundrede hendes naive Ærlighed.

Der er Kirke i ethvert Menneskes Bryst; og en lille Kirke var der ogsaa i mit Barnehjærte. Hvor gav det Genklang inde i det naar vi en Som-

meraften stod udenfor Gaarden og Klokkerne begyndte at ringe Solen ned; der var vores egen, saa den i Lumbye paa den anden Side af Fjorden, og nu kom den smukkeste af dem alle, Klokken i Lunde Kirke. En Vogn raslede hjemad langt borte paa Landevejen, en Hund gøede fra en fjern Gaard, Mikkell Ræv strøg over Vejen Nord paa, Flagermusene, Nattens Svaler, svang sig lydløst forbi os, Uglerne fløj ud gennem Hullet oppe i Ladegavlen, og Harmonikaen lavede en dæmpet Orgelmusik ovre fra Karlekammeret. Der var en som tændte sin Pibe i Mørket henne ved Leddet, hvor en gammel Hest i det samme satte i Galop ind over Marken; for den kunde huske Gaardens Brand for mange Aar siden, og hver Gang nogen strøg en Svovlstik af i Nærheden naar det var mørknet, spidsede Dyret Ører og blev uroligt. Saadan havde vi en anden Hest, den havde staaet ved Dragonerne i Krigen 64; naar Sognets Musikanter, før Høstgildet begyndte, stillede sig op udenfor Stuehuset og blæste i Trompet som Velkomsthilsen til nye Gæster, da kom der Liv i den gamle Dragonhest. Den havde ogsaa sine Erindringer; Æselet som bar Kristus ved hans Indtog i Jerusalem blev taget op til Himlen; men Evangeliet som fortæller dette er sørgeligt nok bleven erklæret for uægte.

En Gang oplevede jeg et større Naturfænomen; det var en Oldenborrevandring, og jeg fortæller

det fordi disse Dyr nu ogsaa synes at være blandt dem der dør ud her til Lands. En Sommerdag hen ad Aften kom Oldenborrerne flygende Syd fra som Fugl i en Snestorm; gik vi imod denne levende Sky, piskede det os ind i Ansigtet; snart var hvert eneste Træ fyldt af Oldenborrer og Bladene halvt opædte. Man kunde ryste Oldenborrer ned i Tøndevis; det lidt der opsamledes brugtes til Svinefoder eller Markgødning. Disse Hærskarer af Dyr mindede om det gamle Testaments Græshoppesværme over Ægypten; de maa være kommet helt nede fra Tyskland, hvor langt de bredte sig erindrer jeg ikke. Jeg har ikke senere oplevet noget lignende.

Men ofte har jeg ved Foraarstid hørt den vilde Jagt suse forbi i Mørket højt over mit Hoved, Asgaardssidet:

Lydt gennem Natten i Luften farer
et Tog paa skummende sorte Heste,
de har Skyer til Fodefæste — —

Det var Fugletrækket. Læg Øret til Foraarsnatten; det kalder, piber, skræpper, kagler, fløjter, synger fra Millioner smaa Struber, en fjern Musik saa betagende som kun Naturens vidunderlige Orkester kan skabe den. Trækfuglene flyver mod Rede, Føde og Forplantning, akkurat det samme som driver Menneskene nede paa Jorden. Folkevandringerne var saadanne Træk mod nye Hjem. Oppe ved Skyerne suser da de vingede Skarer

afsted, Gærdesmutter, Lærker og Svaler, Strandløbere og Viber, vilde Gæs og Ænder, Storke og Ørne, i Flok eller Par, tæt ved hinanden, somme Tider de smaa paa Ryggen af de store. Og nederunder gaar de tamme Dyr. Hønsene paa Møddingen lægger før Solopgang Hovedet paa skraå og kigger til Vejrs med det ene Øje, mens Hanen basker de stumpede Vinger henne paa det nederste Trin af en Stige op mod Staldlængen og raaber: De er gale! de er gale! Kalkunerne mener det samme og klukker sig røde i Kinderne: Hvorfor gør de det? hvorfor gør de det? I Gadekæret snadrer en Familie og tror, som Anden i Æventyret, at Verden naar helt om paa den anden Side af Præstens Have. Det er Fuglenes Spidsborgere. De der oppe er de Gales Tog, Digterne, Utopisterne. Men Fugle er de alle.

Ude paa Marken vender Haren Mølle med Enden i Vejret i Foraarsolen; den har ingen Vinger, men den springer langt og er en Gang naaet ind i Landet paa Spring fra Asien, omtrent ligesom Bonden; den er levet fast her som han, spærret inde af Hav og Grænser. Men Spidsborger er Haren ikke; dertil er den for optaget af Kampen med Ræven og Hundene. Og naar Bonden ser den flintre hen over Agrene føler han sig i Slægt med den; for ogsaa han har sit at slaas med og lever i en Mindelse fra den Tid da han selv indvandrede.

Men Trækfugletoget kan skræmme baade en

Hare og et Menneske. Og højt oppe skræmmes de vel af Spidsborgerne, som er vokset fast omkring den frugtbare Mødding. Himmelrummet forstaaer ikke Jordskorpen. En tam Hane har ondt ved at forstaa en Turiststork fra Nilens Bredder.

Men Naturen er Gudskelov rig paa Modsætninger, paa Filistre og Utopister, og den har Brug for dem alle. Vi gør os saa megen Umage for at komme Modsætningerne til Livs, vi vil uniformere Menneskene, forvandle en Trækfugl til en Standfugl — hvorfor, hvorfor? Værdien ligger jo dog i Forskellen, i det brogede, i at to Blade aldrig er ens og to Mennesker heller ikke. Det er nok at der er en Lighed mellem alt Levende, denne:

Nu nærmer sig Tiden da jeg skal væk,
 jeg hører Vinterens Stemme;
 thi ogsaa jeg er kun her paa Træk
 og haver andetsteds hjemme.

Vi skal dø alle. Og alt levende er Brødre. Hurra, de Døde rider rask! Men der vil altid være Mennesker som kryber under Dynen naar den vilde Jagt, de Gales Tog, Gudernes Ridt suser forbi højt over deres Hoveder.

Min bedste Lærdom fik jeg fra Moder Jord; hun satte sit Præg i mig. Saa blev jeg sendt til Latinskolen i Odense. Det var Naturen der slap mig, og Kulturen der tog mig i Nakken.

I ODENSE 1865.

Landevejen holdt op, Vogn og Heste rumlede henad Stenbroen mellem to lave Husrækker og svingede ind i en gammel Købmandsgaard med Brændevinsbrænderi, hvor Faarekyllingerne peb i Væggene og Luften var syrlig, saa jeg har Erindringen om det i mit Øre og min Næse den Dag i Dag. Jeg var vel otte Aar den Gang. Jeg kom i et Pensionat; Kosten gik ned til det halve. Og jeg kom i Latinskolen; Friheden gik ned til det mindst mulige. Jeg var paa Vej til at blive et civiliseret Menneske.

Odense kommer af Odins Ve, det er: Helligdom; men den populære Forklaring er at Frigga, da de kom der til Egnen, sagde: Odin se! Hvortil der igen knytter sig den gamle Vittighed at det var godt det ikke var ham der sagde: Frigga se, for saa havde Byen faaet et endnu mærkeligere Navn. Topografisk er det bevist at Odense, som nu ligger inde i Landet, en Gang har ligget ud til Fjorden, ligesom det andetsteds er bevist at for Eksempel Roskilde Fjord har staaet i Forbindelse med Køge Bugt. Odense er gammel, det kan man se paa den endnu; men selvfølgelig viskes der efterhaanden meget bort. Om man endda holdt fast ved Navnene; et endnu eksisterende Navn som Næsbyhoved viser tydeligere end

noget andet at Odense har set ud over Havet i længst forsvundne Tider; men et ældgammelt Gadenavn: Ved Gravene, er bleven brutalt slettet. At man rev det middelalderlige »Galehus« ned som laa Ved Gravene, var naturligvis rigtigt; der oppe bag Muren stod i mange Aar en Sindssyg og spillede Violin, og naar vi Drengene strøg Kasketten nede paa Gaden, hilste han nedladende igen. Vi glædede hinanden ved den lille taabelige Hilsen. Som Galehuset forsvandt ogsaa den gamle Latinskole; den laa mellem Klingenberg og Sankt Knuds Kirke og lignede en toetages Fattiggaard. Der havde min Far og min Farfar siddet paa Pøgebænken. Den Latinskole jeg kom i er nu Posthus; og den sidste Latinskole er et Palads imod den første. Vist forbedrer Verden sig.

Det er mig umuligt at sige stort andet end godt om min Latinskole. Den gamle Rektor *Henrichsen* — »Messer«, alle Lærerne havde Øgenavne, hans var en Forvanskning af Mester — regerede gammeldags strengt; de Lussinger han uddelte var haarde og faldt ofte paa de forkerte Steder; jeg ved ikke at nogen tog Skade af dem, men de gjorde os selvfølgelig til Tilhængere af Pryglestraffens Afskaffelse. Undervisningen var gennemgaaende god, delvis ypperlig. Daarligst var vistnok Sprogundervisningen; naar man gik ud af Skolen, kunde man hverken sige Goddag eller Farvel paa noget levende eller dødt Sprog.

For mit Vedkommende lærte jeg i alt Fald Dansk; det takker jeg for en stor Del den gamle Overlærer *Strøm* for. Mine Erfaringer gaar ud paa at de moderne Kommune- og Statsskoler giver deres Elever mindre end de gamle Latinskoler gjorde. Det skulde glæde mig om jeg tog fejl. Angaaende Nutidskravet at Religionen ikke skal være et Skolefag men en Privatsag, maa det siges at til syvende og sidst bliver al Ting en Privatsag, nemlig Elevens; men paa den anden Side er Skolen jo netop sat til at blande sig i Elevernes Privatliv. Og hvad saa? Er der anden Løsning end at Skolen nøjes med en Undervisning i Religionshistorie og lader Eleverne gaa paa egen Haand med Resten? Ikke en Gang med Hjemmene kan Børnene opnaa et helt idealt Samarbejde; for netop i min Ungdom rasede der Religionskrig mellem Forældre og Børn der var naaet over Konfirmationsalderen.

En grim Ting mødte jeg, men uden straks at forstaa det. Henne overfor Sankt Knuds Kirke laa Borgerskolen, og mellem dens Drengene og Latinskolens var der Krig. Det var første Gang jeg saa »Overklassen« og »Underklassen« ramle sammen; men vi tog det ikke saa højtideligt; Klassehadet var derimod den Gang ved at blusse op imellem vore Gamle. Drengene fra Borgerskolen kaldte os Flalitlus; Oprindelsen til dette Ord har jeg aldrig kunnet udforske. Men Børn slaar

ikke haardt; Forældrene slog haardere i de næste Aartier og gjorde os onde.

Af Begivenheder havde vi lykkeligvis faa; de kom tids nok senere. Diligencen rullede hver Dag ud ad Nyborg Landevej, Postiljonen blæste i Trompet, Vægteren sang sine Vers om Aftenen, vi gik til Skole, fra Skole, og saa kom Ferien. Altsammen sorgfri Glæder. Konfirmationen var som et Varsel om at nu var det snart forbi. Da skulde vi rigtig blive til noget. Og nogle blev det, eller blev vi det egentlig ikke allesammen? Blandt mine nærmeste Kammerater var en lang Tid *Gotthold Krag*; han blev Kammerherre ved Frederik den Ottendes Hof, senere hos Enkedronningen, og det var meget. *Marius Tscherning*, Søn af min første Lærer og min Kammerat fra Landsbyskolen, blev en verdensberømt Øjenlæge; det var mere. *Frederik Hey* legede med smaa Kanoner som han fyrede af i Faderens gamle Vinhandlergaard; ham gik der Politik i, og det skal der ogsaa nogen til. *Otto Fønss* skrev Vers. *Christian Dæhnfeldt* overtog sin Faders Gartnerforretning og blev Odense Bys Mæcen. *Henrik Teisen* fra Annas-holm, ham som sank en Skraa for at komme til at kaste op og faa sin Far eller Mor til at sende Sygemelding til Skolen, skal være blevet Bryggeriejer i Rudkjøbing. En blev Oberst, en blev tilsyneladende ingen Ting, og de fleste forsvandt sporløst, det vil dog kun sige sporløst for mig. En

af dem kunde jeg have Lyst til at efterlyse; hvad blev der af min Ven Originalen *Caspar Tietge Pors*? Saadan som den Dreng saa ud, maa H. C. Andersen have set ud. Pors var en Begavelse i omtrent alle Fag undtagen Matematik; han begreb ikke Nyttens af en Logarithme, eller hvorfor Hypothenusens Kvadrat var lig Summen af begge Kathedernes. I Nutidens Skole er man kommen bort fra at undervise alle Børn i Fag som Matematik og Musik, hvor der kræves medfødte Anlæg. Men er det ikke noget lignende med Religion? Der er Børn som ganske mangler Betingelserne for at forstaa Jødernes gamle Sagn, Jehovas Vrede, Messiastanken og alt hvad deraf fulgte; men hvorfor plage Børn med Undervisning i denne højere Matematik, naar de mangler Anlæg for det? Hvem af os kan gaa ind i en Synagoge og forstaa Sabbatsdagen? Alligevel forlanger vi af vore Børn at de skal kunne forstaa baade det gamle og det ny Testamente, Pagtens Ark og Thora Rullerne. En af de religiøse Bevægelser i vor Tid, Teosofien, lærer at »Gud er det store Syvtal«; hvem kan vel fatte dette, naar det ikke netop er udlærte Teosofere? Men Børn da, hvordan skal de kunne fatte Statskirkens Lære om at Gud er tre, og de tre dog én? Jo, Troen fatter det. Men det er religiøs Snak at man skulde kunne forlange en bestemt Tro af Børn som foreløbig skal tro hvad enten Forældre eller Lærere fortæller dem, Alt dette skriver jeg

fordi Caspar Tietge Pors blev plaget med Matematik.

En af mine større Oplevelser var Odense Bys Illumination for *H. C. Andersen*, da han blev gjort til Æresborger. Naar jeg husker at Andersen boede hos Biskop *Engelstoft*, er det vistnok fordi Bispen var en af de mindste Mænd jeg nogensinde har set, imponerende lille sammenholdt med hans høje Stilling. Saa var der endvidere et Rigsdagsvalg; Oberst *Vaupel* faldt imod Borgmester *Koch*, og vi Drengene holdt med Obersten, formodentlig var Sabelen noget Skyld i det. Endelig var der den tysk-franske Krig 1870—71; da gik hele Skolen imod Tyskerne. Telegrammerne blev læst op i Timerne og var jo ikke opmuntrende, men det varede længe inden vi vilde overgive os.

Efterhaanden blev vi vistnok trætte af Skolen; Arbejdstiden var altfor lang fra 8—12 og fra 3—5, foruden Lektier, Stile og Opgaver som skulde besørges hjemme, samt en aarlig Eksamenslæsning. Det sidste indlod jeg mig aldrig paa; jeg foretrak at læse *H. C. Andersen*, *Grimm*, *Marryat*, *Dickens*, *Bulwer* samt *Anton Nielsens* og *Thyregods* Bondefortællinger. Alle Almanakhistorier blev læste højt hjemme i Julen. Sport kendte Skolen ikke noget til ud over lidt Gymnastik og Svømning. I de øverste Klasser lærte vi at skyde; det stod i Forbindelse med at vi var saa tæt op ad Krigsaaret 64, Den Gang var *Bismarcks* Navn allerede almin-

delig kendt, og paa Østrup Skovgaard havde vi en Røgterhund der var kaldt op efter ham. Slaget ved Sadowa i 1866 satte ikke Modet mere ned hos Folk end at de i 1870 talte stærkt om at »gaa med«. Hvor forkert en Nation kan se paa historiske Begivenheder viste Franskmændene netop efter Slaget ved Sadowa; for da Efterretningen om Tyskernes Sejr over Østrigerne indløb illuminerede Byen Paris til Ære for Sejrherrerne. Det kan man da kalde for Kortsynethed.

Af kriminalhistoriske Navne fra den Tid husker jeg, foruden *Bismarck*, Franskmanden *Troppman* og Tyskeren *Tim Tode*, samt i mindre Format og for god til det Selskab »*Helvedeshusmorderen*«, der blev henrettet udenfor Odense som Modermorder. Det var en ung Mand der tjente paa Annasholm ved Odense Kanal, hvor jeg saa ham en Ugestid efter at Moderen var fundet dræbt i det saakaldte Helvedeshus. Nogle Dage senere tog Politiet ham; han nægtede, men gennem en langvarig haard Arrest fik man en Tilstaaelse ud af den lidt enfoldige Karl, en Tilstaaelse som han bagefter tog tilbage. Han blev berettet af en Præst og døde under Øksen, men forsikrede til det sidste at han var uskyldig. Indicierne imod ham havde været svage; og paa Annasholm svor hele Gaarden at hans Henrettelse var et Justitsmord. Siden den Begivenhed har mange Fynboer haft Mistillid til

vor Retspleje. Kirken og Staten har ogsaa altid været daarlige Dommere.

Gamle *Messer* døde, og *P. Petersen* blev Rektor. Ved Begravelsen sang Operasanger *Christoffersen* et Farvel i Sankt Knuds Kirke, og det var mig som en Aabenbaring; jeg havde aldrig hørt noget saa smukt. Den nye Rektor fandt Latinskolen i Forfald, og det havde jeg længe haft paa Følelsen at den var, skønt jeg skyldte den meget. Da jeg var gaaet over i Realklasserne, slap jeg ud to Aar før oprindelig bestemt; jeg tror nok at min Fæster havde drømt om at enten jeg eller en af mine fire Brødre skulde blive Præst i Nørre Broby, i hvis Præstegaard hun var født i 1801, og hvor en af os ogsaa var udset til Degn. Det gik helt anderledes. Jeg havde faaet Lyst til at komme til Kjøbenhavn, til at blive Skibstømrer. Det sidste var det fornuftigste. En Morgen blev jeg fulgt paa Banegaarden i Odense. Toget holdt ved alle Mellemstationer; vi kom over Bæltet i en lille Hjuldamper, holdt igen ved alle Stationer, og henimod Aften ankom jeg til Kjøbenhavns Banegaard, som nylig var bygget udenfor Voldene, da den gamle Banegaard for Ruten til Roskilde blev revet ned. Jeg var nu i Færd med at blive Hovedstadsmenneske.

I KJØBENHAVN 1872.

Udenfor Byens Porte var omtrent al Ting Fæstningsgrave, Marker og Haver, og langs Vejene løb Grøfter. Tivoli laa bag et langt Plankeværk, Hestesporvognen luntede forbi, Fru *Heiberg* satte sig ungpigeagtigt op paa Bagperronen og koketterede med et Par smalle Fødder i Brünelsstøvler, og henne i Filosofgangen nedenfor Vejrmøllen stod gamle Professor *Sibbern* med et Lommetørklæde og vinkede paa lang Afstand til Kusken om at holde og tage ham med.

Jeg gik en Tur ind gennem Byen; de Huse som saa ned paa mig lille Provinsianer er nu borte allesammen. Paa Østergade laa Sangerindesalonen *Thalia*, længere oppe kom Porten til Peter Madsens Gang, og paa Kongens Nytorv fandtes endnu det gamle kongelige Teater og Hovedvagten med de tre Malmkanoner, Abraham, Isak og Jakob. Der var godt med »Salsjomfruer« i Smaagaderne; de færreste ved vel hvad det var, men de kan maaske gætte sig til det. Der var ogsaa rigeligt med Danseboder; om den moderne Restaurationsdans mellem Bordene er bedre, tør jeg ikke afgøre. Og Gælds fængslet henne i Kattesundet eksisterede endnu; men det blev nedlagt kort efter min Ankomst til Byen, saa det kom ikke til at spille nogen Rolle i *mit* Liv.

Den Gang var det Ølhallernes Tid; paa Strøget sad man nede i Blanchs Kælder, Klosterhallen, Under Hatten eller British Crown og man slog et Slag ud til Crones Kælder i Store Kongensgade; men kun Priserne og Etagen var lavere, Tonen og Moralen var som de er nu. Natklubberne eksisterede allerede, de kaldtes Læseselskaber, en rigtig Kjøbenhavner var gerne Medlem af et Par Stykker, og i Stedet for Jaz-Jaz Musik havde man somme Steder et Orkestrion, et Instrument der er bleven udryddet af Grammofoner og Radio; det er i alt Fald mange Aar siden jeg saa en saadan Lirekasse-Mastodont. Særlig fint var det at være Medlem af Braminerklubben, hvor Medlemstegnet var at man kunde udstøde det saakaldte Braminerhyl. I disse bedre Krese nød især *Bileam* stor Anseelse, en begavet Student hvis rigtige Navn jeg totalt har glemt; jeg husker derimod at han en Gang holdt Ferie hos Birke-dommer *Drechsel* i Silkeborg, og efter et Middags-selskab drak han Birke-dommerens mest fremragende Gæster yderligere fulde, tog den værst medtagne under Armen, fulgte ham over Gaden til et Hotel og afleverede ham til Portieren med de Ord:

— Hold Gravkapellerne i Orden; her er det første Lig!

I vort nationale Etablissement Tivoli Voxhall, som det hed den Gang, var der ikke mindre end

tre Sangerinde Pavilloner, og de optrædende Damer gik med Tallerkenen. Længst holdt »Kisten« sig; jeg nød som ung den Ære at sidde ved Direktørens Bord, men iøvrigt mener jeg at Visedigteren *Rantzau* ikke ragede op over sin Samtid. Det gjorde derimod *Erik Bøgh*, en af de faa der har mestret at skrive en Revy hvor Satiren ikke var tandløs. I Tivolis Koncertsal, det inderste lille Rum af den nuværende Glassal, stod *Gamle Lumbye* og dirigerede, spillede med paa sin Violin og nikkede ned til Bekendte i Salen. Det var hyggeligt.

En Bys Originaler præger den omtrent som Reklameskilte. Jeg tænker ikke paa Gadens Originaler, skønt de naturligvis hører med i Billedet; Peter Runde Taarn var den Gang død og afløst af Fløjte Karl, som blev malet af Carl Bloch, Puste Møller, en havareret Skuespiller, Scheibelein og Pudse Peter. Interessantere er de særprægede Mennesker i et højere Plan. En Gang for mange Aar siden sad jeg nede i »Grøften« i Tivoli og talte med *Ole Gottfred*, en over hele Byen kendt Reporter, forlængst glemt under en Mindesten; da var lige en af Kjøbenhavns løjerlige Skikkelser gaaet bort, vistnok Frederik den Syvendes Søn, ham med de mange Medaljer paa Brystet, og Ole sagde:

— Ja de dør efterhaanden, alle Originalerne; nu er der snart ikke andre end mig tilbage!

Af Figurer i Klasse med Ole Gottfred, faktisk et af Byens bedste Hoveder, mindes jeg mange; jeg mødte straks interessante Mennesker da jeg som halvvoksen lejede mig ind i Fru *Ziemers* Pensionat, Vesterbrogade 23, hvorfra man havde fri Udsigt til Søerne den ene Vej, og til Kalvebod Strand den anden. Hele Pensionatet flyttede kort efter til Peder Skramsgade paa Gammel Holm overfor den daværende Botaniske Have, som i de Aar med stort Besvær transporteredes hen hvor den nu ligger. To af mine Brødre og min Fætter *Alfred Ipsen* var Studenter, og jeg kom derved i Berøring med Studenterlivet. Det religiøse Spørgsmaal var oppe: for eller imod *Georg Brandes*. Der var Splid i Familielivet i den Anledning. En af de fornuftigste var *Tenor-Petersen*; han studerede sindigt Teologi udenom hele Spektaklet, og saa sang han! Komponisten *Heise* opdagede ham og fik lavet den saakaldte Heise-Kvartet; den bestod af *Petersen*, min Broder Medicineren *Knud Ipsen*, *Jakob Thorup*, der studerede Filologi, og en til som jeg har glemt. Heise havde indstuderet den som en Modvægt overfor den berømte gamle Studenterkvartet, *Christoffer Møller*, *Guldborg*, *Tolderlund* og *Chr. Lund*, til Dato vistnok fire uopnaaede Kvartetsangere, og de stod dem ogsaa i den Konkurrence som her blev paaført dem; *Tolderlunds* Baryton var den smukkeste Stemme jeg har hørt. *Tenor-Petersen*

forsvandt senere med en 3die Karakter til et Præsteembede paa en lille Ø ovre ved Fyn. Her besøgte *Jakob Thorup* ham en Gang; Petersen viste sin gamle Kammerat alle Præstegaardens Herligheder, Marker, Kreaturer og Grise, og da han sluttelig præsenterede Møddingen, sagde han:

— Og saa maa du vide, Jakob, der er mange Søndage hvor der slet ingen Folk kommer i Kirken!

Han har sikkert været en god Præst; for den bedste er den der slider mindst i sin egen og andres Sjæle.

Fru Ziemers Pensionat husede bl. a. Digteren, Professor *Julius Gerson*; han er glemt, men alle husker: »En lille Nisse rejste med Ekstrapost fra Land til Land.« Pianistinden *Thora Sanne*, glemt. Løjtnant *Tychsen*, som blev gift med kongelig Solodanserinde Frøken *Scholl*, begge døde. Saa-dan et stort Pensionat er som en Noahs Ark — og vi blev alle reddede. En Augustmorgen Kl. 6 stillede jeg som Skibstømmerlærling ude paa Christianshavn, Bodenhoffs Plads, hos *Popp* og *Michelsen*. Ladegaardslemmerne var allerede ude med deres Opsynsmænd for at feje Byens Torve. Jeg kom blandt Arbejdere.

I LOUIS PIOS TID.

Skibsværftet ved Trangraven og Kanalen er der ikke Spor tilbage af; det er forvandlet til Aladdin Kvarteret. Vi arbejdede meget med Reparationer; jeg husker færøiske Fiskerkuttere hvis Mandskab altid bragte Lus til Værftet, andre med Rotter og Kakerlaker, den berømte Sejler Barken Sleipner, der endte paa Vestkystens Revler, Sankt Peder, saa flad i Bunden som et Stuegulv, og mange flere. Arbejdstiden var om Sommeren fra 6 til 6, og Lønnen saadan at navnlig de gifte Tømrere sloges om at faa Overarbejde. Det er ikke blevet bedre siden; de 8 Timer overholdes ikke af Arbejderne selv. Af og til var vi ovre i Damperne ved Gammel Holm til langt ud paa Natten for at slaa Skodder op før Indladningen af Svin til England; denne gammeldags Eksport i levende Vægt har vore driftige Bønder faaet lagt helt om. I Middagstiden hentede de yngste Lærlinge Øl og Brændevin til Svendene; den Gang havde Arbejderne ikke deres eget Bryggeri — er det for Resten deres eget? — men de drak ikke mindre af den Grund. Brændevin kostede ca. 30 Øre Flasken og en Bajer 8 Øre i vore Penge; Skilling og Mark forsvandt først i 1874. Om Lørdagen udbetaltes Ugelønnen i en Beværtning henne i Overgaden oven Vandet, og

Værtshusholderen blev en velhavende Mand. I Socialismens første Aar var Værtshusholderne — nu siger vi Restauratørerne — en indflydelsesrig Stand; de Ældre husker *Søndergaards* Kælder paa Købmagergade, og de Yngre har i alt Fald hørt Tale om *Baltzers* Kælder paa Hjørnet af Rømersgade. Endnu nøjes Arbejderne med tarvelige Beværtninger, hvor deres Rigsdagsmand ikke vilde sætte sine Ben. I Partiets Program er Afhold kontra Spiritus bleven holdt udenfor for ikke at vække Splittelse. Havde Socialismen været ensbetydende med en ny Kultur, da havde de menige Arbejdere forlængst naaet op af Kælderhalsene og ind i Bourgeoisiets Palmehaver, selv om Ædrueligheden ikke havde vundet noget ved det.

I Foraaret 1872 havde *Slaget paa Fælleden* staaet. Arbejderne maa have været frygtede den Gang; for der var udkommanderet 28 Overbetjente, 107 menige Betjente og 2 Eskadroner Husarer. Senere har vi set Politiet gøre Plads for Proletariatets Grundlovstog. Imidlertid var Arbejderne i Halvfjerserne ligesaa godmodige som de er nu; efter Førernes Fængsling hin historiske 5. Maj gik man i Deputation til »Hans Kongelige Højhed Kronprinsen« og bad om Ansættelse af en Arbejdsminister og Forligskommissioner i Tvistigheder mellem Mestre og Svende. Socialdemokraterne har faaet begge Dele ved at vente, og de har ogsaa senere holdt sig til denne Taktik.

Ordsproget siger jo at vil du vente, kan du blive Konge af Sverrig.

Louis Pio var en af hele Folket usselt behandlet Mand. En Mand der var forud for sin Tid, vil Folket undskylde sig med; men Sandheden er at det var de andre der var bagud. Naar der staar i Socialdemokratiets Jubilæumsskrift, 50 Aar senere, at Arbejderne modtog Pio med Begejstring, er det bevidst Usandhed; de modtog ham med Ligegyldighed eller ligefrem Mistro. Fra *Pio*, *Brix* og *Geleff* startede Socialismen og til de kom ud af Vridsløse Fængsel, var det *Ploug*, *Bille* og *Rimestad* der var den danske Arbejderbevægelses Førere; kortsynede Førere ganske vist, for da de for nogle anonyme Rigmænds Penge købte Pio og Geleff til at rejse ud af Landet — Brix var dødsmerket — troede de naivt at »her blev aldrig 500 Socialister i Danmark«. Regnestykket var saa galt som vel muligt. Men til at begynde med gik det store Flertal ganske vist imod Socialismen, nærmere bestemt imod Pio; de der husker den Tids Strejker ved af Erfaring at de fleste Arbejdere var Skruibrækkere, i enkelte Fag som Typografernes var de det næsten allesammen. Da *Wiinblad* i 1881 blev Redaktør af Social-Demokraten, tog han en forhenværende Strejkebryder til Redaktionssekretær, den fortræffelige Typograf *Adolf Decker*, der aldrig maatte høre et ondt Ord af den Grund. Flertallet havde nemlig været paa

den gale Side i de første Kampaar, og skal man lade Flertallet dømme, saa var Retten den Gang hos Skruebrækkerne. Det er den gamle Historie at hvad der er Sandhed i Dag, kan være noget andet i Morgen. Men det gik i alt Fald helt anderledes end profeteret af den Tids tre klogeste Hoveder.

Da *Pio* kom ud af Fængslet, var han ikke blot Mindretalsfører som før, men Frafaldet var over ham. Der er ingen Anledning til at sige: Forræderiet; for af hans Socialisme, der bundede i at »Staten er et vanvittigt Sammensurium af forældede Institutioner«, havde Arbejderne ingen Ting forstaaet. Den senere Redaktør, *Wiinblad*, lempede Arbejderne over i »den socialistiske Stat«, en Forfalskning af Karl Marx som slet ikke kender noget til den socialistiske Stat. *Wiinblads* Efterfølger *Borgbjerg* har brugt denne gejstlige Vending: »Vi erfarer daglig at Staten er ensbetydende med Orden og fornuftig Plan.« Og dette Haleluja har den sidste i Dynastiet senere sunget videre paa. Men i Pios Stilling til Partiet er der foretaget en højtidelig Forandring fra den Gang *Wiinblad* glædede hans Fjender ved ofte at citere *Geleffs* Ord fra et gammelt Flyveskrift: »Pio og jeg, vi to Slyngler.« Nu Louis Pio er død og af Vejen, er han en Statue i Partiets mægtige Siegesalle, og man sælger hans Billede paa Valgfondsmærker til den populære Pris af 50 Øre. Da den fordums

»Stormester« stod fattig og forladt, da Abonnementerne faldt fra Bladet, og Ondskaben eller Uvidenheden fortalte at han berigede sig paa Arbejdernes Bekostning — hvad har de ikke oplevet siden! — holdt han en Søndag Eftermiddag et Møde ude paa Fælleden sammen med Baronesse *Liljencrantz*. Der kom ikke over 100 Arbejdere. Han var forladt, forraadt.

Som Taler var Pio god; hans Avisartikler var i Reglen Oversættelser, saaledes den berømte »Maalet er fuldt«, en Bearbejdelse fra Tysk i Anledning af den store Murerskrue; Strejke er et senere Ord, men det oprindelige Skrue er bevaret i Skruebrækker. Pio var Banebryder, og senere har den danske Arbejderbevægelse kun haft Førere.

Skal Halvfjersernes sociale Røre bedømmes rigtigt, maa ogsaa Overklassens Uvidenhed medregnes. *Georg Brandes* har hudflettet den almindelige Mangel paa Begreb om hvad det var der foregik ude omkring i Evropa. Men vi træffer det samme Fænomen længere tilbage, da *Peter Andreas Heiberg* blev landsforvist, da Doktor *Dampe* sattes i Fængsel, da *Frederik Dreier* — ifølge Brandes en af Nationens faa daværende Begavelser — skrev at Socialismen nærmede sig. De gode Borgere forskansede sig bag de gamle Volde, hver Gang noget nyt vilde bryde ind over dem.

Som ungt Menneske maatte jeg i 1876 flytte

fra Stabssergent Møllers Pensionat i Landemærket, fordi jeg holdt Social-Demokraten; nu efter at Bladet er blevet Regeringsorgan, tror jeg nok at jeg vilde foretrække et godt Pensionat. Da min gamle Onkel, Pastor *H. S. Ipsen* i Gimming og Lem, hørte at jeg var begyndt at skrive i Venstres Organ Morgenbladet, udbrød han: »Nu er Johannes sunket saa dybt som et Menneske kan synke!« Og da jeg en Sommerdag marscherede fra Klampenborg til den slesvigske Sten i et lillebitte Grundlovstog med røde Faner, kom det historiske Øjeblik; *Christian den Niende* mødte os paa sin Ride-tur, standsede Hesten og spurgte Birkedommer *Schou* hvad det var for Mennesker.

— Det er Socialdemokraterne, Deres Majestæt, svarede Birkedommeren med Haanden til den guldtressede Ksaket.

— Sig mig, min gode Birkedommer, hvad vil egentlig disse Socialister? spurgte Kongen videre.

— Ja, Deres Majestæt, man siger jo at de vil dele.

— Dele? Det kan der aldeles ikke være tale om!

Og dermed red Majestæten videre. Det viser sig at de gode Borgere af alle Samfundsklasser har været nogenlunde ens, fra *Heiberg* i 1800 stod paa Frederiksberg Bakke og sagde Farvel til Kjøbenhavn, til Pio en Nat i 1877 blev fulgt ombord i en engelsk Damper ved Gammel Holm. Ogsaa deri lignede de gode Borgere hinanden at de begge

Gange bagefter opdagede deres Dumhed, men selvfølgelig for sent.

Ude paa Bodenhoffs Plads var Interessen for en Sæk Spaaner større end Interessen for Arbejderbevægelsen. Da *Grundtvig* døde og det store Ligtog drog ud fra Frelserens Kirke, hørte jeg ingen tale om Grundtvig, som dog havde virket saa nær ved. En Dag blev jeg Øjenvidne til at en Dampkeddel henne hos Burmeister og Wain styrtede ud over Bolværket og knuste tre Mand paa en Tømmerflaade; jeg saa en afskaaret Arm komme op paa Overfladen af Vandet. Men da Efterretningen om denne Arbejderulykke naaede Skibsværftet, blev den ret sløvt modtaget. Offentlige Møder var aldrig paa Tale. Men Skibstømmerne havde dog en Sangforening; jeg var med til en Koncert, det var det Aar da Tribunen gik i Stykker under Sangerne, om der lever nogen endnu som kan mindes det.

Min Læretid fuldendtes i Kerteminde, hvor jeg arbejdede som Svend hos den kendte Konstruktør *Hansen*; han har bl. a. leveret Tegning til vore gamle fortrinlige Toldkrydsere. Byen havde en god Egenskab som større Byer altid savner, den ejede en Fællesinteresse. Det var Fiskeriet. Naar jeg saa Flaaden stryge lydløst ud i Flok og komme spredt hjem med Fangst begyndte det at gaa op for mig hvad Fejlen den Gang var, og er bleven endnu mere senere, nemlig Manglen paa *Fælles-*

skab i Interesser, i Arbejde. Saadan et Baadelag er Fællesskab, og et Fiskeri der samler en By om sig er Byfællesskab. I Kerteminde forekom Menneskene mig lykkeligere end i Kjøbenhavn, hvor alt var Arbejdskrig og trak op til mere Krig. Et Forsøg paa at samle Kerteminde ogsaa om Skibsværftet mislykkedes; Hansen endte som Snedkermester i Odense.

Og jeg gik tilbage til Hovedstaden; jeg havde faaet den Ide at jeg vilde være Student. Maaske burde jeg være blevet Fisker i Kerteminde.

OMKRING UNIVERSITETET.

Det kan ikke siges om denne videnskabelige Anstalt at man bliver klogere der end andre Steder. Universitetet er en Skole for Statsfunktionærer, og Undervisningen kaldes højere, men videnskabelige Resultater kommer oftest fra Folk som arbejder udenfor Universitetet. Professorerne var daarligt lønnede Embedsmænd og ikke uafhængige; Professor *Matzen* forsvarede det daværende Regeringssystem og blev støttet fra oven; Professor *Goos* havde holdt socialistiske Forelæsninger og skrev en Pjece imod Højesteretsdommen over Pio, Brix og Geleff, men den blev aldrig trykt, og Forfatteren fik mange Ordener; Profes-

sorerne *Høffding* og *Erslev* blev truede med Afsked i Provisorieaarene, *Georg Brandes* forjaget til Berlin. Doktordisputatserne var utilladeligt tynde, og Eksaminerne var, som alle Eksaminer, et Garantimærke der ikke var mere til at stole paa end en Professorudnævnelse. Thi Professorernes Anseelse var højst forskellig; jeg kommer til at huske paa en Universitetsanekdote. Ved det teologiske Fakultet var der en gammel lun Jyde, Professor *Hermansen*, og samtidig med ham var Professor *Scharling* med de to Sønner Teologen *Henrik* og Socialøkonomen *William*. En Dag faldt Talen i et Selskab paa disse to, og *Hermansen* sagde:

— Ja, gamle *Scharling* har megen Sorg af sine Børn; nu har *Henrik* igen skrevet en Bog. De bliver tykkere og tykkere, og tyndere og tyndere.

Fakultet har ofte staaet imod Fakultet, hvad der i og for sig ingen Ulykke er i; kun de Uvidende er altid enige. En Gang blev der et mægtigt Spektakel mellem Medicinere og Teologer. Det kom af at Medicinsk Selskab havde holdt en Fest hvor der blev sunget en Vise om de mest berømte Læger, og deri forekom følgende Vers, der kun var bestemt for Privatlivet men blev draget frem af nervøst-religiøse Mennesker som Gudsbespottelse:

Den første han opvakte
 var Enkens Søn af Nain;
 han sig paa Baaren strakte
 og saa sig om forlegn,

saa stod han op og sagde:
 Der er ingen Ting i Vej'n,
 for jeg er Enkens Søn af Nain.

Det lykkedes ikke at mobilisere hele Gejstligheden for denne Bagatels Skyld; og der er sagt meget værre Ting til det teologiske Fakultet.

Jeg blev Student i 1877, privat dimitteret af Kollaborator *Møller*; da ingen mere ved hvad en Kollaborator er, skal jeg oplyse at det var Titlen paa de efter 1864 fordrevne slesvigske Adjunkter. Paa Hold med mig var bl. a. *Jakob Knudsen* og *Nils Petersen*. Jakob Knudsen besøgte jeg ude i en af Vesterbros Sidegader; han havde Klaver og sang gode Viser som han selv skrev baade Tekst og Musik til, Teksten i Reglen paa Jydsk. Jeg beundrede hans faste religiøse Standpunkt, der tydeligt stammede fra Faderen, som var Præst i Lejrskov ovre ved Grænsen og hvem Jakob Knudsen omtalte som en Autoritet. Da vi gik til Manuduktion hos *Claudius Wilckens*, den senere Professor i Filosofi, blev Jakob staaende urokket i sin tunge Rettroenhed. Han skal have haft Chancer for at blive Nobelpristager. *Nils Petersen* viste tidligt Tilbøjelighed for Politik; han blev Folketingsmand og Formand for den danske Afdeling af Verdensfredsforeningen. Der er meget at gøre, men næppe noget at stille op.

Hvad skal man være? Ud over det at man skal være lykkelig, eller dog forsøge at blive det, har

jeg aldrig haft noget Svar paa dette Spørgsmaal. Anbringe sig i en autoriseret Baas? Det tiltaler mange, og tilsyneladende er der ikke andet at gøre. Jeg prøvede paa at høre Forelæsninger over Jura; de forekom mig afskrækkende. En Tid overværede jeg Undervisningen i Sprog og endte i Fransk, hvorved jeg erhvervede mig Studenternavnet Jean Jacques; men det blev ikke til noget før jeg rejste udenlands og tog fat helt paa egen Haand. Til Filosofikum havde vi Professor *Heegaard*; han blev nogen Tid efter en af Landets mest omtalte Mænd, idet han under en Sygdom gik over til Kristendommen og vendte Ryggen til alt det han tidligere havde lært de unge Studenter. Hos dem er religiøse Anfægtelser sjældne; de glider let hvorhen de nu en Gang skal, og større Forandring paa et Menneske gør Trossamfundet heller ikke. Jeg har for mit Vedkommende aldrig opdaget at nogen var »Brandesianer«; og dog har jeg kendt de tre Brødre Brandes og været med ved Studentersamfundets Stiftelse. *Georg Brandes* har fralagt sig denne Partibenævnelse, som vistnok er startet af *Rudolph Schmidt* og senere blev populariseret af *Alfred Ipsen*, der en Tid redigerede Bladet *Fritænkeren* og hørte til dem som gik meget igennem for at naa tilbage til deres kristne Udgangspunkt. Der har desuden været Brandesianere længe før Brandes, om man tør sige saadan, for Eksempel Filosofen Professor

Brøckner; hans Forelæsninger Aar efter Aar for unge Studenter er sikkert naaet dybere end det glimrende Fyrværkeri som Brandes fik sat til Vejrs for en lille Klikke Mennesker inden sin Landflygtighed.

Personlig er jeg som sagt aldrig stødt paa en Brandesianer. Det ligger ogsaa deri at Brandes var negativ; vi ved intet, sagde han en Gang, absolut ingen Ting! Det er ikke just et Ord man kan samle en Menighed om; den Slags Folk ved jo netop en forbavsende Masse. Selvfølgelig har han ikke kunnet undgaa at rende mod Kirkemuren; men hvor virkede det svagt i Sammenligning med *Søren Kierkegaards* positive Stormløb indefra Templet. Brandes brugte en Gang de Ord om sig selv: »Ich was mich betrifft bin überall Feuer;« paa saadanne Ord var det man gjorde ham til Antikrist, Djævelen, den evige Ilds Fyrste. Det danske Folk, der i sin Tid faldt fra Katholicismen over i Protestantismen som en Kludedukke, kaldte ham »en Frafalden«. Hvad Under at han haanede disse Overløbere ved at svare dem at han undertiden følte sig som den eneste Ikke-Jøde i denne Nation af Jøder fra Religion til Navne, opkaldte som vi er efter Peter, Johannes, Paulus, osv. osv. Endelig har Brandes energisk fralagt sig at have paavirket Folket. En Aften i Studentersamfundet i Badstuestræde stod en Bonde op og spurgte ham hvorfor han aldrig kom

ud og talte for Bønder og Arbejdere. Brandes svarede:

— Nej, thi jeg er Lærernes Lærer!

Det var dristigt sagt, men han kunde sige det uden at en eneste blot med et Smil benægtede hans Ret til at stille sig saa højt. Da *Louis Pio* var rejst ud af Landet gik nogle Mænd til Brandes og spurgte om han vilde overtage Ledelsen af det socialdemokratiske Arbejderparti; han svarede: Jeg er ikke Socialdemokrat! I en Fortale til Oversættelsen af en af *Krapotkins* Bøger erklærede han at han heller ikke var Anarkist. Der er altsaa mange Grunde der taler for at han ligesaa lidt var Antikrist. En Menighed har Brandes aldrig søgt og aldrig faaet.

Holstein Ledreborg, der var Katolik, holdt en Aften i 1885 Foredrag i Studentersamfundet om Politik og Religion. I Diskussionen bagefter søgte Brandes Gang paa Gang at fremtvinge et klart Svar paa hvori Forskellen mellem dem egentlig laa; tilsidst sagde *Holstein Ledreborg*: »Ja, den maa vel saa ligge i Dogmerne.« Brandes sprang op og svarede:

— Tak, det var der jeg vilde have Dem hen. Nu kan vi slutte af, for vi kommer ikke længere!

Det er netop dette der har skilt Brandes fra hans Modstandere: de gamle østerlandske Dogmer som hverken Jøder eller Kristne kan blive enige om. Eller med et andet Ord: *Autoritetstroen*. Men

Grunden til at den er rokket ligger mindre hos Georg Brandes end deri at vi har haft daarlige Autoriteter. Hans Betydning har været tydelig nok; men den overdrives naar man taler om Brandesianisme.

Af større videnskabelige Begivenheder ved Universitetet mindes jeg Opdagelsen af den saakaldte Vernerske Lydlov der er kendt af Sprogforskere over hele Jorden. *Karl Adolf Verner* kom daglig i en meget søgt Beværtning, Café Blomsten i Frederiksberggade, og han saa ikke ud til at være synderlig paaskønnet. Men han blev dog ikke landsforvist.

Sportsbevægelsen var ikke opfundet da jeg blev Student i 1877. Af og til kunde man se lidt Criket og Langbold ude paa Fælleden; og Studenter-samfundet startede i 1884 en Roklub; vi roede Langture til Køge, Helsingør og Malmø i en gammel 6 Aarers Inrigger der hed Snap. I Firserne startede Arbejderne deres første Idrætsklubber; det var *Norman Bryn* og *A. C. Meyer* der gik i Spidsen. Til Sportsmenneskene henregnedes i Provisorieaarene Kongens Livjægerkorps og den gamle Studenterforenings Skyttekorps. I de Aar jeg færdedes i Foreningen paa Gammelholm, havde jeg været Medlem af Studentersangforeningen. Jeg var bl. a. med til et tre Dages Ophold i Lund, hvor jeg boede hos Biskop *Flensburg*; vi drak ukristeligt. Det stødte mig ikke at Bispen førend

en Knippelmiddag sagde til os tre Gæster der var indlogerede hos ham: »Vill herrarne ta' en sup;« men det stødte mig at da vi var færdige med Smörgåsen og Snapsen og kom til Sæde ved Bordet, sagde Bispen: »Vill gossen läsa.« Denne Bordbøn var mig for meget; det andet gled kun altfor godt ned. Paa en Tur ud i Omegnen i Charabancer med en Universitetsprofessor og et Flaskefoer i hver Vogn holdt vi ved alle Kroer. Jeg drak Brorskaal med Svenske Jonas, Ture Petré, Kalle Lindmann, Biskoppens Sønner og mange flere. Det maa vel have været Bellmans Aand der levede den Gang, men maaske havde man misforstaaet ham.

Hvad der delte den Tids Studenter var som allerede sagt hverken Videnskab eller Religion; vordende Statsebedsmænd er temmelig lige glade med begge Dele, det er desuden vanskelige Ting at binde an med for Ungdommen. Ulige nemmere er det med Politik, og der delte man sig. Ved Studentersamfundets Udskillelse fra Studenterforeningen, »Slavekirken«, i 1882, er det Politik man støder paa alle Vegne; det var *Estrup* og hans Provisorier man sloges for og imod. En af de mest virksomme ved Samfundets Oprettelse, stud. polyt. senere Grosserer *L. Kristensen* leverede Stof til de Artikler jeg skrev i Social-Demokraten imod Professor *Goos*, da han i 1884 faldt for Skræddermester *P. Holm* i Kjøbenhavns 5te

Kreds; og uden at overvurdere min politiske Rolle, tør jeg her citere hvad *Julius Schiøtt* skrev i Samfundets Jubilæumsskrift 1907:

»Paa Generalforsamlingen den 22. Marts 1884 valgtes *Herman Trier* enstemmig til Formand. Hvad den øvrige Bestyrelse angik, bragtes følgende fem i Forslag: cand. jur. *J. K. Lauridsen*, cand. polit. *Emil Meyer*, cand. jur. *A. Hvass*, cand. polyt. *P. N. Holst* og stud. mag. *I. I. Ipsen*. Denne sidstes Kandidatur gav Anledning til en ret heftig Debat, idet det fra flere Sider gjordes gjældende at Valget af Ipsen, der var Medarbejder ved Social-Demokraten, vilde betyde en for stærk Heldning mod Arbejderpartiet. Ved Afstemningen valgtes alle de ovenfor anførte, Ipsen dog med et temmelig lille Flertal. Denne Afstemning fik imidlertid en vidtrækkende Betydning. Under de Forhandlinger om et Valgkartel som samme Foraar indlededes mellem den nydannede Liberale Vælgerforening og Arbejderpartiet, var det Ipsens Valg i Studentersamfundet som afgjorde Sagen ved at give Arbejderpartiets Ledere Tillid til at de liberale Vælgere vilde holde Kartellet. Derved afgjordes den politiske Magtstillings Forrykkelse i Hovedstaden.«

Den eneste Konflikt jeg havde i Bestyrelsen opstod ved Planlæggelsen af et Bal. Det blev foreslaaet at formene Fru *Mariane Berling* Adgang — nu saa mange Aar efter gaar det vel an at

nævne hende her — og til min Sorg gik selv *Anders Hvass* med til dette moralske Opstød; han havde netop udstedt Parolen om at herefter skulde det være »wass anders«. Under Ledelse af Formanden, den officielt altid lige korrekt-kedelige *Herman Trier*, vedtoges Udelukkelsen med alle Stemmer mod min. Jeg blev heller ikke genvalgt næste Aar, men gled stille ud af en Virksomhed der for hele Bestyrelsens Vedkommende nærmest bestod i Travlhed med det store Ingenting. Frederik den Syvende saa mere fordomsfrit paa Familien Berling og Moralen end Studenterne i det »radikale« Samfund gjorde det; de nedstammede aabenbart i lige Linje fra Carl Plougs Studenter der hujede efter Louise Rasmussen.

Nogen videre Tilslutning fra Studenterne fik Socialdemokratiet ikke; det skete først mange Aar efter og paafaldende pludseligt, nemlig da Arbejderne var blevet Regeringsparti. Allerede i 1884 var der i Samfundet en stærk Stemning for at vende tilbage til Foreningen paa Gammelholm, og mellem Talerne paa de berømte Lørdag Aftener optraadte saa godt som ingen Socialister. *Hørup* raadede mig en Gang til at »øve mig« i Samfundets Debatter; men jeg var led ved den evindelige Holden Taler, og som ung havde jeg ingen Lyst til at træde op, det kom først mange Aar efter, men da var Samfundets Rolle udspillet. Den der talte mest henne i Badstuestræde var *Ivar Berend-*

sen; og den der talte bedst var *J. K. Lauridsen*, den populære »Je Kaa«, i hvem vi saa Danmarks vordende Justitsminister; han udtalte sine Forbogstaver paa Jydsk, deraf Øgenavnet.

J. K. Lauridsen var en sjælden Begavelse. En Aften da Samfundet diskuterede Bøgerne i det gamle Testamente viste han sig som alles Overmand i Kendskab til Emnet og tog som sædvanlig Forsamlingen med sit originale Vid. Det var vist ved denne Lejlighed at han karakteriserede den altid mæglende Teolog *A. C. Larsen* som »et Menneske der ikke vilde betænke sig paa at halvere Treenigheden«. *Lauridsen* var ikke skøn af Ydre, hvad han selv koketterede med; da man en Gang vilde have ham meldt ind i Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse, sagde han Nej, men tilbød at stille sig velvilligt og forlade Byen i fire Uger. Paa et Vælgermøde i Ringstedkredsen var der en som spurgte ham om han havde været Soldat; *Lauridsen* svarede paa sit brede Bondemaal:

— Jeg skal fortælle den ærede Forespørger hvordan det gik mig paa Sessionen; da de saa mig forfra, saa sagde de: den Karl kan vi bruge; (her brast hele Forsamlingen i Latter); men da de saa mig bagfra, saa sagde de: Vorherre bevare os!

Jubel; *Lauridsen* var nemlig ikke saa lidt rundrygget. En Ytring af ham i Folketinget bør fris fra Forglemmelse; man havde drøftet en Jernbanelov og gik over til at tale om et eller andet

Forslag til Modarbejdelse af den overhaandtagende Usædelighed; J. K. Lauridsen begyndte da sit Indlæg med disse Ord:

— Jeg maa desværre sige at i dette Land er Kønsdriften hartad værre end Jernbanedriften!

Man kan tænke sig hvilken Virkning disse muntre Ord havde i en Forsamling hvor de fleste Ord er den rene Kedsommelighed.

J. K. Lauridsen blev ikke Minister. Det blev derimod Studentersamfundsmedlemmerne *Høgsbro, Neergaard, Vilhelm Lassen, P. Munch, Rode* og *Zahle*; vi Mennesker aner som bekendt ikke med hvor lidt Forstand Verden regeres.

Blandt de indbudte Foredragsholdere har jeg særlig Grund til at nævne *P. Knudsen* og *A. C. Meyer*. Knudsen talte om Socialismen, og i Referatet til Foreningens Protokol hedder det: »Diskussionen, hvori *Marcus Rubin, Emil Meyer, Neergaard* og *Mundberg* deltog, undgik ikke lidt Bitterhed, idet de ordførende Socialdemokrater troede at mærke at man fra den anden Side ironiserede over dem.« At Tilslutningen til Socialdemokratiet var ringe, viste sig paa en Generalforsamling i Maj 1886, hvor det forkastedes kun at deltage i de Liberales Grundlovsfest paa Betingelse af at der udveksledes Hilsener med Socialdemokraterne, og vedtoges at deltage uden at stille Betingelser. Det var i de Dage at Doktor *Pingel* udslyngede de berømte Ord:

— Højre bestaar af tre Dele; den ene Del er Rak, den anden Del er Pak, og den tredie Del er Rakkerpak!

Udtalelsen passer jo ikke helt med Programmet: Politisk Neutralitet, der vedtoges ved Samfundets Stiftelse. En saadan Korporation duer ikke; den Enkelte forringer sig i Reglen gennem Korporationen. Pingel gjorde det ikke; han forsvandt ret hurtigt fra Studentersamfundet.

A. C. Meyer talte en Aften om Socialismens Filosofi, et Emne som laa ham lovlig højt; en halv Snes Aar senere fandt han sin rette Begrænsning da han blev Folketingsmand. Naar man ned sætter sig som revolutionær Keddelflikker, faar man gerne en pæn Forretning.

Den omtalte politiske Neutralitet blev aabenlyst brudt paa et Punkt, overfor *Estrup*; Samfundets Medlemmer og Arbejderne sang i Kor det historiske Omkvæd som var forfattet af *Seyr Kjeldskov*:

Og derfor ned med *Estrup*, *Scavenius* og *Ravn*,
vi vil ingen revnet Grundlov ha' i Folkets Kjøbenhavn.

Da Typograf *Julius Rasmussen* havde skudt paa *Estrup* og jeg var ude som Reporter, mødte jeg paa Amagertorv *Rump*, den senere socialdemokratiske Borgerrepræsentant og Husejer en gros; han foer hen til mig og spurgte:

— Er han død?

— Nej, svarede jeg, han er ikke en Gang ramt!

— Ja hvad Satan kan det saa nytte! udbrod Rump, hvorefter vi fulgtes ad hen i Badstuestræde for at kolportere den sørgelige Nyhed.

Studenterne i Samfundet var de eneste som viste Julius Rasmussen Sympati, og da han nogle Aar efter døde i Horsens Tugthus, sendte de en Krans til hans Kiste. Derimod sparkede Social-Demokraten ham straks fra sig; men derom naar jeg kommer til en Omtale af Pressen.

Det vanskeligste at tage Stilling til var den Gang Skattenægtelserne og Riffelbevægelsen. I 84 og 85 havde vi nogle Aftener Diskussion herom i Samfundet, men da vi ogsaa af og til drøftede Spørgsmaalet om at vende tilbage til den gamle Studenterforening, var der selvfølgelig ikke Stof i de unge Studenter til et revolutionært Standpunkt, og de ældre var ogsaa delte. *Hørup*, *J. K. Lauridsen*, *Poul Sveistrup*, *F. Hendriksen* m. fl. var stemte for social Krig; men *Frede Boisen* forklarede os en Aften »Skraaplanets Teori« og holdt paa »Lovens Grænse«; og *Georg Brandes* troede som sædvanlig paa Ingenting. Det samme Kævl om for og imod Loven havde de indenfor Socialdemokratiet; jeg har hørt *P. Knudsen* sige at Arbejderne »først skulde tage Kastellet og siden Amalienborg«, men det endte med at Partiledelsen svingede om bag Loven, hvor der ogsaa var bedst for den at være. Derimod var *Hørup* utvivlsomt »imod For-

liget«; noget stærkere Udtryk kan ikke godt bruges om en Mand hvis Maal var at skaffe Forfatningen anerkendt igen — »det var det hele,« sagde han senere. Som Fører maatte han holde Føling med Vælgerflokkens bagude. *Jens Busk* vilde »vove Trøjen«; men han fik det generende Spørgsmaal fra *Holstein Ledreborg* om han ikke ogsaa vilde vove Bukserne med. Studentersamfundet holdt Fest for *Noes* og *Nielsen*, de to jyske Bønder der dømtes sammen med *Berg* til seks Maaneders Fængsel. Et Par fremragende Medlemmer, Professorerne *Høffding* og *Erslev*, blev af Regeringen truede med Afsked. Men Revolution blev det ikke til fra den Kant. Man lavede hemmelige 10 Mands Foreninger efter de bedste udenlandske Mønstre, og ivrigst var *August Jansen*, kaldet Sorte Jansen, Studentersamfundets Oprørsmand ved private Sammenkomster, thi ved de store Lørdagsmøder optraadte han yderst sjældent. Opsummerer vi det hele, var der vistnok mere Revolution i Kongens Livjægere end i Studenterne.

Der var jo ogsaa andre Interesser at varetage. Saaledes lavede vi en Kvartet som sang storartet; den bestod af *Sophus Andersen*, Komponisten, mig selv, *Ehlers*, Professoren, og *Sixtus Miskow*. Af Musikmennesker udenfor Samfundet erindrer jeg *Thorald Jerichau*; jeg lærte ham at kende gennem min Søster der kom i hans berømte Forældres Hus. Han var en begavet Særling; en lille

Begivenhed karakteriserer ham godt. Han var en Overgang Organist, saa vidt jeg husker i Horsens; den landskendte Indre Missions Præst *Vilhelm Bech* skulde præke der i Byen, og Jerichau sendte Bælgetræderen ned for at spørge Præsten hvad han vilde præke over. Hvorfor vil Organisten vide det? spurgte Vilhelm Bech. Jo, sagde Bælgetræderen, Organisten vilde da spille noget som passede til Præstens Tekst. Naa, ja jeg præker over Jerusalems Ødelæggelse, lød Svaret. Da Jerichau fik den Besked oppe ved Orgelet, spekulerede han lidt; pludselig trak han alle Registrene ud, slog begge Armene ned over Tangenterne, og Orgelet gav et Brøl ud over Kirkerummet. Korpersonalet ilede forfærdet til. Men hvad var dog det, Jerichau?

— Det? svarede han. Det var Jerusalems Ødelæggelse!

En lille Klikke i Studentersamfundet dannede de teaterinteresserede; der var *Karl Mantzius* og *Poul Nielsen* som gik til det kongelige Teater, og den meget formuende *Lindemann* som blev Direktør ved Kasino. Nogle af dem holdt en kort Tid til i *Martin Jørgensens* Dramatiske Klub, hvor jeg ogsaa saa den senere Skuespiller *Ring*. Denne Martin Jørgensen var en Original; da han syntes han manglede Dannelse, gav han sig til at gennemlæse et Konversationsleksikon, alle Bind fra A til Ø. Han drev sin Klub op til Forestilling og Bal i Prinsens Palæ, og senere kom

han to Gange paa Vridsløse. Af ham husker jeg en Replik der slog mig, skønt han var en daarlig Skuespiller. Jeg mødte ham en Dag efter mange Aars Forløb; han var bleven gammel og graa og gik ad Køkkentrapperne og solgte gasbesparende Slinger, men han holdt sig rank og bar Hovedet højt som da han stod og deklamerede Christian Winthers Murad ude i Prinsens Palæ. Jeg kendte hans vanskelige Fortid og spurgte varsomt: Men hvad synes De om Livet, Jørgensen? Da traadte den gamle Mand et Skridt tilbage, strakte Hænderne mod Himlen og svarede med ægte Pathos:

— Livet, det dejlige Liv!

Jeg var netop noget nedslaaet, og hans Ord livede mig op. Jeg beundrede ham; han var stor i den Rolle: forhenværende Tugthusfange og lige lykkelig!

Studentersamfundets Stiftelse skyldtes for en Del den Stædighed hvormed den gamle Forening vægrede sig ved at optage Kvinder; de første kvindelige Studenter, *Marie Nielsen*, *Margrethe Petersen*, *Anna Hude* osv. var fra disse Aar. Nu forekommer den Tanke at nægte Kvinder Adgang os allesammen latterlig. De første kvindelige Cyklister vakte ogsaa Forargelse. Men for at blive ved Studenterne, saa sent som i 1893 var jeg Vidne til at Foreningen paa Gammelholm smed *Ove Rode* ud, efter at en Generalforsamling havde ekskluderet ham; han holdt en meget ungdomme-

lig Forsvarstale og blev sluttelig transporteret ned ad Trapperne, mens jeg og et Par andre søgte at væрге ham mod de værste Knubs. Aldrig saa snart var han bleven Minister, før hans Anseelse igen steg i disse Kredse. Saa lidt skal der til for at vende Konservatismen. Og med Radikalismen er det ikke bedre bevendt.

Til Studenterlivets kendte Mænd hørte en Tid *Holger Drachmann*. Han var bleven stemplet af *Georg Brandes* som Flyvesand, da han lig en vældig Sky foer ind i den gamle Forening og vakte Sensation. Men han lettede paa sig og føg ud igen. Det skete en Aften da han holdt en Tale til de Unge; Digteren slog ud med de lange Arme og sagde:

— Giv mig to hollandske Tøse og en Kridtpibe, saa skal jeg vise jer hvad Livet er!

Og en Røst hørtes fra den anden Ende af Salen:

— Bravo, gamle Svin!

Hvorefter *Holger Drachmann* blev lempet ud af Foreningen med noget større Rabalder end Ove Rode. Han var ogsaa i større Format.

I Samfundet oplevede jeg en stor Digteraften. *Henrik Ibsen* var kommen til Byen og vi fik ham hen i Badstuestræde. Doktor *Pingel* stod og holdt Foredrag, da pludselig alle Hoveder vendtes mod Døren; op gennem Midtergangen i den lange lavloftede Sal kom *Georg Brandes* trækkende med *Ibsen*, og det var at se til som om en sydlandsk

Bjørnetrækker kom med en gammel norsk Bamse. Brandes priste alle hans litterære Kunststykker, og bagefter rejste Bamsen sig og sagde:

— Jeg vil ikke holde noen Tale, men det vil jeg si, at jeg alle Dage vil være en ret Student!

Dermed satte han sig igen. Og vi spurgte hinanden: Fatter du Dybden?

Da *Bjørnstjerne Bjørnson* i de samme Aar holdt sin store Tale til de danske Studenter, den der endte med: Bekjend, mine Venner, bekjend! — begyndte han med nøjagtigt de samme korte Ord som Henrik Ibsen brugte: Jeg vil ikke holde noen Tale! Men saa fulgte der en Tale saa imponerende fuldendt at *Erik Skram* bagefter sagde, da vi sad henne paa Morgenbladets Kontor og skulde hjælpes ad at referere den:

— Den havde han ganske afgjort indstuderet!

Efter det politiske Forlig i Halvfemserne afleverede Studentersamfundet sin Rolle i dette Drama; og da »det nye System«, ikke uligt det gamle, proklameredes i 1901 havde Strømmen igen vendt sig i Retning af den konservative Forening. Senere er der blevet fire Foreninger for Studenter, og man er begyndt at dele sig efter en ny Linje: for eller imod Parlamentarismen. Men et af de gamle Stridsspørgsmaal søger man at puste Liv i paany: for eller imod Dogmetroen. Og da glimter Navnet *Brandes* af og til op som en Glød i en Askehob.

I PRESSENS TJENESTE.

Man har sagt at Pressen er Ideernes Jernbane. Billedet er ikke daarligt; der er Eksprestog og Bumletog, Togstandsninger, Katastrofer og navnlig Forsinkelser i Togtiderne. Men man kan ogsaa sammenligne Pressen med de moderne Biler; Rutebilerne er de politiske Aviser, Luksusbilerne er de literære Aviser, Taksameterne er de populære Underholdningsaviser, og Kørselsreglementet er Presseloven, aldeles ukendt for mange Chauffører. Her er en passende Anledning til at omtale den Besynderlighed at vi aldrig har haft en republikansk Avis. Tyder det ikke paa lidt Aandsfattigdom? De kaldte *Frederik Bajer* for Danmarks eneste Republikaner; det var hans Ære, og vor Skam.

Jeg debuterede sidst i Halvfjerserne ved *Morgenbladet*, det forenede Venstres Hovedorgan, der var ilde lidt af Kjøbenhavnernes og gik med et Oplag som ikke var større end Social-Demokraternes. *N. I. Larsen*, den ansvarhavende Redaktør, var baade som Journalist og Folketingsmand betydeligt over Gennemsnittet, som tilmed den Gang laa højere end nu. Demokratiet har i sine Bestræbelser for at faa saa mange som muligt med sat Fordringerne ned og gjort de offentlige Personligheder ringere. *N. J. Larsen* blev af Parti-

aarsager erstattet med *Hørup*, og ham fik jeg da mest med at gøre. Hans rolige Optræden, der paa en Talerstol kunde slaa over i behersket Voldsomhed, hans korte, kloge Bemærkninger, det vindende Smil og især den glimrende Stil i hans Artikler, betog os alle. Dertil var han en mærkelig Redaktør; han interesserede sig nemlig ikke for andet end det han selv skrev. Det var i Overensstemmelse dermed at den gamle Korrektør, *Brun*, altid delte Manuskripterne i to Bunker; i den ene laa Hørups Artikler, en sjælden Gang lidt af Brødrene Brandes, i den anden laa alt det øvrige, og den kaldtes »Møgbunken«. Faa Kjøbenhavnerne til at læse sig kunde Hørup ikke; han sagde selv: »Der er ikke 500 som læser mig.« Og da Bladet havde haft den opsigtvækkende Nytaarsfejde, Kampen der aabnedes mellem *Drachmann* og *Carl Ploug* og kaldte Penne frem som *Schandorph* og *Kaalund*, uden at Bladets Oplag steg det ringeste, erklærede Hørup, ret ligevægtig for Resten, at der var ikke noget at stille op med Morgenbladet. Vi naaede heller aldrig over 3—4000 Eksemplarer.

Staben var saadan at ingen Avis senere har kunnet opvise noget bedre. Brødrene *Brandes*, »Evropæerne« Georg, Edvard og Ernst, behøver ingen Omtale her; *Ernst Brandes*, der døde tidligt, gav ikke de to andre noget efter som Journalist og var det elskværdigste Menneske som tænkes

kunde. *Edvard* var en Slider. *Georg* kom af og til farende ind i de to smaa Redaktionsstuer i Torden-skjoldsgade, slængte en stor blød Hat fra sig og gav sig til at gnistre, saa vi smed Pennen og hørte efter, indtil han efter en halv Times Forløb pludselig, tilsyneladende for selv at sætte Punktum, greb Hatten og forsvandt med et kort Farvel. En Dag fortalte han mig om sine Besøg hos Kronprins Frederik og om sin Forkærlighed for Prins Hans, »Hoffets største Begavelse«. En anden Samtale husker jeg. Brandes kom aabenbart for at faa Luft; han kastede et Blik ind i det tomme Sideværelse og tog saa fat med den ene Tilhører. *Bjørnstjerne Bjørnson* havde sendt ham et Brev; Brandes citerede, der stod i det: »Men jeg vet noget om Dem.«

— Og ved De saa hvad det er han ved? Jo han ved at jeg har ligget paa Knæ for en norsk Dame!

Kunstpavse. Brandes foer videre, og jeg vidste ikke hvad jeg skulde sige til alt dette, saa det var mig en Lettelse at han med et brød af, tog Hatien og forsvandt.

Erik Skram var Morgenbladets Redaktionssekretær til jeg blev hans Efterfølger. Hans Princip var det den Gang nye at hvert eneste Bidrag, selv smaa Notitser, skulde gennemskrives til det fuldkomne. Det bragte ham bl. a. i Konflikt med Teateranmelderen *Sophus Schandorph*, der ikke havde samme gode Princip og nødig fandt sig i

Rettelser. *Karl Madsen* og Maleren *Vilhelm Groth* var Kunstanmeldere. *Korsgaard*, den senere Udgiver af Aftenbladet, skrev med solid Viden Udlandet. *Karl Mantzius* behandlede i et Aarstid Provinsaviserne; da han en Dag fortalte mig at nu skulde han til det kongelige Teater, tænkte jeg: med den Næse, og med den Stemme! Han var nærmest hæ. Jeg fortæller dette for at vise hvor nemt man kan tage grundigt fejl. *Jørgen Thrane* var Referent; jeg vikarierede for ham i den lille Referentloge i Folketinget paa det gamle Christiansborg Slot, hvorfra der vistnok kun er faa overlevende. *H. V. Lund*, »Araber-Lund«, kunde vi slaa op i som i et Konversationsleksikon. *Clod Hansen*, Karantænelægen, debuterede hos os. Kaptajn *Dinesen* (Boganis) skrev sine vidunderlige Jagtbreve. *Johannes Magnussen*, *Joseph Michaelsen*, Verdenspostforeningens Opfinder, og Kaptajn *Sarauw* var ansete Bidragydere. Det samme gælder ikke om Baron *Gedalia*, som for-gæves søgte at faa Morgenbladet over paa det Standpunkt at »Tietgen er sgu ingen stor Mand«; Baronen var Kværlant.

Samarbejdet med det literære Venstre, med Evropæerne, hjalp Morgenbladet ligesaa lidt som den senere Valgalliance med Socialdemokraterne. Det er altsaa ikke Dygtigheden alene det kommer an paa. Morgenbladets Parti var i sig selv meget lidt værd; *Hørup* skrev:

— Venstre er et usselt Parti; det kan ingen Ting, ikke en Gang gaa i Stykker!

En Dag spurgte jeg ham om det ikke var en Fejl at Venstre ingen Program havde, uden et som var fuldstændig glemt.

— Det gør ingen Ting, svarede Hørup, vi tager af Socialdemokraternes!

Det slog til; de første Arbejderlove skyldtes *Berg* og *Hørup*; det vil være retfærdigt her at tilføje: og *Estrup*. Ved en anden Lejlighed spurgte jeg Hørup om det ikke var rigtigst at se at blive af med Statskirken.

— Nej, svarede han; for falder Statskirken bort, bliver de Mennesker ikke til at styre!

Forholdet mellem *Berg* og *Hørup* skildres bedst ved at sige at de saa ondt til hinanden. Den Aften det store Møde i Herthadalen ved Ledreborg havde fundet Sted, var Hørup vred over Bergs Tale; den skulde have været en Fanfare til Vælgerne, som var midt i Skattenægtelses- og Riffelrummelten, men den blev et Retrætesignal. Hvor daarligt de kom ud af det med hinanden mærkede jeg naar jeg hjalp Berg med at læse Korrektur paa de Artikler han interesserede sig for; og ved det afgørende Brud med Hørup blev jeg paa en Maade selv blandet ind i det. Der hændte nemlig dette at *Berg* en Dag sendte Bud til mig og bad mig komme hen paa Slottet. Det undrede mig i og for sig ikke; han havde en Gang tilbudt mig Pladsen

som Redaktør af Frederiksborg Amts Avis, og det kunde jo være noget lignende han vilde tale med mig om; han var stor Bladudgiver. Jeg kom ind i Formandsværelset, og det blev til hvad jeg nærmest vil kalde en hyggelig Passiar, trods Afstanden mellem Folketingets Formand og mig. Lidt af en Eksamination var det, og jeg har som allerede sagt aldrig været noget Eksamensmenneske; Berg spurgte mig hvad jeg mente om det og det der havde staaet i Morgenbladet, og som den ærlige unge Mand jeg var, svarede jeg aabent paa al Ting. Da jeg ikke vidste hvad han vilde mig, og han aldeles undlod at fortælle mig det, gik det rigtig godt i en lille Timestid; for Berg var overmaade elskværdig at tale med. Omsider bød han Farvel, og jeg gik tilbage til Kontoret. Her traf jeg *Edvard Brandes*. Jeg fortalte ham at jeg havde været oppe paa Christiansborg Slot og haft en lang Samtale med Berg, men at jeg ikke anede hvad det egentlig var jeg skulde der oppe.

— Ved De ikke det? sagde Brandes; det blev vedtaget i Venstres Bestyrelsesmøde i Aftes at tilbyde Dem Stillingen som Redaktør af Morgenbladet.

Bum! Jeg lo og slog mig til Ro med at det var saamænd aldrig gaaet godt, selv om jeg havde klaret min Eksamen. Berg kunde for Resten gerne have været ligesaa ærlig som jeg var det. Men maaske var han bange for at friste mig netop til Uærlighed.

Det endte med *den store Udvandring*, som det kom til at hedde. *Hørup* blev sagt op til Udløbet af December 1883, og i de sidste Uger passede jeg Bladet næsten helt alene. En Dag spurgte han mig om hvem af Medarbejderne der blev; *Korsgaard* bliver, sagde jeg.

— Naa, udbrød *Hørup*, det var jo godt!

Han og *Korsgaard* var Dus fra Studenterdagene, men som Politikere skiltes de, og *Hørup* var bidsk mod dem han ansaa for moderate, skønt hans egen Radikalisme ikke gik vidt. Han troede paa Bønderne, men fik dem egentlig aldrig med sig. Megen Pris satte han paa *Jens Busk*, der senere gik over til Katolicismen. Denne veltalende Jyde forklarede mig en Gang hvorfor han netop havde sagt at ingen vilde give »25 Øre« for at faa Kongedømmet tilbage, hvis vi blev af med det.

— Jo, sagde *Jens Busk*, for hvis a havde sagt at ingen vilde gi' ret meget for'et, saa havde Folk ikke kunnet house det; men 25 Øre, se det ku' de house!

Det var udmærket regnet ud.

Da *Hørup* omsider blev Minister aabnede han som bekendt for Trafiken gennem Porten fra Kongens Have ud til Gothersgade, hvad ubegribeligt nok ingen havde fundet paa før. Mod hans Statue kan der med god Grund protesteres; men Statuen er ypperlig, den Tids lille Danmarkshistorie lyser ud af den, og det er forbløffende at

Willumsen, der aldrig har set Hørup, har kunnet gøre Ligheden saa slaaende. Man kan for Resten godt enes om at lade Statuen blive staaende i kommende Tider, blot man paa Fodstykket sætter: En Folketaler.

At Hørup var klog dokumenterede han maaske allerbedst den Gang han forudsaa Forliget og længe forinden lancerede Slagordet: »Men Faren er at vi kan gøre dette (Provisorismen) lovligt.« Akkurat hvad man gik hen og gjorde. Journalisterne saa han overlegent paa, og det var vel noget derfor at Journalistforeningen nægtede at optage ham som Medlem; mange Aar efter, da hans Navn havde faaet Autoritet, bad man ham om at indmelde sig, men da sagde Hørup nej. Den Udvikling det nye radikale Organ tog var ham imod; han sagde: »Politiken skal ikke være en Almanak.« Og da en af Byens Borgere en Dag kom op og beklagede sig vidt og bredt over noget der havde staaet om ham, sagde Hørup omsider:

— Hvad vil De bryde Dem om hvad der staar i *det* Blad!

Hvordan gik det saa da vi fik den Forfatning som *Berg* og *Hørup* sloges for? Det gik saadan at Parlamentarismen vi vandt var værre end den Ikke-Parlamentarisme vi blev af med. Og i 1915 lavedes hele Forfatningen om. Der er ikke mange som overhovedet ved hvad der staar i den. Det kan vist ogsaa være ret ligegyldigt.

HOS SOCIALDEMOKRATIET.

Da jeg var bleven arbejdsløs ved den store Ud-
vandring, fik jeg nogen Tid efter et Brev fra
Redaktør *Emil Wiinblad* om at komme hen paa
Social-Demokratens Kontor, Nørregade Nr. 4,
da han ønskede at tale med mig. Det var om en
Ansættelse ved Bladet. Af Samtalen husker jeg
følgende:

— Er De Socialdemokrat?

— Nej.

— Det gør ikke noget; saa bliver De det nok!

Og jeg har virkelig haft Tro paa Arbejderbevæ-
gelsen, men da den blev til Politik, faldt jeg efter-
haanden helt fra; for det er vist ikke værd at bruge
et stærkt Ord og sige at jeg blev Skruebrækker. I
saa Fald maa jeg svare at det var de andre der blev
Skruebrækkere; i de Aar jeg derefter skrev i Bla-
det fuldbyrdedes nemlig Partimarschen bort fra
Louis Pios revolutionære Arbejderbevægelse over i
Wiinblads socialistiske Stat, langt borte fra Statens
Tilintetgørelse som Karl Marx havde forkyndt.
Slaget paa Nørre-Fælled blev til Forliget med
Arbejdsgiverne i 1899, som igen førte til den første
socialistiske Minister i 1916 og det første Arbej-
der(!) Ministerium i 1924. Da var Socialismen sat
paa Hovedet, Principerne endevendte. Arbejderne
staar den Dag i Dag som Lønarbejdere under

Kapitalen, Kostgængere under Staten. I den nye Grundlov, som de lærte at raabe Hurra for i 1915, er der bogstavelig talt ikke andet til dem selv end et Par Paragrafer om Retten til Fattighjælp og Pligten til at gaa hjem i Seng naar Politiet forbyder et Opløb tre Gange i Kongens og Lovens Navn.

Emil Wiinblad var en ypperlig Redaktør, ligesom *Hørup* paa sin *Vis* var en ypperlig Ikke-Redaktør; han forstod at skaffe Medarbejdere, og at han var fornuftig nok til ikke at ride paa Principerne viser mange Navne fra hans lange Rege- ringstid. *Schovelin*, Medstifter af Studentersamfundet, den senere Børskommissær, har jeg ofte set paa Redaktionskontoret. *Etatsraad Heide* leverede som ung Birkefuldmægtig Politinyt fra Frederiksberg; min Broder Sproglærer *P. L. Ipsen* førte bl. a. en længere Polemik imod Pastor *P. Krag*; *Fernando Linderberg*, som var kristelig Socialist, støttede Bladet saa længe han fik Lov til det; *William Fleron* kom fra den af Brix startede Herolden og var Anarkist; Maleren *Kristian Kongstad*, hans norske Kollega *Assor* og Forfatteren *Emanuel Goldstein* var Stamgæster; fra *J. K. Lauridsen* fik jeg Oplysninger til en landskendt Serie Artikler imod Kammeradvokat *Hindenburg*; senere kom *Henning Jensen* til Bladet, og *Johs. V. Jensen* afløste mig som Pariser Korrespondent, skønt han havde erklæret sig for Ikke-Socialde-

mokrat. Heller ikke Teologen *Borgbjerg* var rettroende da han kom til Bladet, men han blev det hurtigt.

I det faste Personale var *Anton Mundberg* Veteranen. Han havde virket sammen med selve »Stormesteren« og stod sig ikke godt med den Partiklikke som var ved at danne sig. Derfor var det nærmest et Tilfælde at Mundberg omkring Aarhundredskiftet blev valgt ind i Landstinget; det var nemlig Meningen at en anden skulde have haft Pladsen, og Ulykken skete paa et Møde hvor der ikke blev passet rigtigt paa; man kom med det grimme Angreb paa Mundberg at han skyldte Penge bort efter en gammel Fallit ovre i Jylland, og da Klikkens Kandidat ikke tog Afstand fra denne Bagholds-Sigtelse, slog Stemningen om til Fordel for Pioneren fra Socialismens første Dage.

At *Wiinblad* ikke altid var Klikkens Mand viste sig mange Aar efter da han maatte vige for *Borgbjerg*; selv har han som disciplineret Partifælle hævdet at han gik paa parlamentarisk Vis, men det er kun en pæn Omskrivning for at han blev klemt bort fra Redaktørstillingen; de Indviede ved at endnu den Dag *Borgbjerg* blev valgt til Redaktør havde *Wiinblad* tænkt paa at gøre Modstand og søge Genvalg for et Aar. Med hans Fald forberedtes Alliancen mellem det danske Socialdemokrati og Kejsersocialisternes Agent *Helphand*, kaldet *Parvus*, den Alliance der nær

havde kostet Borgbjerg hans Ministerstilling, og ogsaa vilde have gjort det dersom Politik overhovedet kunde kompromittere nogen.

Men en langt tidligere Begivenhed viser at Wiinblad blev holdt udenfor af dem der albuede sig opad i Fællesskab. Det var den Gang *Hørup* startede Agitationen for »vort gode danske Smør« og havde faaet Arbejderførerne over paa sin Side, bl. a. ved at lade *P. Holm* og *Hørdum* overvære Venstres Partimøder, hvad der aldrig stod noget om i Partipressen. Pianofortearbejder *V. T. Holst* var sendt ud paa en Agitationsrejse med Slagordet: »Det bedste er ikke for godt til Arbejderne, og det bedste er Smør.« Men saa hændte der dette at en lille Mand fra Aarhus en Dag dukkede op i Kjøbenhavn og bankede paa henne i Rømersgade 24. Det var *Otto Mønsted*. Nøglen blev drejet om ind til Værelset bag Social-Demokratens Ekspedition, hvor Partiets Spidser forhandlede med Mønsted, og der blev kun lukket op hver Gang Tjeneren nede fra Kælderen kom med Portvin. Det varede i flere Dage. Saa rejste Mønsted tilbage til Aarhus, Pianofortearbejder *Holst* blev kaldt hjem og fik nye Instrukser; herefter rejste han ud med: »Det billigste er ikke for godt til Arbejderne, og det billigste er Margarine.« Han sagde ikke ligefrem Mønsteds; for han var ganske uvidende om det hele. *Hørup* ogsaa; han er nok bleven forbavset. Men jeg gik ind til Wiinblad;

han sad og skrev, og jeg kom ikke længere end til denne ene Replik:

— Hør, Wiinblad, hvorfor fik du og jeg ikke noget?

Han saa langsomt op, drejede igen Hovedet langsomt tilbage, og skrev langsomt videre. Udvendig rolig. Ikke et Ord. Og aldrig har jeg forstaaet ham bedre. Jeg sagde heller ikke noget; men det klukkede inden i mig. Man kan nemlig ogsaa le af en pæn Mand; man kan le af sig selv, om det skal være. Og det gjorde jeg. Men Arbejderne fik aldrig noget at vide om *Margarinen*, ligesaa lidt som de senere i Krigsaarene fik noget at vide om *Kullene*.

Mange Aar efter traf Partiklikken en hemmelig Aftale med De Forenede Papirfabrikker om billigere *Papir* til den socialdemokratiske Presse end til »Kapitalistpressen«. En Dag kom der fire Papirarbejdere hjem hos mig og spurgte om jeg kendte noget til det. Omtrent samtidig fremdrog *Gerson Trier* Sagen i Kontrahentforsamlingen; det drejede sig om Hundrede Tusinder som der i ti Aar ikke var bleven aflagt Regnskab for. Gerson Trier blev hujet ned og tvunget ud af Partiet. Men Papirarbejderne fik kort efter Lønforhøjelse, og det var noget de ikke havde oplevet i de sidste ti Aar! Proletariatet vidste naturligvis ikke mere om Papiret end om *Margarinen* og *Kullene*. Det var »en Forretningshemmelighed«.

Til Gerson Triers antiparlamentariske Opposition hørte i mange Aar to ivrige Medlemmer, Bager *I. P. Nielsen* og *K. K. Steincke*; men da en Valgdag nærmede sig, blev deres Øjne opladte for at de havde taget fejl, og de optoges begge i Rigsdagen, Steincke senere ogsaa i Regeringen. Saadanne pludselige og mirakuløse Omvendelser regnes til de fineste; selvfølgelig kun naar de gaar i den rigtige Retning, men det gør de forbavsende ofte, og da styrker de Troslivet hos Smaafolk. Steincke udarbejdede en Gang et Lovforslag paa 335 Paragrafer om Fattigforsørgelse; saadan noget vinder Paaskønnelse hos maalbevidste socialdemokratiske Arbejdere. I gamle Dage hed det at komme paa Sognet; nu er de allesammen kommen paa Staten.

Wiinblad skrev uhyre lidt og kunde være Uger om en Artikel, men saa blev den ogsaa god. Bladets Kurs har han udtrykt saaledes:

— Før min Tid hed det: Arbejderne kan ingen Ting; herefter skal det hedde: Arbejderne kan al Ting!

Det blev til en lang Række Sejrsbulletiner som der har kunnet sættes Spørgsmaalstegn ved, men som han lærte Arbejderne at tro paa, selv om det, navnlig i de senere Aar, kun har været »stor Sejr ved Menighedsraads Valgene«. Læserne blev behandlet som rene Børn, hvad de for saa vidt

ogsaa var; en Dag sagde jeg til Wiinblad at noget han havde skrevet var aldeles forkert.

— Ja, svarede han, men saadan skal det skrives for Arbejderne!

Telegrammerne blev beskaarne eller undertrykte, naar der stod noget i dem som de Umyndige ikke havde godt af at faa at vide, f. Eks. at Arbejderne i andre Lande bar sig anderledes ad. Da Ordet Sabotage dukkede op, sendte jeg en Korrespondance fra Paris om dette nye Kampmiddel; den gik i Papirkurven. Men flere Aar efter læste jeg i Social-Demokraten en Artikel om Sabotage, og da lo jeg igen med min Ungdoms friske Latter; de havde ikke kunnet skjule det længere for Arbejderne!

Maa jeg indskyde en lille oplysende Bemærkning. Vore Blade har altid forklaret Ordet Sabotage som: at gaa med Træsko hen over Arbejdet, af fransk *sabot*, Træsko; men sabot betyder ogsaa Bremsen paa et Vognhjul, og Tankegangen er da denne mere forstaaelige at naar man saboterer Arbejdet, saa *bremser* man det. I Frankrig kaldes det ogsaa den italienske Strejke eller *la grève perlée*, det vil sige den perfektionerede Strejke. En anden lille Misforstaaelse har vi i den almindelige Forklaring paa *de Gule* om Skruebrækkerne; det skulde komme af at gul kinesisk Arbejdskraft gør Underbud. Men oprindelig kom det af nogle

gule Gardiner som en Værtshusholder i en sydfransk By hængte op for de ituslaaede Vinduer bag hvilke Strejkebryderne holdt Møde, uden at ænse de Brosten som blev sendt ind til dem fra de organiserede Arbejdere.

Siden vi er i Gang med dette kan vi tage os lidt af Ordene *Socialisme* og *Socialist*. I en Korrespondance til Social-Demokraten for den 13. Juli 1896 har jeg oplyst efter gode Kilder at Franskmanden *Pierre Leroux* (1798—1871) antagelig har startet disse Partibenævnelser, nemlig i 1832 i en »Discours sur la situation de l'esprit humain« (Tale over den menneskelige Forstands nuværende Tilstand). *Krapotkin* anser det for bevist at *Socialist* vandt Indpas, fordi det en Tid var farligt at kalde sig Kommunist; det mindede for meget om den store Revolution. Det nu forældede men en Gang almindelige danske Skældsord »Sjofelist« er en Sammenblanding af *Socialist* og det meget gamle sjofel. *Anarkisme* blev brugt af *Voltaire* og var ligesom *Kommunisme* kendt under Revolutionen som Partinavn, selvfølgelig i den oprindelige Betydning: Samfund »uden Herrer«, ikke i den senere Forvrængning: »Uorden«.

Til den faste Stab hørte *P. Knudsen*, Maler *J. Jensen*, *Norman Bryn*, *C. E. Jensen*, *Seyr Kjeldskov*, *A. C. Meyer*, *Theodor Andersen*, *Ludvig Hundrup*, Russeren *Xavel Levin*, der senere gik til Norge, og den allerede nævnte *Decker*. Russeren

var fra Ukraine og kendte personlig en hel Del af Mændene fra Revolutionen i 1917; han fortalte mig en Gang efter den Tid at Lenin var en ærlig Idealist, men Trozsky en Slubbert. Det var vistnok ikke helt forkert.

Den der stod mig nærmest var *C. E. Jensen*, en støt Ole Lige glad, i Litteraturkritiken ikke saa lidt af en Sancho Pansa; han afbalancerede min Idealisme i Skyerne. Jeg har af og til været hans Medarbejder; bl. a. har jeg skrevet Kapitlerne om Fritz Jürgensen og de franske Tegnere i *C. E. Jensen* Karrikaturalbum.

Mange Fagforeningsmænd kom og gik i Dagens Løb. Vi havde faaet Telefon, noget i den Grad sjældent at Folk bad om at faa Lov til at se den; der var ingen Central og kun Forbindelse med Trykkeriet, og naar de fik Røret for Øret, stod de og vidste ikke hvad de skulde sige, saa besynderligt forekom det dem. Besøg havde vi jævnlig af en Mand som Politidirektøren havde sat til at passe paa os, Overbetjent *Rudolf Petersen*; han stod paa bedste Fod med os allesammen, og saa snart han viste sig, kom der Øl og Cigarer paa Bordet. Naar han saaledes havde overbevist sig om at Revolutionen endnu ikke var i Anmarsch, gik han hen paa Raad- og Domhuset og aflagde Rapport.

Under disse hyggelige Forhold var vi naturligvis ikke bange for at gaa rundt omkring Byens

Volde og støde i Basunerne. Det var de stærke Ords Tid. *P. Knudsen* sagde paa en udenlandsk Kongres:

— De danske Arbejdere er parate til Revolutionen!

Men her hjemme gik det ikke saa højt; en Dag kom *Knudsen* farende ind til *Wiinblad* og sagde:

— Vi maa *Pinedød* til at stramme Sygekasserne op!

Alligevel var det ikke helt ufarligt at være ved *Social-Demokraten* den Gang. Vi havde ansvarshavende Redaktører, Straamænd, som dækkede *Wiinblad*; den længste Tid var det *Frederik Hertz*, en jævn og stille Arbejder fra *Louis Pios Dage*. Naar han skulde melde sig ude paa *Christjanshavns Fængsel* til Afsoning af en Vand- og Brød Straf, havde han Vesten foret med indsyede Hakkébøffer, og nede i Bukserne hang en flad Akvavit-flaske; han ligefrem stank af Bøf. Jeg spurgte om de da aldrig visiterede ham. Nej, de sagde bare: Naa er De der igen, *Hertz*! Han blev senere religiøs; inde i Fængslet læste han Bibelen, og det var et bestemt Sted i *Johannes Aabenbaring* der havde grebet ham. Han viste mig det og læste det højt for mig; det var et af de allerdunkleste Steder i hele *Aabenbaringen*, saa hans Omvendelse ad den Vej forekom mig ufattelig. Men det har den maaske ogsaa været. *Hertz* døde 1925 i en Alder af et Par og halvfems Aar.

Religionen er en Privatsag, staar der i Programmet. Men Kirken har bestandig haft et godt Tag i de socialdemokratiske Arbejdere; selv Førerne lod deres Børn døbe og konfirmere. De mange Sekter, Metodister, Baptister, Spiritister, Frelsens Hær osv., er saavist heller ikke bleven rekruterede fra Overklassen; man missionerer ikke i Kvarteret omkring Amalienborg. At Partiet har faaet en Socialdemokrat til Kirkeminister er et groft Brud paa Programmet, for da er Religionen altsaa en Statssag; men det har de godtroende Arbejdere ikke lagt Mærke til, og der er heller ingen som har gjort dem opmærksom paa det. I Begyndelsen af Firserne blev der lavet Agitation for borgerlig Vielse, og lidt borgerlig Konfirmation kom til senere; det er naive Efterabninger netop af de religiøse Ceremonier, altsaa ikke Brandesia-nisme eller anden Ugudelighed. Herhen hører ogsaa en Fritænkerbevægelse hvis første Kraft var Snedker *Axel Winther*, en folkeligt veltalende Mand der døde for mange Aar siden som Lem paa Ladegaarden men sad inde med Evner der ligesaa godt kunde have ført ham til en Plads i Rigsdagen. Dogmet: der er ingen Gud, bundet i en religiøs Trang til Forklaring, akkurat ligesom Dogmet: der er en Gud; men Snedker Winther naaede ikke slet saa langt som sine berømte Samtidige Robert *Ingersoll* og Bjørnstjerne *Bjørnson*. Han agiterede ogsaa for Indskrænkning af Barne-

fødsler i Arbejderklassen, hvor han har haft Fru *Thit Jensen* til Efterfølger og næppe er overgaaet af nogen. Nu forekommer disse Missionsbevægelser os gammeldags, men de synes uopslidelige; saa sent som i 1926 har en Fritænkerforening faaet officiel Støtte i Social-Demokraten, uden at Arbejderne kan se det forvrøvlede i at de samtidig skal tro paa at Religionen er deres egen private Sag.

Jeg kommer til at huske at i Firserne gik hele Partiet med de saakaldte *Kontrolhatte*, tyske Hatte fra Hamburg der blev solgte fra *P. Holms* Skrædderforretning og gav mange Penge. Kontrolhatten var en Partisag, ligesom senere Stjernebajeren. I Socialdemokratiet er der overhovedet ingen Ting som er en Privatsag, hverken Hat eller Religion.

Det var et Misgreb af de konservative Partier at de altid stemplede Arbejderne som revolutionære; man stødte dem fra sig ved at skabe Indbildningen om en Forskel som slet ikke eksisterede. De socialdemokratiske Førere var klogere; de gik om paa den forsigtige Side af Barrikaden, de holdt sig til den parlamentariske Kongevej ligesom andre Partier. Forskellen var egentlig kun den røde Fane, Frankrigs gamle Rigsbanner der kom frem igen i 1789 og blev antaget af Ludvig den Sejstende. Om den husker jeg en Historie. En Arbejderforening skulde have Faneindvielse

og sendte Socialen en Indbydelse; det gik saa til paa den Maade at Formanden traadte frem med tre Søm og sagde: Saa slar jeg det første Søm i for Gud Fader! Saa slar jeg det andet Søm i for Gud Søn! Saa slar jeg det tredie Søm i for Gud den Hellig Aand! Og Fanen var naturligvis rød. Her var Politik og Religion gaaet op i en højere Enhed; og det er bag denne Fane at hele Opmarschen til Regeringspladserne er foregaaet.

At Arbejderbevægelsen fra første Færd har haft taabelige Modstandere, har nærmest skadet den. De andre Blades Medarbejdere vilde saaledes ikke sidde til Bords med os, og Uvidenheden om Socialismen delte de med deres Læsere; selv blandt Arbejderne var der Uklarhed, og det er der da endnu. Estrups Tilhængere ligefrem hadede os; det gav Anledning til at hele Redaktionen blev forsynet med Revolvere. Jeg husker ikke om det var den Gang jeg som Referent ved Højres Grundlovsfest i Kongens Have var nær ved at blive smidt i Springvandsbassinet, hvor jeg skulde druknes paa 6 Tommer Vand; nok er det at vi en lang Tid gik hver med en Revolver som blev betalt af Partiet. Paa en stor Vægtavle havde vi tegnet et Billede af Krigsminister *Bahnson*, og ham øvede vi os paa. Det gik godt indtil Bydrengen en Dag fik fat i Redaktørens Revolver, skød sig i en Finger og satte Kuglen ind i Vindueskarmen hos en ung Dame lige overfor. Efter den

Begivenhed forsvandt Revolverne, og der skete ikke større Skade.

Et Revolverskud faldt der dog som kom til at angaa os; det var da Typograf *Julius Rasmussen* den 21. Oktober 1885 skød paa *Estrup*. Den Aften var der en stor Debat oppe paa Social-Demokraternes Kontor; *P. Holm*, *Hørdum* og de øvrige Politikere holdt paa at man skulde børste denne Arbejder af sig, skønt han ikke havde gjort andet end rettet sig efter hvad Oppositionspresen, ikke mindst Social-Demokraten, havde skrevet om *Estrup*; han havde bare taget det for Alvor. Næste Dag bragte Bladet en ynkelig Tilbagetogsartikel om *Julius Rasmussen*, der stempledes som Syfilitiker og Abonnent paa Dagens Nyheder! Denne Gemenhed pyntede ikke paa Partiet. Selvfølgelig faldt det ikke nogen ind at spørge Arbejderne om deres Mening; jeg mindes ikke at det nogensinde er bleven gjort. Naar der forelagdes Resolutioner paa store Møder, var de altid trykte i Forvejen; og skulde der vælges Rigsdagskandidater, var det afgjort førend de ærede Vælgere fik »Afgørelsen«. Undtagelser kunde vel indtræffe, som med *Mundberg*, og et andet Tilfælde har vi i *A. C. Meyer*. Klikken vilde holde ham ude i 1894, da *Kransekagen* skulde skæres for og fordeles efter den store Udvidelse af Valgkresene; men *Meyer* foer ud i 13de og satte *Himmel* og *Jord* i Bevægelse, saa *Vælgerne* for en

Gangs Skyld fik et Ord at sige. I Reglen behandlede de som Pjok.

En fornøjelig Historie, i Sammenligning med den om Julius Rasmussen der skød paa Estrup, har vi i Historien om *Rumpffs Morder*. Den har Arbejderne aldrig hørt noget om, og derfor fortælles den her.

En Dag kom *Marott* rejsende ovre fra Aarhus med en bleg og underernæret Tysker, som han trak ind i Redaktørens Værelse og præsenterede for lukkede Døre. Lidt efter gik *Wiinblad* med en alvorlig Mine ind og hentede *P. Knudsen*. Ny hemmelig Konference. Der gik Bud ud i Byen efter andre fremragende Mænd, og til sidst indviedes ogsaa den faste Redaktionsstab i at det unge skægløse tysktalende Menneske var ingen ringere end *Rumpffs Morder*.

For at forstaa Betydningen heraf maa man vide at i Frankfurt am Main havde en Partifælle i Januar 1885 paa Gaden dræbt Politimester *Rumpff*, en berygtet Fjende af de socialdemokratiske Arbejdere; alle tyske og danske Blade skrev om Mordet; i Aarhus var *Demokraten*, som *Marott* redigerede, særlig vel underrettet, og Sagen drøftedes paa offentlige Møder. En Dag meldte der sig saa en forsulten Tysker hos *Marott* og sagde saadan noget som: Ich bin der Mörder, Parteigenosse — —, og saa et Navn som jeg ikke kan huske, for han gik i de følgende Kapitler af

denne Roman kun under Benævnelsen Rumpffs Morder. Da han var eftersøgt overalt i Danmark, traf Marott den kloge Sikkerhedsforanstaltning at skille Aarhus af med ham; han spaserede med Morderen til en Station langt udenfor Byen, og herfra tog han saa afsted for at aflevere ham i Kjøbenhavn, hvor de større Omgivelser gjorde det nemmere at holde ham skjult.

Det blev til nogle Ugers Slaraffenliv for den farlige Gæst. Vi Medarbejdere ved Socialen havde ham med henne i en Partikælder til en solid Frokost; her erklærede han sig for Student, men viste sig lidt svag i Papirerne da vi begyndte at eksaminere ham. Dog deri var der i og for sig ikke noget mærkeligt. Heller ikke i at Bæstet straks drak sig kanonfuld; Tiden var ikke for Afhold. Han blev indlogeret hos en kendt paalidelig Socialdemokrat, Skræddermester *Jensen* i Vendersgade, der var gift og hvor Tyskeren altsaa var sikker paa en kærlig Pleje. Ud i Byen turde vi ikke tage ham; men han modtog Besøg af Partiets Spidser, der med Rette imponeredes af denne Socialdemokrat som havde slaaet fra sig og fortalte godt om det. Af Partiets Damer blev han endnu mere beundret, for ikke at sige forkælet. Vi havde jo nok læst i Aviserne at nede i Tyskland havde Politiet arresteret en Rumpffs Morder; men den rigtige havde vi jo hos os. Værre var det at Skrædder *Jensen* greb ham i Forsøg paa at

brække et Chatol op, en Dag han troede sig ene i Lejligheden; da faldt Tilhængerne fra, og Fyren blev selvfølgelig smidt ud. Men her viste hans Forbryderægthed sig først i al sin Glans. Ich rejse nicht ab, sagde han, ich musz Geld haben! Naa, vi skillingede et større Beløb sammen til Rejsepenge for ham, og Skrædder Jensen gav ogsaa sit Bidrag; for at være vis paa at vi blev af med Manden, som nu syntes Partiledelsen mere farlig end nogensinde før, blev Bogtrykker *Victor Petersen*, Medlem af Kontrolkomiteen, sat til at følge ham ud paa Banegaarden og købe Billet til ham. Her blev Asenet stædig og forlangte 10 Kroner ekstra; dem maatte Victor Petersen betale af sin egen Lomme, men saa rejste Tyskeren ogsaa, og siden har vi aldrig hørt noget til ham.

Nogen Tid efter stod der i Aviserne at Rumpffs Morder var bleven henrettet i Frankfurt den 17. November 1885, og det vakte almindelig Munterhed iblandt os, for vi holdt helst paa at det altsaa var den forkerte Tyskerne havde taget Livet af. Det var en Skomager *Julius Lieske*, 23 Aar gammel, og han sagde til det sidste: Jeg dør uskyldig! Demokraten i Aarhus kaldte da ogsaa Henrettelsen for et Justitsmord. Der havde været udsat 10.000 Mark for Paagribelsen af Rumpffs Morder, og for den Betaling kan Politiet godt have faaet en forkert stukket ud.

Mange Aar efter hørte jeg den sindrige Hypothese blive fremsat, at den rigtige Morder, vores Morder, skulde være indentisk med en vis *Help-hand* kaldet *Parvus* som var indlogeret hos Partiet her i Kjøbenhavn i Krigsaarene. Meget taler for det; men jeg var ikke længere blandt de Indviede og kan altsaa ikke sige noget afgørende herom.

En Gang om Aaret var der politisk Folketælling; det var paa Grundlovsdagen. Der var tre Fester, Højres, de Liberales og Socialdemokraternes, og da gjaldt det om at være de fleste. Deltagerne i Togene blev talte af Venner og Fjender, der blev lagt lidt til og trukket lidt fra, og Arbejderne triumferede altid. Det var en billig Glæde. Senere er man kommen bort fra denne Tælling som er ganske meningsløs; i et Land med 400.000 Gaardmænd og en voksende Mængde Statshusmænd og Statsfunktionærer kan Flertallet aldrig være paa Arbejdernes Side. En Tid fik en Taler ved Arbejdernes Grundlovsfest 75 Kroner i Diæter og en Dirigent 40 Kroner; det er bleven benægtet og maatte ophøre da det ikke længer lod sig skjule. Var det for Resten saa slemt? *P. Holm* tog 50 Kr. for et Vælgermøde i sin egen Kreds. Senere blev man ganske anderledes klar over at Pengene lugter ikke; i Krigsaarene stak man dem ugenert i meget rummelige Lommer, og denne ligefremme Maade at tage det paa er ogsaa den pynteligste.

Forretningsmand skal Partiet dog ikke kunne rose sig af at have været. Af de mange Forsamlingsbygninger var det kun den i Rømersgade der betalte sig. Arbejdernes Fællesbageri har aldrig været Arbejdernes; en Overgang laa Hovedmassen af Aktierne endog paa en enkelt Førers Haand. Og Bryggeriet Stjernen har holdt Priser med Ølringen. Det vilde ogsaa være taabeligt at vente sig Socialisme ud af dette, hvad Karl Marx ogsaa gjorde opmærksom paa; de saakaldte Kooperationer har maattet deltage i Konkurrencen og følgelig holde Priser med andre. De kom langt bagefter Bøndernes mægtige Kooperationer, egentlig først i 1909 da *Borgbjerg* lovede Arbejderne 8 Millioner i aarligt Udbytte, som det dog aldrig har været muligt at aflægge Regnskab for. Med Krigsmillionerne gik det endnu mindre socialistisk til; den dansk-tyske Brændselsforretning kom i 1925 over paa engelske Hænder. Jeg talte en Gang med en Typograf hvis Fagforening havde haft 2000 Kroner i Kulspekulationen, og da jeg spurgte ham om hvilken Part Fagforeningen havde faaet i det enorme Udbytte, svarede han: »Ja vi fik jo vores 2000 Kr. tilbage, saa vi har ikke noget at beklage os over.« Han anede ikke at saa snart Foretagendet begyndte at male Guld, lod man det oprindelige Aktieselskab opløse og lavede et nyt som saa tog Gevinsten. At der var en tysk Filial i Social-Demokratiet har de Ind-

viede benægtet; der var ikke mere Mod i dem den Gang end da *Otto Mønsted* lavede sig en Filial hos dem.

Social-Demokraten blev under *Wiinblads* Ledelse drevet op til et indbringende Bladforetagende; da han blev sat ud, gik Oplaget stærkt ned. Men Arbejderpartiet er vedblevet at være et Kapitalistparti, i den Forstand hvori Lassalle tog det da han lærte at man skulde bekæmpe Kapitalen med Kapital. *Hørdum* rejste i Provisorietiden over til en Bank i Malmø med Kassebeholdningen; nu er Pengeanbringelserne blevet vanskeligere, thi den socialdemokratiske Politik er endt som et finansielt Foretagende med Risiko og stadigt stigende Partiskatter. Og Alliancen med Staten er dyr. Faren ved at være Socialist er anderledes end før, man har en Status at forsvare, og ingen finder mere paa at kæmpe for Frihed, Lighed og Broderskab. En Socialdemokrat i Fængsel er ikke tænkelig nu i Forbindelse med en Overbevisning; men *Wiinblad* gik i Fængsel for sin. Vi var adskillige som prøvede lidt af det samme, og selv har jeg siddet baade i Vare-tægtsarrest, paa Vand og Brød og paa Fangekost; men da det ikke i disse Erindringer er mig om at gøre at faa min egen Person sat i Forgrunden, skal jeg kun nævne et Par Ting som viser Kuløren af den Tids Retspleje.

En Gang var jeg kommen for *Sylow* i en Vidnesag og havde hver tredie Dag et Par Betjente hjemme hos mig med Forkyndelsen af en Falsmaalsbøde. Højesteretssagfører *Octavius Hansen* var Bladets Sagfører og gav mig Instrukser til Anvendelse overfor den bekendte farende Ildebrandsdommer. En Dag da *Sylow* begyndte at blive grov, vendte jeg mig om imod en gammel Mand som sad i Sivsko og Lænestol henne ved Kakkelovnen, og jeg sagde højt:

— Saa kalder jeg Retsvidnet til Vidne paa hvad her foregaar!

Det gav et svagt Svup henne i Sivskoene, den Gamle littede sig halvt i Sædet og sank overvældet tilbage igen; men *Sylow* skreg:

— De behøver ikke at fortælle Retsvidnet hvad han skal gøre!

Jeg friede mig ud af Sagen ved en Edsaflægelse. Politiet vilde have fat i »en frisindet Sergent« der havde været Meddeler til Bladet gennem et Medlem af Studentersamfundet; jeg mente det var Overretssagfører *Amdrup*, men til alt Held viste det sig at være en anden som jeg ikke kunde huske saa længe efter, hvad jeg altsaa svor paa. Et Aarstid efter mødte jeg Overretssagfører *Niels Petersen* paa Gaden. Naa, hvordan gik det egentlig med den Sag om den frisindede Sergent? spurgte han, Da kunde jeg se paa hans Ansigt

at det var ham jeg havde det fra, Erindringen dukkede pludseligt op i mig; men ingen af os sagde noget. Det var farlige Tider.

Under en Maanedes Ophold i Christjanshavns Fængsel snød jeg mig fra Fangekosten; det var den Gang et Krus varmt Øl om Morgenen Klokken 6, en Skaal Suppe med Kød, Ærter og Flæsk eller lignende Kl. 1, og ellers Vand og Brød efter Behag. Arrestbetjentene havde læst i Aviserne at jeg var kommen hjem fra Frankrig i Anledning af en kriminel Anmeldelse af *Hans Jægers* »Syk kærlighet« som vakte et frygteligt Postyr, jeg mener Anmeldelsen. *Hørdum* maatte stoppe Salget af Bladet, og *Wiinblad* sagde om Hans Jæger:

— Det er dog kolossalt hvor den Mand er ærlig!

Han mente: hvor vi andre er uærlige. Saa telegraferede han til mig om at komme hjem og navngive mig. Det gjorde jeg; og nu sad jeg altsaa Underrettsdommen af da jeg ikke havde Tid til at vente paa Højesteret. Da Celledøren var smækket i bag mig, kom en velvillig Betjent ind og satte sig paa Træbriksen, medens jeg efter Reglementet stod op. Han bød mig en Bitter, der kom en Pakke Mad frem, han skænkede en Snaps op. Det er fra min Kone, sagde han; det kan vi afgøre naar De kommer ud! Jeg fik saadan et Traktement to Gange om Dagen og Formaning om altid at staa med Ryggen op mod Kighullet i Døren. Naar jeg en Gang om Ugen tog Bad i Arrestbe-

tjentenes Badekar, sad Personalet omkring et Bord inde ved Siden af og drak Øl og røg Cigarer som jeg trakterede med paa Kredit. Jeg har aldrig haft det bedre end da jeg sad paa Fangekost; det var en Ferie. Præsten var flink; jeg overværede hans Gudstjenester i et Selskab der vist ikke var syndefuldere end i andre Kirker. Ved Gudstjenesten stod der en Arrestbetjent paa hver Side af Præsten og holdt Øje med os, men det kunde ikke forhindre at under Salmesangen, der lød ualmindelig kraftigt, blev Teksten til en af Kingos Salmer for Eksempel afsendt saaledes fra Baas til Baas:

— Bekend ej Du, bekend o nej,
 jeg løj og sagde — —
 sig ligedan, sig li-ge-dan!

Jeg lærte ogsaa Bankesproget; naar jeg sad op i Sengen om Natten, kunde jeg følge med i Samtalerne der blev banket pr. Væg eller Vandrerør. Politiassistent *Korn* besøgte mig et Par Gange og talte længe med mig, hvad der forøgede min sociale Position baade blandt Fanger og Fængselspersonale.

Vor Socialisme fik vi udelukkende fra Tyskland. Da *Bebel* havde sagt: Ikke en Pfenning og ikke en Soldat til Militarismen! — fulgte vi med; og da *Ebert* i 1914 lod hele det tyske Socialdemokrati springe Soldat, sprang vi til samme Side. At *Bebel* senere kom til den Erkendelse at Kvali-

teten i Partiet ikke holdt Skridt med Kvantiteten, blev fortiet. Den oprindelige Socialisme kunde dog af og til stikke Hovedet frem, saaledes da *Wiinblad* en Gang skrev disse oprørske Ord:

»Skomageren mangler Arbejde og Befolkningen Sko. Det er *Pengene* der skiller Skomageren og hans Kunder fra hinanden, det er dem der skaber den dybe Afgrund mellem Tilbud og Efterspørgsel, idet de berøver os Evnen til at købe vore egne Produkter.«

Heri var der en Mindelse om Klassekampen i Louis Pios Tid. Det hændte tilmed den Gang Anarkisterne i Chicago blev henrettede i 1887, at *William Fleron* fik Lov til at tage dem i Forsvar i Social-Demokraten. Men Julius Rasmussen sveg vi. Allerede da *Wiinblad* blev Redaktør i 1881 var Partiet begyndt Tilbagetoget fra Klassekampen.

— Det er *Politik* der skal til! sagde *Wiinblad*.

Og Arbejderne marscherede ind under Staten, den Stat hvorom Marx havde sagt de advarende Ord at den var de Besiddendes Ret til at udbytte de Besiddelsesløse. Det blev endda til Alliancepolitik. Da Venstres Fører *I. A. Hansen* døde som Bankbedrager, gik Fagforeningernes Faner med i Følget fra »Folkegave« paa Amalievej til Assistens Kirkegaard, hvor Førerne mange Aar senere rejste *P. Holm* et Mindesmærke. I Foraaret 1884

agiterede de for den liberale *Høker Petersens* Valg til Borgerrepræsentationen; han kom for Resten ind med kun 377 Stemmer. Men samtidig sørgede man for at der altid lugtede lidt af Revolution. I Marts Aaret forud for *Høker Petersens* »Sejr« afholdt det tyske Broderparti en hemmelig Kongres i Rømersgade 24; Arbejderne kom ligesom med i de store Verdensbegivenheder. Deres Politikere faldt aldrig for den Fristelse at anse dem for revolutionære, hvor meget end den konservative Presse skreg op om at de var det. Man lærte dem at stemme; Valgretten er jo netop en konservativ Opfindelse, og den kom ogsaa til at virke i den Retning paa Socialdemokratiet. Hvor 100 Mennesker skal vælge, vælger de ikke den bedste, ikke den daarligste, men de vælger med næsten matematisk Sikkerhed en der repræsenterer Gennemsnittet; Demokrati er Mediokrati, dets Ideal er Lykken i det Middelmaadige. Og der er ikke noget at bebreide Gennemsnitsmennesker, ikke en Gang det at de ikke kan se at de er det. Men for Arbejderne var en Rigsdagsmand en Autoritet. Til den modsatte Yderlighed gik Brygger *Carl Jacobsen* i Februar 1886 paa et Møde i Valby Kro, da han dristede sig til at sige:

— Hvor mange Røvere der er i den danske Rigsdag, ved jeg ikke, men nogen er der!

Man skulde ellers synes at det passede bedre paa Børsen; i Rigsdagen er Folk sjældent af saa

stort Format. *Wiinblad* sagde en Gang at han i Grunden ikke vidste hvorfor han sad der. Og det vil mange give ham Ret i.

Den 3. Maj 1886 blev jeg valgt ind i Socialdemokratiets Hovedbestyrelse. Det kom ganske overrumplende; jeg anede ikke noget før jeg læste det en Morgen i Socialen. Denne Hovedbestyrelse, der ikke er det samme som Partiklikken, saa den Gang saaledes ud:

Valgte i Provinsen: *A. C. Meyer*, Smed *Huop*, *P. Knudsen*, *V. T. Holst*, *I. I. Ipsen* og Arbejdsmand *P. Christiansen*. Valgte i Kjøbenhavn: Snedker *C. C. Andersen*, *Wiinblad*, Læge *Axel Proschowsky*, Maler *J. Jensen* og Snedker *A. P. Berg*. Selvskrevne Medlemmer: Folketingsmændene *P. Holm* og *Hørdum*.

Af disse blev *Proschowsky* kort efter fældet. Han havde faaet Lægestanden imod sig; en af ham benyttet Kur imod Syfilis blev erklæret for Humbug, noget hvorom jeg ikke tør udtale mig. Værre var det at han lavede en Sæmmensværgelse med det Formaal at oprette et Diktatur, sætte *Wiinblad* ud af Bladet og *Holm* og *Hørdum* ud af Rigsdagen, eller i hvert Fald ud af Kraft, og lægge det hele om i socialistisk Retning. Planen blev røbet og forpurret; det er ikke godt at vide hvad der ellers var kommet ud af det. *Proschowsky* rejste over og nedsatte sig som Nybygger i Amerika og maa vel være død nu.

Hovedbestyrelsen, hvori jeg kun sad et Aar, fik jeg det Indtryk af at al Ting foregik udenom den. Regeringsformen i Partiet var demokratisk; Kontrahentforsamlingen (Repræsentanter for Social-Demokratens Ejere) var Folketinget, Hovedbestyrelsen Landstinget, men de egentlige Magthavere var Klikken. Formelt afgjorde Arbejderne al Ting, reelt ingen Ting. Men man kan ogsaa sige at reelt var det som det skulde være; thi Arbejderne var ude af Stand til at afgøre noget selv, de var slet ikke blevet opdragne efter den berømte Læresætning at deres Befrielse skulde være deres eget Værk. Ja der var ikke en Gang nogen som tænkte paa Befrielse; *P. Knudsen* havde sagt at det gjalt om 10 Øre mere om Dagen, og igen om 10 Øre, og saa igen om 10 Øre. At Socialismen oprindeligt var Befrielsen for Tvangstanke om denne 10 Øre, for Lønarbejdet, anede kun yderst faa.

Der er talt meget om Splittelse i Partiet. I Virkeligheden har der aldrig været nogen Splittelse. *Harald Brix* døde, og Herolden gik ind i Efteraaret 1881; den Gang havde Social-Demokraten et Oplag paa ca. 2.500 Eksemplarer, saa der var ikke meget at slaas om. I Begyndelsen af det nye Aarhundrede dukkede Ungsocialisterne op, *Mikkel Christensen, Albert Jensen, Fin Madsen* osv.; da *Hans Jæger* og jeg startede *Korsaren*, søgte vi at faa dem med, men de svarede Nej.

En Vinterdag stod jeg og talte med *Borgbjerg* i en Port paa Købmagergade, og han sagde:

— Tro mig, alle de Mennesker hører hjemme hos os henne i Farimagsgade!

Senere maatte jeg give ham Ret. Nærmest ved en Opposition var *Christjan Christensen* og Bladet *Solidaritet*; men han var uklar som de andre og gik over til Bolsjevismen, hvorefter *Solidaritet* gik ind. Bolsjevikerne var unge begejstrede Mennesker; ikke en af dem kunde Russisk og yderst faa vidste hvad der foregik i Rusland. *Borgbjerg* havde siddet i Kejserlogen i St. Petersborg og bragt Revolutionen en officiel Hilsen fra Revolutionsfaarene i Danmark, men senere sprang han fra, og sprang højt; han tog Krigstjeneste hos Kejsersocialisterne i Tyskland, hvorefter han avancerede til dansk Socialminister.

Nej, der var ingen Splittelse, men Ynkelighed. En uhyre Arbejdsløshed, Tab i Strejker og Lock-outer, svære Skattebyrder til Staten og Partiet, Hustruer og Døtre jagede ud paa Arbejdsmarkedet, men altid fra Sejr til Sejr ligesom Falstafs berømte Regiment, i hvilket der tilsammen ikke fandtes én hel Skjorte. Jeg har en Gang sammenlignet det danske Socialdemokrati med en fed Rytter paa en mager Hest. Og den Sammenligning staar jeg ved.

Mellem dem der opponerede mod den Tids mere almindelige Ynkelighed var Brødrene *Helge* og

Ove Rode. De startede Bladet *Piraten*. Til Aabningsfesten henne paa Østergade var der sendt Indbydelser ud, bl. a. til Social-Demokraten, for den var alligevel frygtet den Gang, omtrent som Dyret i Aabenbaringen, og jeg mødte som dens Repræsentant. Havde Piraterne ikke været saa skrækkeligt unge, kunde man maaske sige at her var da endelig »Brandesianere«. *Georg Brandes* var mellem Gæsterne, og *Hørup* holdt en Tale. Ud paa Aftenen gik en lille Pirat hen til Brandes og sagde:

— Synes De ikke, Hr. Doktor, at vi skulde ødelægge gamle *Jonas Lie*?

— Men Gud forbarme sig, hvad har han gjort? svarede Brandes.

— Jo, sagde Piraten, det er vist en gammel sædelig Herre!

Mange Aar efter foreslog *C. E. Jensen* og jeg Indenrigsminister *Ove Rode* paa den Kgl. Skydebane, at han skulde sætte denne lille Anekdote i sine Memoirer.

— De Herrer maa vist hellere sætte den i Deres egne Memoirer! svarede Ministeren og gik.

Hvilket hermed er gjort for mit Vedkommende, og endda er der kommen to Anekdoter ud af det i Stedet for en. Om Piraten erindrer jeg ellers ikke andet end at den skældte Professor *Borchsenius* frygteligt ud, da han havde været uforsigtig nok til at skrive: »Hvad vil Orla Lehmanns Dat-

tersønner?» Jeg tror ikke de kunde have svaret anderledes end netop ved at maale den naive Professor Bøtten fuld.

Ude paa Vesterbro holdt *Blinkfyret* til. Det var et morsomt Ugeblad, og det redigeredes af en af Politikens Humorister der hed *Cetti*. Han og en anden der hed *Henriksen* og morede hele Byen med Artikler under Mærket Benologen, var Mestre i en nu uddød satirisk Façon der stod højt over det platte Revyvid.

Selv dyrkede jeg som Journalist lidt af alt; mine anonyme Spidsartikler indbragte mig en Gang en Serie Truselsbreve; jeg husker endnu et af dem:

»Vis ikke dit Fysionomi paa offentlige Steder, hvor Du er hadet og foragtet, men hold dig blandt dine Lige.

En Ven af Sandhed.«

Ved Socialdemokraten stødte jeg undertiden an; men jeg har gode Venner fra den Tid. En Gang fandt *Wiinblad* paa at gøre mig til ansvarhavende Redaktør; det var et Søndagsnummer jeg stod bagpaa. Men allerede om Mandagen fortrød vi Overenskomsten; ligesaa stille den var bleven sluttet, ligesaa stille blev den ophævet. Den var vist ogsaa ganske ulovlig.

I Foraaret 1889 brød jeg overtvært og rejste til Frankrig.

MELLEM FRANSKMÆND.

Der er altid Læs til den Hest som vil trække; kort efter min Ankomst til Paris fik jeg Plads i New York Life Insurance Company paa Boulevard des Italiens, hvor jeg med en mindre Afbrydelse var i fem Aar. Samtidig sendte jeg Korrespondancer til Social-Demokraten, men denne lille Biindtægt gav Bagslag; jeg stod for et Avancement til Kontorchef, da Direktionen højtidelig gav mig Meddelelse om at man havde betænkt sig. Sagen var at mine Korrespondancer blev rapporterede fra Gesandtskabet i Kjøbenhavn til det franske Udenrigsministerium; jeg ved det fordi en Kollega, der havde sin Gang der, kom og fortalte mig at nu havde jeg igen skrevet saadan og saadan om Republikken, og det passede altid. *Hans Jæger*, som jeg lærte at kende i dette jordomspændende Assuranceselskab, var ret ufarlig som jeg selv var det, og dog havde vi i nogle Uger en Politispion ude efter os i Café Lefranc, en lille Arbejderrestaurant paa Boulevard Montmartre hvor vi var Stamgæster. Vi lod os narre af Fyren, der udgav sig for Læge; men en Dag saa jeg ham gaa ind paa Politistationen, vor Mistanke var vakt, og han forsvandt. Det var i Bombekaster Perioden, Ravachol stod omtalt i

Alverdens Aviser, og der blev udvist en Mængde Udlændinge, mest Italienerne.

Hvor godt Pariserpolitiet passer paa, erfarede jeg saa sent som i 1912, da jeg en Aften lod mig overtale til at optræde paa et Anarkistmøde i la Salle des Savants ovre i Studenterkvarteret. Jeg havde siddet oppe paa Galleriet og afbrudt nogle ret taabelige Revolutionstalere, da Folk begyndte at raabe: à la tribune, og et Par haandfaste Camarades kom op og hentede mig. Jeg syntes at havde jeg sagt A, maatte jeg sige B. Dirigenten spurgte:

— Deres Navn?

— Jeg har ingen Navn.

— Deres Fædreland?

— Jeg har ingen Fædreland.

— Camarades, raabte han ud over Forsamlingen, her er en fremmed Compagnon; han har ingen Navn, og han har ingen Fædreland. Introduktionen er god!

Jeg tog fat. Og jeg fortæller det her fordi det har fransk Kulør over sig, ikke af Lyst til at fortælle om mig selv. Altsaa:

— Camarades, den sidste Taler sagde at hvis der bliver Krig, vil de franske Arbejdere jage Rigsdagen hjem, kaste Broerne af, standse Jernbanetogene, skyde Generalerne og fornagle Kanonerne. Det er fortræffeligt. Men hvis Tyskerne nu ikke gør det samme? Og jeg kender Tyskerne,

de gør det ikke! Hvad saa? Ja da dræbes i Blod den Smule Frisind som er tilbage i det gamle Evropa, da er det forbi med den revolutionære Arbejderbevægelse, da falder Paris — — —

Synderlig Tilslutning fik jeg ikke. Et Par Anarkister forsikrede at man kunde stole paa de tyske Camarades. Det var jo den Gang *Scheidemann* havde sagt at de der troede paa Krig burde ende i et Galehus; *Jaurès* havde sagt: Arbejderne vil ikke; og hjemme i Danmark havde *K. M. Klausen* og *P. Munch* snakket de berømte Udlændinge efter Munden. Jeg tog Ordet en Gang til, og da fik jeg mærkeligt nok en stor Del af Forsamlingen med mig. Efter Mødets Slutning kom et Par Herrer hen og komplementerede mig. Men et Øjekast og et Puf i Siden fra en ægte Camarade lod mig forstaa at det var to camouflerede Politimænd; jeg stak af fra dem, de havde aabenbart fundet det interessant at jeg hverken havde Navn eller Fædreland.

Her dukker Sprogmanden op i mig, og jeg maa have Lov til at fortælle at camoufler og camouflage, der blev internationale Ord under Verdenskrigen, er gammelkendte i Fransk og kommer af *cache le mufle*, skjule Fjæset.

Det franske Politi bestaar siden Napoleon den Førstes Tid for en stor Del af Corsikanere; det er ikke elsket af Befolkningen, i Paris gaar Betjentene altid to og to sammen paa Gaden. Men den

Ros skal de have at de arbejder fortræffeligt; jeg har set dem komme som skudte op af Jorden og gøre dobbelt Front tværs over Avenue de Clichy oppe i Montmartre; en Spærring af Seinebroerne en Dag Arbejderne fra Belleville ventedes over paa den venstre Flodbred var et strategisk Mesterstykke.

1ste Maj i Paris 1890 blev en Oplevelse. Aaret forud var Majdagen vedtaget paa en Kongres der i Byen, og jeg overværede den sammen med de officielle Repræsentanter fra Danmark, *P. Holm, Hørdum, A. C. Meyer*, m. fl. og et Par Delegerede fra Oppositionen, *Nicolaj Petersen* og Billedskærer *Christensen*. Jeg husker en betegnende Udtalelse af *Hørdum*; han sagde:

— Havde Holm og jeg været til Stede paa det Møde, var de Fyre aldrig kommet med!

Naa, men de var der altsaa af en Fejltagelse. Der skete for Resten ikke noget samfundsomvæltende. Men Aaret efter var 1ste Maj værd at se. Ved Middagstid gav vore Kontorchefer os Meddelelse om at Kompagniet lukkede, og man bad Personalet, hvoraf en Masse var Udlændinge, begive sig roligt hjem og undgaa Konflikt med Politiet. Da jeg gik hen ad de store Boulevarder, var de næsten mennesketomme; en Droske jog forbi med et Par uniformerede Herrer paa Bagsædet og en Politibetjent oppe ved Siden af Kuschen; alle Caféerne flyttede Stole og Borde ind

fra Fortovet; i Palais Royal havde Juvelererne rullet Jernskodderne ned for deres Vinduer; der var trukket Militær til Byen, Kavalleriet stod med opsadlede Heste i Kaserneerne, i Kælderen under Madeleine Kirken var der indrettet Politistation; Deputeretkammeret, Banque de France og Rothschilds Bank var bevogtede; Morgenaviserne meldte om Uroligheder fra Kulminedistrikterne; Marseillaisen tav, den synges ikke mere af de franske Proletarer, nu var det Carmagnolen der kom frem:

Hvad fordrer vel en Socialist?
 Lidt Jern og Bly og Brød tilsidst;
 Jern til vor Arbejdsfærd,
 Bly i vor Fjendes Hær,
 og Brød til vore Brødre,
 Leve Revoltens Sang!

Danser, danser Carmagnolen,
 Leve Revoltens Sang!

Folk som havde Raad til det forlod i Massevis Byen. Jeg kunde ikke lade være at tænke paa dem der hjemme; nu gik de i Procession til Kongens Have og talte hvor forfærdeligt mange de var!

Bombekasterne har jeg skrevet udførligt om i en Artikelserie som stod i Solidaritet og et Par udenlandske Blade. Her skal kun omtales det for dansk Tankegang forbavsende at disse Anarkister vakte en vis Sympati i alle Krese. Da to

Journalister fra *Le Matin* og *Le Gaulois* havde faaet opsporet den af hele Landets Politi eftersøgte Ravachol og bragt Interviews med ham, nægtede de at give Politiet Oplysninger om hans Bopæl, og deres modige, standsmæssige Optræden fandt Billigelse hos saa godt som hele Pressen. Det vilde have været utænkeligt hos os, hvor et Fejlskud paa Estrup bragte Aviserne i en vild Fejde om hvilket af dem der havde inspireret Morderen. Da *Vaillant* kastede en Bombe i Deputeretkammeret, blev han nærmest populær; rige Familier sloges om at faa Lov til at adoptere hans lille Datter efter hans Henrettelse. Og endelig, da Præsident *Carnot* i 1894 blev myrdet i Lyon, mærkede man ikke andet end Ligeegyldighed, fraset den officielle Sorg, eller rettere Halvsorg.

Hvad der skrives i danske Aviser om franske Forhold er ofte helt ved Siden af Virkeligheden. Hvordan skulde det være anderledes? Der skal mere Tid til end en Turist kan ofre paa det. Jeg led af Hjemve det første Aar, men saa kom det aldrig mere igen; jeg brugte endnu længere Tid for at sætte mig ind i de Menneskers Tankegang; og jeg havde været der i syv Aar før *Paul Verrier* en Dag sagde til mig at nu havde jeg mistet den fremmede Accent.

Professor *Nyrop* skrev under Verdenskrigen en lille Bog om Frankrig; men selv han kan ikke have haft Kendskab til alt. For Eksempel ofrer

han et helt Kapitel paa den franske Høflighed; men den er mest Høflighed paa Overfladen, en Form; Tilrejsende skuffes af det evindelige Monsieur og Madame hvormed alle trakterer hinanden, ogsaa naar de skændes. Bedaarende lyder det at høre Forældre irettesætte deres Børn med Tiltalen Mademoiselle og Monsieur. Men mere dybtgaaende og hjærtelig er den danske og germanske Høflighed. Der er for Eks. ikke noget uhøfligere end franske Toldbetjente, Jernbane- og Postembedsmænd, kort sagt hele den Funktionsærstand med hvilken Fremmede først kommer i Berøring. Den franske Familie er nærmest utilgængelig for Udlændinge. At Franskmændene samtidig er uvidende om andre Nationer, nu efter Krigen vel nok noget mindre, berører Professor Nyrop ganske kort; man kan godt sige at de er uhøfligt uvidende.

Galanteriet mod Kvinden indtager en stor Plads i Professorens Bog. Ogsaa dette Galanteri er væsentligt ydre. Damer ved Nationalscenen, Operaen og længere nedad i Teaterverdenen er ofte »holdte« Damer; det tyder ikke paa Respekt for Kvinden. Hun er i Frankrig i højere Grad end andetsteds en Salgsvare, ogsaa i Ægteskabet, og ikke uden egen Skyld, men heller ikke uden Mændenes Skyld.

Frankrig er Frihedens Land, hedder det videre, og Frankrig har været de smaa Folks Beskytter.

Ja, al Ære være den store franske Revolution, skønt Resultaterne for Friheden ikke var særligt store; og med Beskyttelsen af de smaa Nationer er det saa som saa. Franskmandene glemte os i 1864; og »den store Nation« ranede selv Algier, Tunis, Tonkin, Madagascar og Marokko, uden at bryde sig det mindste om Folkeretten. Frankrig er ikke altid Idealismens Land og det skinner igennem endog i Professor Nyrops Bog.

Men Hovedsagen er dog det som den fortier. Læs som Modsætning dertil hvad en Franskmand skrev i et fransk Blad en 14. Juli, paa Frankrigs Nationaldag (*Louis Forest* i *Le Matin*):

»Lad os spørge os selv hvor de nye Bastiller er som vi, naar Tyskerne en Gang er slaaede, skal nedrive. For mig hedder de: Uvidenhed, Slendrian, Favoritisme, Funktionarisme, Lige-gladhed, Egoisme, Politik, osv. De nye Bastiller, som kan genere os efter Krigen, er inden i os selv. Der maa lang Taalmodighed til for at overvinde dem.« — — —

Denne Røst er ikke en enlig Røst. Overalt i fransk Litteratur og i fransk Presse kan man træffe paa saadanne Suk over national Usselhed. Roland, hvem Professor Nyrop gør til Nationalhelten, spiller samme beskedne Rolle der nede som Holger Danske hos os.

Maa jeg for egen Regning omtale en enkelt Bastille der har staaet længe. Det er Mangelen

paa Renlighed, Griseriet. I Frankrig synes man ofte at være uvidende om Brugen af Vand; der vaskes ikke Gulv, men der bones, og Støv og Væggetøj fylder Hjemmene. Hos mange Familier sidder der Madrester i Gafflerne fra den foregaaende Dags Maaltid. Professor Nyrop roser Køkkenet; ja Maden er god, men Properheden er ogsaa rent ydre. Paa Posthuse, Banegaarde, Toldkontorer, Politistationer og Raadhuse ligger Snavset tæt, og mange Badeanstalter er saadan at en Udlænding, i det mindste en Nordbo, ikke kommer der to Gange.

I en Bog om Frankrig burde heller ikke savnes nogle Ord om Franskmændenes Konservatisme, det som den ovenfor nævnte franske Forfatter har saa mange haarde Ord for: Slendrian, Funktionærvæsen, osv. Der er Egne hvor Bønderne bruger Plove saadan som vi havde dem her i Landet for hundrede Aar siden. Vognene til Arbejds kørsel er med deres gammeldags Forspænding saadan som de var i Middelalderen og vækker Latter og Forundring hos Tilrejsende fra andre Lande. Jeg har i 1912 nogle faa Mil fra Paris set en Tærskemaskine der blev drevet ved at en Hest med fastbunden Grime traadte et Hjul som det der sættes i Bevægelse af Fangerne i de engelske Trædemøller. I alle offentlige Kontorer er der en Forretningsgang ved Siden af hvilken Forretningsgangen i et kongeligt dansk

Ministerium er ligefrem Ekspedithed. Herhen hører ogsaa Franskmandenes fanatiske Vedhængen ved Ordensvæsenet; der var før Krigen 55 forskellige Ordenstegn, nu er der over hundrede. Og fra den katolske Kirke stammer deres Haardhed overfor Dyr; de har ingen Sjæl, mener man. I en Gade i Paris har jeg set Folk brænde Rotter ihjel ved at stikke Ild i Papir som blev lagt omkring Staaltraadsfælder, og der var ingen Harme blandt de mange Tilskuere.

I de saakaldte højere Klasser lever maaske ogsaa Erindringen om den franske Filosof *Descartes*: »Dyrene er kun Maskiner«. Ved Badestederne driver et pjanket Velhaverpublikum en raa Sport som Skydning efter Duer med afklippede Halefjer og samles bagefter om det ligesaa yndede Hasardspil. Mon Verdenskrigens Rædsler egentlig har bragt noget europæisk Folk til Eftertanke? Kuren var ellers grundig nok, men den trænger aabenbart til en Gentagelse. Et bedre Samfund skabes kun af bedre Mennesker.

En ren Antikvitet er Bytolden i Hovedstaden og en Masse Provinsbyer. I Versailles gik jeg en Gang fra Kontor til Kontor med en Liter Vin som jeg i min Uvidenhed havde med fra Paris og langt om længe maatte betale 10 Centimer i Told af. Til det ganske forældede hører ogsaa Hotelsystemet, ikke de Hoteller Turisterne farer igennem, men de grimme Logishuse hvori

Smaafolk boer, mest Par der er »viede i det 21de Arrondissement« (Paris har kun 20 Arrondissementer) eller er »lmede sammen«, som det ogsaa hedder, næsten altid barnløse Husstande og meget ofte ganske unge Mennesker.

Et Tegn paa Kultur er det derimod at hverken i Hoteller eller i borgerlige Huse tager noget Menneske Forargelse af disse »polske« Ægteskaber. Det Ingen-Børns System som ledsager dem er derimod et Tegn paa Forfald og har nu bredt sig over det meste af det gamle Evropa som en Art Selvmordsepidemi. Det oprindelige To-Børns System stammer ikke fra Frygten for Overbefolkning, men fra Frygten for at Familieformuen skal mindskes ved at gaa i Arv til altfor mange; det har især vundet Indpas hos de franske Bønder, som derved har ment at holde sammen baade paa Jord og Penge. Teorien om Overbefolkning, Malthusianismen, spiller ingen Rolle og er ogsaa i sig selv ganske taabelig; man bekymrer sig ikke om den Tid da Menneskene muligvis kommer til at mangle Føde; de er desuden saa faa i Sammenligning med Jordens øvrige Skabninger at man skulde tro vor Klode skabt væsentlig af Hensyn til helt andre Livsformer; endelig er det forlængst bevist at i et enkelt Land som Brasilien eller Sibirien kan Naturen vælte saa meget af sig at der vilde være mere end nok til alle Mennesker, og dertil kommer saa de enorme Fremskridt i

Produktionstekniken. Her er Plads til hundrede Gange saa mange. Men indretter vi os efter det Arbejdssystem som den nuværende Civilisationsform har opstillet, kan vi selvfølgelig sulte ihjel allesammen, og vi fortjener heller ikke andet. Da er vor kulturelle Opgave den at gennem vor Undergang skal vi bevise Umuligheden af de Statssamfund vi har valgt at leve i.

Smukke Træk i den franske Folkekarakter er det stærke Familiesammenhold og Troskaben mod Hjemstavnen. Begge Dele peger bort fra det demokratiske Fællessjap i Statscentralisationen; det er en Rest af Aanden i Revolutionen af 1789, da man krævede Decentralisation, lokalt og individuelt Selvstyre, i Stedet for Indordning under det nationale Diktatur. Den Dag i Dag begriber en Marseillaner ikke hvorfor han skal regeres inde fra Hovedstaden, eller hvorfor man i det hele taget har en saadan; i Frankrig er man *Provin-sianer* og staar uforstaaende overfor det Bismarck-ske Ideal: *Mein Vaterland musz grösser sein!* Erobringen af Kolonierne bunder i Pengemanøvrer, akkurat som Valget af Republikens Præsident eller et nyt Ministerium.

Arbejderbevægelsen i Frankrig er mærket af det samme. Medens de danske Arbejdere har ladet sig drive ind i en Organisation der er en Kopi af Staten, er deres franske Brødre gaaet udenom dette gamle Forbillede; der nede er Rigsdags-

mand et Skældsord i Arbejderkrese: *toi, député, vieux sénateur*, du Folketingsmand, din gamle Landstingsidiot! Valgdagen er spredt Fægtning; jeg har set en Kandidat gaa rundt fra Beværtning til Beværtning oppe i Batignolle Kvarteret og snakke sig ind hos de Folk som hans Agent havde hentet ved Disken og trommet sammen i Bagstuen. Et morsomt Syn var det ogsaa at se en Anarkist køre rundt en Valgdag med en mægtig Plakat hvorpaa der stod:

— Vælgere, stem ikke paa mig!

Sagen er at Anarkister anmelder deres Kandidatur udelukkende for at faa Lov til at slaa Plakater og Proklamationer op, hvad ingen andre maa end de anmeldte Valgkandidater; de skælder hinanden ud pr. Plakat. Og paa Kirker, Fængsler, Kaserne, Ministerier og Politistationer læser man deres fælles Valgsprog: Frihed, Lighed, Broderskab! Den revolutionære Tilføjelse: eller Døden! er forlængst strøget; Politikere dør ikke for saa lidt.

Arbejdernes Styrke turde til syvende og sidst ligge netop i at de baade marscherer og slaas spredt, altsaa ikke efter den tyske Feltmarskal *Moltkes* militære: Getrennt marschieren, vereint schlägen. Man faar aldrig de Mennesker til at adlyde en Klikke Politikere eller Fagforeningsformænd; men de har den Aand i sig som sætter Skræk i Borgerskabet. *Louis Pio* var inspireret

af Pariser-Kommunen, hans Efterfølgere foretrak Stemmesedlen fra Berlin; derfor staar der ingen Skræk om den danske Arbejderbevægelse mere, men Borgerskabet allierer sig roligt med den. Hvis Kongen skulde falde paa at spørge: Hvad vil egentlig disse Socialister? — kan man svare: Ingen Ting, Deres Majestæt! Mindesmærkerne paa Assistens over faldne Førere vækker maaske en dansk Vælgers Begejstring, men det er Kommunardernes Mur paa Père La Chaise Kirkegaarden i Paris der er den internationale Arbejderbevægelses historiske Monument.

Jeg har set *Louise Michel*. Det var da hun kom hjem fra Landflygtigheden; hun holdt Tale paa et Møde oppe i Montmartre og gik ikke mere paa Akkord med de Rige end Bibelen gør det. Saa stod en Blusemand frem og sagde hende Tak for alt det hun havde ofret for de Smaa i Samfundet; han fortalte hvordan hun havde delt Kaar med dem, hvordan hun en Dag pegede paa en Bagerbutik og sagde: I er sultne, jamen der er jo Brød, tag det! Han fortalte om Politiet der fængslede hende, Domstolene der dømte hende, og den gamle Pige, »den eneste Jomfru i Paris«, sad og hørte beskedent til.

— Louise, sagde Blusemanden til Slut, maa jeg kysse dig paa Kammeraternes Vegne?

Han gik hen og slog Armene om hende og satte et Kys paa hver af hendes furede Kinder,

medens Arbejderne jublede fra hele Salen. Da hun døde gav den katolske Presse hende det Eftermæle, at hun havde været noget nær det bedste Menneske i hele Landet og i mange Maa-der et Mønster til Efterfølgelse for de Troende.

Jeg hørte *Henri Rochefort* tale til Folket fra en Droske, da han kom hjem efter Forvisningen til England; Begejstringen var naturligvis stor, men han blev ikke folkelig. Hans vittige Artikler i *Intransigeant* læstes mest af Frankrigs Droskekuske; men den gamle Markis, som aldrig brugte sin Adelstitel, var ikke Partimand og endte helt udenfor Arbejderbevægelsen.

Dens Centrumfigur blev *Jaurès*; det var en Fornøjelse at høre ham i Deputeretkammeret eller i Salle Wagram; hans Veltalenhed gik højt over hvad man var vant til hjemme fra naar Formanden i Folketinget ringede med sin lille Bordklokke — i Deputeretkammeret var det en Stormklokke — og sagde: Det ærede Medlem har Ordet for en kort Bemærkning! *Jaurès* var ikke til at standse; *Deschanel*, den senere Præsident for Republiken, kunde sidde rolig tilbage-lænet i sit ophøjede Formandsæde og følge Gangen i det Bulder der rejste sig nede i Salen, hvor Hænder knyttedes mod *Jaurès*, Pultelaag demonstrerede i Takt, og Rigsdagsbetjentene lavede Afspærring for at hindre Slagsmaal; om-

sider rettede Formanden paa sig og slog et Par Klemt med den store Klokke:

— Mine Herrer, Frankrig ser paa os! — —

Saa sank han tilbage i Stolen og lod som Knud den Store Havet passe sig selv. *Briand* tog Kampen op mod Jaurès og var ham vistnok overlegen, men det var i hvert Fald Talere af et Snit der mindede mere om 1789 end om den fladtraadte demokratiske Parlamentarisme. En Fejl ved Jaurès var at han altid gav Rollen som Advokat; der var ikke nogetsomhelst af Proletaren over ham; men Proletarerne i alle Lande synes jo at have samme Trang til at vælge en Sagfører i Stedet for at føre deres Sag selv, saadan som Karl Marx gav dem Anvisning paa, endda han ikke selv hørte til Arbejderklassen. De Besiddende falder det aldrig ind at stole paa andre end deres egne.

Kirken har omtrent samme Tag i Befolkningen i Frankrig som andetsteds, maaske noget mere fordi Sektvæsenet ikke kan faa Indpas; den katolske Enhed har for Eksempel holdt Frelsens Hær nede, medens den trives hvor Protestantismens evindelige Protesteren aabner Dørene for alle mulige Religionsstiftere, Velgørenhedsprædikanter og Aandemanere. At Kirken er skilt fra Staten har styrket Katolicismen; den Betydning som Troen havde for de franske Soldater under Verdenskrigen er utænkelig i et dansk Regiment.

Direkte Indblanding i sociale Spørgsmaal er næppe heldig for Kirken. I Sacré Coeur oppe paa Toppen af Montmartre overværede jeg en Gang i Halvfemserne en Gudstjeneste for fattige Mænd, Arbejdsløse og Husvilde. Der sad omtrent 10.000 Proletarer i det mægtige Rum, og Kirken ødslede sit kostbareste Udstyr paa dem; tre Præster messede foran Hovedaltret, de saa ud som brogede Biller der stod paa Bagbenene; atten Kordrenge i hvide Særke og røde Kapper lignede Mariehøns; alle Lysekroner var tændte, det store Orgel udsendte Basuntoner, og Sangen gik for fuldt Kor. Der blev pludseligt stille; Monstransen med det Hellige vistest frem, smaa Sølvklokker ringede Stilheden ud igen, og Messen sneg sig til Ende i Røgelseduft. Men da stod en lille Munk frem og begyndte en Tordenpræken — mod de Rige! Det forstod de; og da han tilsidst raabte: Leve Jesus Kristus! foer de op fra deres Pladser alle ti Tusinde og skreg:

— Leve Jesus Kristus!

Bagefter gik de gennem Kirkens Krypt og fik hver et Franskbrød og en Velsignelse. Jeg stredes med en Tilhører om Nyttens af denne Gudstjeneste; vi blev ikke enige, men maaske havde han Ret. Den gjorde i hvert Fald ikke de Fattige fattigere.

Kirken fandt paa at genoptage de middelalderlige Prækenes med Diskussion; en Præst

agerede Guds Advokat, en anden Djævelens Advokat, og paa Dagsordenen satte man et aktuelt Æmne, saasom for eller imod Socialismen. Denne Komædie, hvor Djævelen altid var fordømt til at trække det korteste Straa, vakte Harmé. En Aften da de to Advokater var i Færd med at opbygge et Slags kristelig Socialisme, stormede en Skare Arbejdere Kirken, og det kom til et frygteligt Slagsmaal; Medlemmerne af de katolske Foreninger slog Vagt omkring Prækestolen, hvorfra Guds Advokat hurtigt deserterede; derimod maa det siges til Djævelens Ros at hans Repræsentant holdt Stand som en Mand; Menigheden samledes foran ham og sang: Je suis chrétien, jeg er Kristen! Modstanderne sang La Carmagnole:

Et le Saint-Père au Diable,
vive le son du canon!
(Og Fanden tage Paven i Rom,
leve Kanonens Bom)!

Imens fløj Kirkestolene frem og tilbage som Kasteskyts, og der var rent ud sagt et ugudeligt Spektakel, indtil Politiet kom og drejede om for Gasbelysningen, saa alt laa i et Mørke som Verden før Skabelsen. Denne Form for Gudstjeneste hørte snart op.

Noget lignende oplevede jeg en Gang da Socialdemokraterne holdt et stort Møde og Socialisterne stormede Salen. Jeg klatrede op i et

Vindue og saa til; en to tre var Tribunen erobret, de krøb over Ryggen af hinanden og svang sig op omkring Talerstolen, hvor Kasteskyts allerede havde ryddet godt op. Da den sidste Rigsdagsmand var faret ud gennem Bagdøren, blev der raabt: Camarades, Mødet er aabnet! Og ligesaa hurtigt var det sluttet igen; Værten drejede om for Belysningen. Jeg krøb ned fra Vinduet og gik ud paa Gaden, som paa det Tidspunkt var fuld af Politi og Soldater.

At Franskmændene er fri for Germanernes tunge militære Organisationsformer, gør den Enkelte værdifuldere. Paagaaheden kvæles ikke af at man bestandig skal spørge sine Overordnede, Modet vokser. Modet? Jeg kommer til at tænke paa en Historie som passer ind her, og som jeg derfor gerne vil fortælle; lad mig kalde den *Historien om den tappre Landsoldat*. Den har aldrig staaet paa Tryk før og er ikke en Gang rigtig kendt af dem imellem hvem den passerede.

Det var en Dag i Firserne at Skuespiller *Viggo Lindstrøm* kom op paa Social-Demokratens Kontor for at tale med *A. C. Meyer*. De var gamle Skolekammerater og Dus; næste Dag stod der en længere Artikel i Socialen, undertegnet en Skuespiller og med Klage over de daarlige Arbejdsforhold ved Dagmarteatret, hvor Landsoldaten netop gik og havde gjort den unge Lindstrøm kendt over hele Landet. Da Direktøren,

Theodor Andersen, læste Artiklen, gjorde den et andet Indtryk paa ham end paa hans Personale, og han satte sig hen og skrev en Erklæring paa dets Vegne; Skuespillere og Skuespillerinder blev kaldt sammen og Erklæringen oplæst for dem. Om den var rigtig? Gud bevares, Hr. Direktør! Om de saa vilde skrive under? Saa gerne, Hr. Direktør! De skrev under allesammen, Landsoldaten iberegnet, og Erklæringen tilstilledes Bladet.

Her vakte den Sensation. Man kunde ikke nægte at optage den; men hvad skulde man sige til denne Gendrivelse af hvad der lige havde staaet i Bladet om de daarlige Arbejdsforhold ved Teatret? Udleverer Lindstrøms Navn var der ikke Tale om, det forbød almindelig Æresfølelse. Da greb en af Medarbejderne en Pen, tog Skrivelsen og satte som Overskrift: Den tappe Landsoldat! Og saadan gik den i Socialen, til uhyre Morskab i Teaterverdenen. Den vittige Medarbejder var Journalist *Ludvig Hundrup*, der havde været en Sæson ved Dagmar-teatret og derefter gjorde sig bekendt som den dygtigste Grand-Reporter i den daværende Presse. Han blev klemt ud paa en Maade der var mindst ligesaa ufin som den hvorpaa *Wiinblad* længe efter sattes udenfor.

Mens vi er ved den tappe Landsoldat falder det naturligt at nævne den halvgamle Skuespiller der gik under Navnet *Fistonje Nielsen*. Han

havde Talent, men var aldrig slaaet igennem og klarede sig ved Optræden i Foreninger, hvor han foredrog patriotiske Viser og skaffede sig Titlen *Danmarks Dybbølsanger*, som han satte megen Pris paa. En Aften traf jeg sammen med ham i Tivoli og fik ham til at fortælle om sin Deltagelse i Slaget paa Dybbøls Banker; han fortalte godt; paa det mest spændende Punkt afbrød jeg ham interesseret og spurgte: Jamen hvad gjorde saa De, Nielsen?

— Hvad jeg gjorde, svarede Dybbølsangeren, jeg smed sgu Geværet og løb!

Arbejderbevægelsen hos os er Partimilitarisme, men efter Alliancen med Bourgeoisiet har man halet lidt ind paa de stærke Ord. Storborger og Proletar bruges kun ved festlige Lejligheder, de figurerer som gamle Faner hentede frem fra et Krigsmusæum; men i Frankrig bliver der aldrig Fred mellem »dem der har for meget og dem der har for lidt.« *Zola* sagde: »Hvad er de gode Borgere dog for nogen Slubberter«; *Anatole France* stillede sig paa Bombekasternes Side; i en Rets-sag i Paris saa sent som i 1925 begyndte flere af Vidnerne deres Forklaring med at sige til Dommeren: »Jeg maa paa Forhaand gøre Dem opmærksom paa at jeg foragter Statens Love og dens Retspleje.« Altsammen utænkeligt hos os. »Vi lærte, lig den brogede Flamingo, at staa i lange Tider i de flade Damme.«

Men hvorfra stammer Forskellen? Det er den samme Forfaldskultur, den samme Religion og Regeringsform, samme Produktionssystem og samme Fattigdom. Det hele er et Forlis med Redningsvæsenet i vild Uorden. Man taler om den forskellige Folkekarakter; men er Forskellen egentlig saa stor? Vi Evropæere lever og dør nogenlunde ens; det viste sig bl. a. under Verdenskrigen, en Hedning sloges akkurat saa godt som en Kristen, en uden Fædreland som en Patriot. Men paa enkelte Omraader kan det forklares hvorfor Menneskene alligevel ikke er ens, og det gælder navnlig naar Talen er om »det sociale Spørgsmaal«. Her maa der regnes med at den franske Arbejderbevægelse har en Historie der gaar meget langt tilbage, medens vor kom saa sent at der endnu lever mange som har været med da den startedes. Det maa nødvendigvis betyde noget at Frankrig har haft fire Revolutioner i mindre end hundrede Aar, medens Danmark uden større Sindsbevægelser er gaaet fra Frederik den Sjette til Christian den Tiende. *Clemenceau* undredes over at vi ikke vilde have Slesvig tilbage, da de Allierede Magter forærede os det. Omvendt begriber en dansk Arbejder ikke hvorfor de franske Arbejdere i 1914 gjorde Front imod de tyske Kejsersocialister, Idealet i det danske Pjalttenborg. Fortæl vore Partifæller at i 1925 har Socialistpartiet i Frankrig vedtaget

at være et *væbnet* Parti, og de vil sige: Revolvere, hvad skal vi med dem, saa tager de jo bare Revolverne fra os ogsaa? Og omvendt igen, fortæl en fransk Arbejder, at i 1907 var de danske Socialdemokrater med til at bevillige, betale og bygge et nyt Christiansborg Slot, hvis Grundsten bar Indskriften: *Rex — Lex — Jus*, Konge — Lov — Juristeri, og Franskmanden vil sige: *merde!* det Ord General Cambronne brugte i Slaget ved Waterloo.

Den historiske Opdragelse giver Forskellen. Alt andet er saa omtrent ens, ligetil Arbejdslønnen. Det var ogsaa den historiske Opdragelse der gjorde at de franske Bønder kom førend Byarbejderne, akkurat som hos os; der var over 500 Bonderevolter i Ludvig den Sejstendes sidste Regeringstid, og den Gang eksisterede Arbejderne overhovedet ikke som Klasse.

Ude i Menilmontant Kvarteret omkring Père La Chaise Kirkegaarden gjorde jeg Bekendtskab med *Anti-Husejernes Liga*. Den bestod af Folk som af Princip aldrig betalte Husleje; naar man havde boet et Sted det længst mulige uden at betale — i Frankrig falder Huslejen mærkeligt nok bagud — saa flytter man en Nat gennem Vinduet, medens Portneren sover. Vinduerne gaar helt ned til Gulvet og mangler Midterstolpen; de kan altsaa aabnes som en Dør og Møblerne hejses ud igennem dem; nedenfor staar

saa nogle Medlemmer af Anti-Husejernes Liga og læsser dem paa en Trækvogn. Det hele er nemt og praktisk organiseret, men det kan naturligtvis ikke anbefales i et Samfund som vort, hvor Boligspørgsmaalet er løst genialt ved Foged Udsættelser, Barakker og Husvildeafdelinger paa Fattiggaarden.

En beundringsværdig Institution er den franske Ordning af Spillelidenskaben gennem Væddeløbsbaner og autoriserede Hasardbuler ved Badestederne. I Fyrstendømmet Monaco lever 16,000 Franskmænd skattefrit af Indtægterne fra Spillebanken, der ogsaa holder Fyrstefamilien oppe. Paa Væddeløbsbanerne, hvoraf der er en halv Snes alene omkring Paris, spiller alle ligefra Bydrenge til Ministeren og Præsidenten. Afgiften i Totalisatoren er ikke saa fræk som hos os; vi blokker Spillerne for 25 Procent, hvilket med høj Entre giver sikkert Tab for alle andre end Staten og Koncessionshaverne, men det er vel ogsaa Meningen. I Frankrig tog de den Gang 4 Procent; det blev senere sat op til 6 og 8. En Dag stod jeg uerfaren og saa en Masse Mennesker styrte ud til et Par Ekstratog paa Saint Lazare Banegaarden. Hvad er der paa Færde? spurgte jeg en Jernbanefunktionær; han førte Haanden op til Munden, som var det en Hemmelighed han betroede mig, og hviskede:

— *C'est le train des fous, monsieur!* Det er de Gales Tog!

Her var det at *Hans Jæger* og jeg kæmpede i et Par Aar for at vinde 3 Millioner Francs; Jæger vilde hjem til Norge med Pengene og revolutionere Landet; »3 Millioner, mere behøves ikke«, sa'n. Vi var ikke Spillere, vi arbejdede med Systemer, og Ideen var svære Indsatser med sikkert Udbytte; en Overgang holdt vi mellem 600 og 2100 Francs daglig i Totalisatoren; den største Gevinst jeg nogensinde kom med — Jæger sad hjemme og sled i Systemerne — var 5.500 Francs. Jeg tror den Dag i Dag at der var nogen Mening i det, men Jæger gjorde det for indviklet. En Gang spurgte jeg ham om han ikke ogsaa vilde tælle paa Knapperne. »Jo da, svarede han, jeg vil spille *alle* Systemer!« Han holdt ud i over en halv Snes Aar, med Mellemrum, men det gik altid galt; derom og om meget andet har jeg fortalt i en lille Bog: *Anarkisten Hans Jæger* (Norges Ungsocialistiske Forbunds Forlag, Christiania 1920).

Blandt mine Venner fra den Tid var den unge norske Maler *Alfred Hauge*. Han rejste rundt i Frankrig og Spanien med *Anna Larsen*; da han havde opbrugt sin Kapital og skulde til at tage fat paa Arbejdet, forlod hun ham. Dette kan man ikke dømme afgørende om; men Hauge tog Livet af sig, og det var Synd, for vi var mange som holdt oprigtigt af ham, og en Mand skal gaa sin Tid ud.

En hel anden Type var Nordmanden *Julius Werenskjold*, et Slags al-round Mand der blev Katolik, Munk og meget andet, og langt om længe endte han som Sproglærer hjemme i Norge. Svenskeren *Colvin*, en talentfuld Akvarelmaler, fik en Gang sendt 2000 Francs fra sin Kollega Prins Eugen, og disse Penge vakte Sensation i Kvarteret. Colvin havnede paa vor Stamkafe overfor Moulin Rouge, Café Blanche, og da der blev Opløb omkring ham ude ved Fortovsbordene, greb han i Lommen efter en Haandfuld Penge, slyngede dem ud mellem de omkringstaaende Franskmænd og morede sig over at se hvordan de sloges om dem. En Haandfuld til, og en til. Haahaahaa! Da det blev Morgen, var Prinsens Penge væk.

Naar Talen er om *Kunst og Litteratur* har en Nations talmæssige Størrelse meget at sige. 3 Millioner Danske kan ikke kvantitativt maale sig med en Befolkning der er 12—13 Gange større; og hvad Kvaliteten angaar bliver Chancen for at frembringe Værdier selvfølgelig ogsaa størst hvor Kvantiteten er størst. Men til syvende og sidst falder alt tilbage paa den Enkelte, og set fra dette Synspunkt er Chancerne lige. Her staar Frankrig højt, netop fordi Personlighederne ikke er forsumpede i det demokratiske Morads. Paa Kunstudstillinger er der mere Mod og Paa-gaaenhed end hos os, og der er mindre Skole

og Dressur. Da jeg saa *Rodins* Statue af Balzac, forekom alt fra *Thorvaldsen* til *Sinding* mig smaat, det vil sige mindre end det i Virkeligheden var; thi derved at noget er større forringes andet ikke, det er kun Tilskueren der kommer til at se højere. Brygger *Carl Jacobsen*, der ifølge egen Indrømmelse aldrig købte Kunst før Priserne havde vakt hans Opmærksomhed, kunde have sparet en Mængde Penge ved at lade mig besørge hans Indkøb i Paris i Halvfemserne. Jeg mindes Malerier der debuterede med Salgspriser paa nogle hundrede Francs men i Aarenes Løb steg til Titusinder.

Man maa beundre de offentlige Monumenter i Paris, og tænke med Bedrøvelse paa vore egne. Hvem skiller os af med de to gamle Herrer i Lænestolene foran det kongelige Teater og Hall i Søndermarken? Hvad skal vi med Nilen og Tiberen ved Søerne, hvor der skulde staa Statuer af en dansk Aa og af Øresund? Hvorfor troede man ikke vor berømte Mæcen, naar han tilstod at han elskede Kunst men ikke forstod sig særligt paa den? Kan vi for Resten ikke blive af med det Ord »Kunst«? Hvor begynder en Kunstner, hvor hører han op? Lad os kalde de Mennesker for Malere, Billedhuggere, Forfattere, Skuespillere og saa videre; det andet er Civilisationsskaber. Man skal ikke sige: min Kunst, men ganske jævnt: mit Arbejde.

Ogsaa Bogavlen viste forholdsvis flere Talenter end vor; det samme gælder Pressen, der i Frankrig har et intimt Samarbejde med Forfatterne. Jeg kommer her til at huske paa en morsom Trafik som *Wiinblad* satte i Gang ved Socialdemokraten; han sendte et Par Medarbejdere ud til kendte Forfattere og spurgte dem om de var Socialdemokrater, og denne Reportage pynkede svært paa Partiet, som nok kunde trænge til det. Da Turen kom til *Henrik Ibsen*, spurgte han forsigtigt: Ja hvad er det egentlig at være Socialdemokrat? *Seyr Kjeldskov* og *C. E. Jensen* gav ham en passende Forklaring, saadan som de mente den maatte kunne gaa i ham, hvorpaa Ibsen gav dem dette Orakelsvar med hjem til Bladet:

— Ja, da turde jeg ogsaa være Socialdemokrat!

Men *August Strindberg* narrede dem; han bad dem komme igen næste Morgen ved Femtiden, og intetanende holdt de sig oppe hele Natten og mødte ved Hotel d'Angleterre til det originale Klokkeslet; her fik de saa den Besked af Nattevagten at Hr. Strindberg havde givet Ordre til ikke at lade nogensomhelst forstyrre hans Søvn. Mere alvorligt er det at Socialen i Aarevis omtalte *Peter Krapotkin* som »den store Socialdemokrat«; han har som bekendt ikke bestilt andet hele sit Liv end angribe Socialdemokratiet. Men det maatte Arbejderne ikke faa at vide.

Ovre i Studenterkvarteret i Paris besøgte jeg en Gang *Herman Bang* for at faa ham til at skrive noget til Arbejdernes Almanak, der lige var startet. Han boede i et fint Hotel og kom ned i Salonen støttet til en uniformeret Tjener, sank om i en Lænestol og fortalte at han havde været dødssyg hele Natten. Det gjorde ingen Indtryk paa mig, for jeg havde oplevet det før. Min Mening er at Bang kun fejlede dette ene at han hørte til »det tredie Køn.« I hans Roman Mikael er en af Hovedpersonerne, Mesteren kaldes han, nænsomt skildret som homoseksuel og gjort til Franskmand. Saa vidt jeg kan skønne er der langt flere homoseksuelle Mennesker i Byer som Kjøbenhavn og Berlin end i Paris med dens mangfoldige uautoriserede Ægteskaber; de modvirker Unatur. Bang bør for Resten roses for det Mod hvormed han vedgik sine Tilbøjeligheder og forsvarede sig overfor vort Politi, der vistnok ikke var uden Andel i hans Rejse til Amerika, hvor Døden naaede ham.

Da jeg gjorde mit første korte Besøg i Paris i Udstillingsaaret 1878, saa jeg ofte militært udstyrede *Børnebataljoner* drage gennem Gaderne; men da jeg kom igen elleve Aar efter, var de forsvundne. De pyntede ikke; der var noget tysk over dem. Idealet maa her blive »den mekaniske Soldat« som er opfundet af den norske Ingeniør *Aasen*. Under Verdenskrigen var de mest be-

geistrede dem der tænkte mindst; den senere Socialminister *Borgbjerg* roste med god Grund den tyske Fagforeningsmand som den bedste Soldat, thi allerede i Kejsersocialisten var der en Art Mekanik. At den franske Nation før 1914 var mindre krigersksindet end den tyske, er udenfor al Tvivl; dens Militærvæsen var ikke saa sjælemekaniseret, Revanchetanken fra 1871 var omtrent gaaet i Glemme, og dersom Elsass-Lothringen havde faaet virkeligt Selvstyre, vilde Raabet »tilbage til Frankrig« være helt forstummet. Kolonikrigene har aldrig været populære, de interesserede kun Børsspekulanter og Officerer. Det var naturligt at Arbejderne kasserede Marseillaisen, der fra først af var en Soldater-sang for Rhinarmeen; de berømte Marseillanere, som den fik Navn efter, var nærmest noget sammenløbet Pak. En Slagsbroderaand som den mellem de tyske Studenter var utænkelig i Latinerkvarteret i Paris, og det er gaaet tilbage med Duelmanien, som for Resten aldrig er trængt ind i Underklassen. En Afgørelse gennem en Duel er ikke mere »ridderlig« end nu om Stunder en Afgørelse ved Boksning.

Franskmændenes Ædruelighed staar i Forbindelse med at i den Henseende rangerer et vindyrkende Land altid højere end et ølproducerende. Absinten staar over Brændevinen; en Absint kræver ikke en til, saadan som Snapsen,

og den er sundere. Under Krigen blev den forbudt, men den kunde uden Skade tillades igen; det var forbavsende sjældent at træffe paa en fuld Mand i Paris, og naar man paa de store Boulevarder saa en Kafegæst drikke mere end en Aperitif, var det næsten altid en Skandinav. De kendte Kunstner- og Studenterknejper har man søgt at efterligne i Kjøbenhavn; men det nationale hos os var Kridtpiben i Fiolstræde, hvor *Holger Drachmann* en Tid holdt til, og Jærnskruen paa Gammel Torv, blandt hvis Stamgæster Maleren *Fridolin Johansen* og Digteren *Martin Koch* var de berømteste. Fridolin, som Zahrtmann regnede for en af sine mest lovende Elever, endte med at sætte sit Talent i Spiritus; han var Byens originaleste Fortæller og en bedre Skæbne værd. Jeg besøgte ham paa Kommune-hospitalet, hvor han en Overgang var indlagt for Delirium og berettede uhyre fornøjeligt om sin mærkelige Sygdom. En Gang blev han vred paa mig; jeg sagde at han ikke længer kunde skælné Farver fra hinanden, og da svor han en høj Ed paa at han skulde vise os noget andet. Men det blev aldrig til Alvor; det var ikke Bru-gen af Spiritus han elskede, det var Misbrugen. En Overgang var han meldt ind i en Afholdsloge, og hans Fortællinger om Medlemmernes Liv sammen med »Broder Fridolin« var ustyrligt morsomme.

Som Franskmændene er ædruelige er de ogsaa sparsommelige. Næsten alle Arbejdere ejede en Sparekassebog; fødtes der dem en Datter, begyndte de straks at sætte Penge fast til hendes Medgift. Naturligvis er der bleven svindlet paa denne Sparsommelighed; jeg oplevede *Panama Skandalen*, der ramte saa at sige hver eneste Familie i Landet. Rigsdagen var bestukket med Millioner og atter Millioner. En Dag stod der i en Avis at en gammel anset Rigsdagsmand havde taget mod 100.000 Francs; en af hans Venner styrtede hjem til ham: Se her, se her! Den gamle læste roligt hvad der stod om ham; saa sagde han:

— Herregud, hvem af os har ikke faaet 100.000!

Denne lille Historie tyder paa at Parlamentarismen er naaet langt videre der nede end hos os. Hvor elegant det hele foregaar, viser det morsomme Præsidentvalg i 1895. Da Meddelelsen om *Felix Faures* uanede Sejr ved Kongressen i Versailles naaede Paris, var der ikke andre end de politisk interesserede der vidste hvem han var; Folk gik ind paa Cafeerne og slog op i Vejviseren, og den oplyste at det var deres Marineminister. Imidlertid opstod der det Rygte at *Felix Potin* var bleven Frankrigs Præsident, og ham kendte hele Byen; det var dens største Urtekræmmer, Indehaver af en Kæmpeforretning paa Boulevard Sebastopol som er populær den

Dag i Dag. Der blev ligefrem Skuffelse, da Misforstaaelsen opklaredes og man fik den ganske ukendte Marineminister til Statsoverhoved i Stedet for den landskendte Urtekræmmer.

Ligesaa morsomt havde Vælgerne det ved Præsidentvalget i Januar 1913. I December kom jeg hjem fra nogle Maaneders Ophold i Paris, og jeg kunde fortælle hvem der blev valgt i Versailles; det blev *Pams*, sagde jeg. Hans Navn havde den Gang ikke staaet i et eneste Blad, for Kandidaturen var endnu ikke lanceret paa Pariserbørsen; men der i Byen fortaltes det i alle Kroge. *Pams* var sydfransk Medlem af Deputeretkammeret og vurderedes til 200 Millioner Francs. Ganske rigtigt, et Par Dage før Telegrammet kom med det endelige Resultat, stod hans Navn pludseligt i Alverdens Aviser, og det morede mig at jeg saadan havde vidst Besked længe forud. Men det blev skam *Poincaré* der blev Præsident. Sagen var at da Krigsminister *Bertrand* nogle Maaneder forinden omkom ved et Ulykkestilfælde, havde han 20 Millioner Francs staaende i Rigsdagen; hans Søn brød sig ikke om at overtage denne Fordring men solgte den kort før Valget i Versailles, da den ganske naturligt gik i Vejret. Og nu manøvrerede de nye Ejere saa behændigt med disse 20 Millioner at *Pams* Aktier sank, og *Poincarés* steg. Republiken valgte den sidste; i alt Fald troede de

menige Vælgere at det var Republiken der valgte. De privilegerede Vælgere vidste bedre Besked, men de tav stille; for heller ikke i Frankrig er det godt at Folket faar al Ting at vide. Man skal ikke tage Illusionen fra Gennemsnitsmennesker.

Det er bleven sagt at Frankrig altid er forud med en Ide, og bagud med en Handling. Det skal ogsaa være de fattige Opfinderes Land. Her mindes jeg da jeg første Gang saa levende Billeder, eller Film som vi siger nu. Det var sammen med *Vilh. Pacht* og vistnok i 1896; jeg var Tolk for ham henne i Parisernes første Films-teater, der laa paa Boulevard Saint-Martin. Billederne flimrede fælt; bagefter var vi hjemme hos Direktøren, og Pacht købte en Del af de bedste, til Priser der saa vidt jeg husker ikke oversteg 150 Francs pr. Film. De blev senere foreviste i en Barak paa Raadhuspladsen eller rettere Halmtorvet i Kjøbenhavn, som det hed den Gang.

Et gammelt Ord siger: Naar Paris tager sig en Snus Tobak, nyser hele Verden — — —

IGEN I KONGENS KJØBENHAVN.

Det var sidst paa Aarhundredet at jeg vendte hjem. Fransk Indfødsret havde jeg ikke søgt;

nogen egentlig Grund til at rejse tilbage til Danmark havde jeg ikke, men jeg tror paa Hjemstavnsfølelsen, ogsaa fordi jeg har set at den er saa stærk andre Steder. Maaske burde jeg være rejst til Fyn; jeg har altid følt mig som Fynbo men har ellers ikke noget imod Hovedstaden, den er som alle andre store Byer, nærmest grim. Og Menneskene var omtrent som da jeg forlod dem; de var *betænkelige*. Vi nærmede os Systemskiftet, som det med et stærkt Ord kaldtes; i Virkeligheden skete der ingen Ting. Herom har jeg gjort en Historie, frit efter det Tyske; den blev egentlig skrevet til Systemskiftet i 1924, men da den passer ligesaa godt paa det i 1901, skal den fortælles her; den hedder:

Kongens Drøm.

Kongen i Morialandet havde en Gang tre Nætter i Træk en mærkelig Drøm. Den første Nat drømte han at en *fed* Mus løb hen over hans Dyne. Naa, man drømmer saa meget meningsløst, saa det tænkte han ikke videre over. Men næste Nat drømte han at en *mager* Mus løb over Dynen. Det begyndte at forekomme ham underligt. Og da han den tredie Nat drømte om en *blind* Mus, blev han saa perpleks at han lod sende Bud efter sine Ministre.

Han forklarede dem hvad han havde drømt, og da ogsaa Ministrene mente at noget lignende

aldrig før var hørt i Morialandet, holdt de Raad om Sagen, medens Kongen trak sig tilbage for at falde lidt til Ro.

Til at begynde med var der mange Meninger om den Ting; Kirkeministeren mindede sine Kolleger om Faraos syv fede og syv magre Køer; Statsministeren holdt paa at det maatte sigte til noget med Valutaen, der muligvis bedredes, skønt han var blind for hvordan det skulde gaa til; men den kvindelige Minister foreslog, som den praktiske Dame hun var, at man skulde lufte Kongens Sengeklæder lidt oftere, saa sov han nok bedre. Det klareste Hoved var imidlertid Justitsministeren; han foreslog en Drømme-tydning som de omsider enedes om; og saa sendte de Socialministeren afsted med den til Kongen.

— Naa, lad os saa høre, sagde Kongen.

— Deres Majestæts Regering er kommen til et Resultat, svarede Ministeren. Den fede Mus maa have social Betydning; den kan ikke sigte til andet end Deres Majestæts Embedsmænd, Overklassen, alle dem der har det godt og fedt i Morianernes Land.

— Det var jo rart, sagde Kongen og gned sig i Hænderne. Men saa den magre Mus?

— Ja den kan ikke være et Billede paa andet end Arbejderklassen, paa Proletarerne, for naar jeg skal være ærlig, de bliver ved at være lige magre.

— Høm, sagde Kongen. Den blinde Mus da?

— Ja, det er lidt vanskeligt at sige det; men Justitsministeren . . . Deres Majestæt kender ham jo . . . Justitsministeren mente at den blinde Mus maatte være Deres Majestæt selv, for Deres Majestæt ser ingen Ting af det hele. Sagde han!

Og nu kommer Slutningen paa Historien, og den maa man især lægge Mærke til. Den lyder saaledes:

Da blev Kongen meget betænkelig. Og han lod al Ting blive ved det Gamle.

— Det lille Æventyr passede ogsaa omkring 1900; alle Mennesker gik og var betænkelige. Man var stadig betænkelig ved »Evropæerne«; alligevel blev *Hørup* Minister, og han ironiserede over sin egen frygtede Radikalisme, thi Politik kan selvfølgelig ikke være radikal; da man spurgte ham hvad det nu blev til med »den døde Torsk«, hans Navn paa Forsvarssagen, svarede han:

— Ja nu bliver den skam spillevende!

Man var ogsaa evig betænkelig ved »Brandesianismen«; men *Georg Brandes* blev omsider Kommandør af Dannebrog af anden Grad. Da han kom hjem fra Audiensen hos *Frederik den Ottende*, spurgte hans Husholderske ham hvordan det var gaaet, og Brandes gav følgende Svar, der saa vidt vides aldrig før har været trykt:

— Jo, Kongen spurgte mig hvad jeg syntes om min nye Orden; og saa sagde jeg: Deres Majestæt, det glæder mig at jeg endelig en Gang er bleven noget af anden Grad!

En Masse Mennesker gik endnu og var betænkelige ved »Socialismen«; men netop den Gang indtraf det store Forlig med Arbejdsgiverne, og Christian den Niende kunde dekorere *Herman Trier*, Bankdirektør *Heide* og Veksellerer *Bing* med Fortjenstmedaljen i Guld. Nogle Aar senere blev Maler *J. Jensen* Borgmester, og Vejen til *Staunings* Indtræden i en »Kapitalistregering« var saaledes brolagt med gode Forsætter, ligesom Vejen til Helvede. Hvad var der saa egentlig at være betænkelig ved?

Jo, der var dette at jo mere man havde væltet Menneskene ind under Staten, desto utaaeligere var Livet blevet. Af det Arbejde som Naturen har paalagt os, var der lavet en Karrikatur, i Stedet for fælles Interesser havde man faaet modsatte Interesser; Producenterne vilde have høje Priser, Forbrugerne lave Priser; Arbejdsgiverne forlangte lav Løn, Arbejderne høj Løn; Konkurrencen gik for at være fri, men var i Virkeligheden et ulige Slagsmaal; Resultatet blev offentlig Fattigdom. Alligevel havde Arbejdet skabt en mægtig Teknik; *Motoren* fik et større Navn i Historien end *Karl Marx* og alle senere socialdemokratiske Politikere til Hobe. Det var

som om *Louis Pio* aldrig havde levet; blandt Proletarerne var Idealismen uddød, og i Bourgeoisiet var den ikke født. Den aandelige Fattigdom kunde føles større end den materielle. Og for at dække over Elendigheden havde man lavet en Række nationale Festdage, paa hvilke den offentlige Moral fejrede sig selv med store Velgørenhedsorgier. Alle de mange Frelsens Hære havde hver deres Dag; der var en til Redning af Børn og en til Redning af Journalister; der samledes ind til Drankere og til Hedninger, og de største Indsamlere fik overrakt et Oliemaleri af sig selv fra taknemmelige Medlemmer af Menigheden, eller endte i Tugthuset.

Saadan omtrent var mit Indtryk da jeg kom hjem. De Aar jeg havde været ved Social-Demokraten forekom mig indholdsløse. Paa den anden Side fortrød jeg ikke at jeg i 1884 havde afslaaet *Hørups* Tilbud om Posten som Redaktionssekretær ved Politiken; han mente selv at jeg maaske kunde gøre nok saa megen Nytte ved Socialen, hvor jeg havde faaet anbragt hans Grundlovstale det Aar han stod uden Blad. Pressen drev allerede i *Hørups* Levetid over i Avertissementets Tegn; der kræves ikke længer en Overbevisning, men en Indtægt. Betegnende er det at da Social-Demokraten omsider blev Regeringsorgan, kom Nationens ansete Navne løbende og bad om Plads i Bladets Spalter, alle

de som tidligere knap havde villet være i Stue med dem som skrev i det den Gang der hørte lidt Mod til det. Og her maa fortælles om en af mine største Oplevelser.

Det var den Dag da *Peter Krapotkin* i 1917 rejste gennem Kjøbenhavn, paa Vejen hjem til Revolutionen i Rusland. Gammel var han blevet i sin lange Landflygtighed, og smædet havde han været i den danske Presse ligesaa længe, han Anarkisten der efterhaanden var vokset saa stor at der maatte lyves for Arbejderne om hvem han var. Nu kom han altsaa til vor lille By, men han kom som en Autoritet. Og se, hvad skete! Da Evropa havde averteret med hans Navn, lod alle vore Blade sig repræsentere ude paa Banegaarden, hvor Anarkisten strøg forbi os som en gammel Ørn højt over Møddingens kaglende Høns og galende Vejrhaner. Og de krøb for ham, hans Smædeskrivere, krøb en Gang til for Autoriteten; de kaldte ham stor, de kaldte ham Fyrst Krapotkin, og i Socialen blev han igen dekoreret med Kotiljonsordenen »den store Socialdemokrat«. Da jeg oplevede dette, da lo jeg atter med min Ungdoms lyse Latter. Er Livet ikke altid dejligt, saa er det i alt Fald af og til morsomt.

I 1902 fik jeg Forbindelse med Redaktør *Korsgaard* ved Aftenbladet; vi var gammelkendte fra Morgenbladets Dage. Hans Avis havde

været meget indbringende men gik nu mere end daarligt; Bogtrykkeren var sagt op og Medarbejdernes Opsigelser laa færdigskrevne til Udsendelse 1ste Januar. En Dag sagde han at han vilde vove et sidste Forsøg, og med mig; jeg slog til. I Begyndelsen var jeg Medarbejder; den under Mærket Sam en Gang uhyre populære *Christian Lundgaard* var Redaktionssekretær, og ham hændte der en lille journalistisk Begivenhed, som jeg fortæller fordi den er karakteristisk for Folks Fordringer til deres Avis. Lundgaard fik en Dag en Nyhed om at en Fabrikarbejder havde mistet en Fingerende i en Maskine; han skrev en Notits under den alvorsfulde Rubrik Arbejderrisiko, men Humoristen dukkede op i ham, og da han havde fortalt om Fingeren, sluttede han af med disse Ord:

— Og saa er *den* ikke længer!

Det karakteristiske kom bagefter. Ude paa Fabriken blev Arbejderne saa forargede over denne Behandling af en afkortet Finger at de sendte en Deputation ind til Aftenbladet med Anmodning om en Berigtigelse. Og den maatte Lundgaard selvfølgelig optage, skønt der i og for sig ikke var noget at berigtige; Fingeren blev ikke længer for det.

En Karakteristik af de socialdemokratiske Partifællers Tænkemaade giver en anden lille Begivenhed; den foregik paa Social-Demokratens

Kontor. Her kom en Arbejder op til *Wiinblad* og vilde have ham til at sætte i Bladet at en den Gang stærkt angrebet Højremand holdt en Dame henne i Studiestræde, trods det at han var gift. Naa, *Wiinblad* forklarede Manden at den Slags Angreb var umulige i en ordentlig Avis; den anden hørte opmærksomt efter; omsider rejste han sig og sagde:

— Jaja da. Men et anonymt Brev ska' Fyren sgu' ha'!

En Gang i 1903 da jeg var bleven Redaktør af Aftenbladet, og da Korsgaard, som han sagde, »var begyndt at kunne se ud over Plankeværket til alle Sider«, kom *C. W. Bærentzen* hjem hos mig, stor og stærk, lagde sin Haand tungt paa min Skulder og gik lige løs paa Sagen: »Ipsen, tag mig med, De skal aldrig komme til at fortryde det!« Jeg tog ham med, det vil sige jeg fik Korsgaard til at tage ham med, og jeg kom heller aldrig til at fortryde det. Bærentzen blev en rig Mand, og jeg solgte min Redaktørstilling og min Part i Bladet i 1907 — Korsgaard var død i 1904 — mod en Pension der ganske vist til at begynde med var ringe, men som steg pænt da Bladet omkring 1911 pludselig stak i Rend opad, ingen ved rigtigt hvorfor. Blade har deres uberegnelige op og ned som saa meget andet.

Fra Bærentzens Trykkeri udgav jeg i 1907

sammen med *Hans Jæger* Ugebladet *Korsaren*, som jeg senere fortsatte paa egen Haand under Titel *Revolten*. Om *Korsaren* har jeg fortalt i den allerede nævnte Bog: *Anarkisten Hans Jæger*. Han havde endnu ikke opgivet Haabet om at revolutionere Norge, men at revolutionere Danmark opgav han hurtigt. Da Ugebladet var startet, sagde han:

— *Korsaren* har to Redaktører; den ene tænker saa meget at han ikke faar Tid til at skrive; og den anden skriver saa meget at han ikke faar Tid til at tænke!

Da Bladet gik ind, sagde han:

— Der er altsaa ikke noe aa gøre i Danmark!

Det var naturligvis ret nedslaaende at *Korsarens* Ophør anmeldtes i et Blad under Overskriften: »Afdød *Bavian*«. Vi havde fundet ringe Støtte. *Sven Lange* havde lovet *Hans Jæger* at være med; han udeblev — da han saa det første Nummer. Men den norske Maler *Henrik Lund* holdt ud til det sidste, ligeledes en anden Nordmand, Forfatteren *Alf Larsen*, der skrev under Mærket *Ingebrekt*. Blandt de Trofaste var endvidere Forfatteren *Jens Pedersen*, min mangeaarige Ven Maskinarbejder *Julius Weimar*, og *Sophus Rasmussen* der skød *Betjent Gemzøe*, som i Virkeligheden blev et Offer for den Politibrutalitet hans Overordnede udviste imod *Sophus Rasmussen*. *Martin Andersen Nexø* bør have Tak

for det modige Forsvar han skrev den fattige Arbejder i Digtet *Memento mori*; det var bleven afvist ved Social-Demokraten men fandtes trykt i det første Nummer af Revolten. Jeg har Manuskriptet endnu, og jeg tillader mig at citere det her:

Memento mori!

Vi maa tage Afstand alle!
 Dette Brud paa Etiketten
 i et Land, hvor Gud og Hvermand
 sjakrer aabenlyst med Retten!
 Hvilken ilde anbragt Stolthed
 hos en fattig Malersvend,
 just som alle andre kappes
 og taalmodigt staar i Kø
 for at modta'e deres Klø
 eller allernaadigst klappes
 af Betjenten hist paa Hjørnet!

Vi maa tage Afstand alle!
 Du har hver og en fortørnet
 ved dit Liv og ved din Død.
 Hvortil denne stærke Harmе,
 der fortæred dig som Ild?
 Her staar ingenting paa Spil.
 Vogter dog med ædel Varme
 hver af os paa Dybets Nød
 og kan rime Nød paa Brød!

Gaa kun hvem du vil paa Klingen,
 Præst og Digter, Socialist —
 hver af os er Specialist
 i at lide med de Arme.

Vi maa tage Afstand alle!
 Uden at ha'e Doktorgraden
 gaar du lige ind fra Gaden
 og vil lave alting om!
 Sendtes du af Dybets Kræfter
 som et ret lemfældigt Varsko? —
 Gaa saa did hvorfra du kom!
 Lær dem til at tænke efter
 — disse navn- og ansvarsløse —
 og at dæmpe deres Knurren.
 Vi, der har det store Ansvar,
 tør ej saadan kategorisk
 gribe ind i Tidens Gang.
 Herregud, om paa Minutten
 ej vi fylder Eder Skrutten,
 — Evigheden er jo lang!

Lær at se jer Sult historisk,
 glæd jer ved det jævne Fremskridt,
 frem det gaar jo Dag for Dag.
 Lighed er nu Skolefag;
 hvert et Kræ faar Del i Solen
 (hvis han ej saa rent tilfældigt
 holder til paa Skyggesiden);

Fattigmand kan lære Tygning
 efter nyeste Metode,
 der er gratis Undervisning
 i den bedste Form for Spisning;
 selv de mest forkomne Unger
 lærer Kogekunst i Skolen! — —
 Saa du ser, vi raader Bod
 paa den grænseløse Hunger
 med et Fremskridt uden Blod!

Vi maa tage Afstand fra dig!
 Hvorfor dog saa sandhedskærlig?
 sig, naar du skal være ærlig,
 fik af os du mon Eksemplet?
 Du, som tog Forbryderstemplet
 for en Ting saa saare sjælden
 som en dybt personlig Mening,
 mens kun Løgner, Hykleriet
 giver Adkomst til Forlening! — — —

Lad det trøste dig du Arme,
 vi har ikke Maalet paa dig;
 Æmnerne til Sammenligning
 findes paa den anden Side.
 Da du hørte op at lide,
 fik du Flokken til at maabe:
 Se, der sprang en stakkels halvgal
 ud til den forkerte Side! — — —
 Ingen af os kan forstaa dig.

Et vi ved — trods Smærten, Svien
 var du svag i Ortografien;
 og vi fandt det lidt for broget,
 at du — uden vor Begavelse —
 overmodig letted Laaget
 for vor levende Begravelse. — — —

Espergærde, 14. Novbr. 07.

Martin Andersen Nexø.

Vi maa tage Afstand alle! Blandt dem der maatte tages Afstand fra var *Peter Sabroe*. Som ganske ung kom han op paa Social-Demokratens Kontor og fik Bladet til at hjælpe ham med Reklame for en Oplæsning i Rømersgade sammen med *Sophus Schandorph*; Sabroe vilde nemlig være Student, han skulde have Indtægten; Doktoren havde lovet at assistere. Da de var færdige med Forestillingen, spurgte den unge Skomagersvend:

— Hvad syntes Doktoren saa om min Oplæsning?

— Ja, naar jeg skal sige Dem min Mening, saa var det sgu noget Skidt, svarede Schandorph, men det skal De ikke bryde Dem om, for da jeg gik og lærte at læse op hos Olaf Poulsen, sagde han noget meget værre om *min* Oplæsning — — —

Her fulgte en grovkornet Historie om hvad Oluf Poulsen sagde; men den egner sig ikke til

at komme paa Tryk. Da Sabroe mange Aar efter havde studeret sig til Folketingsmand, var han blevet en meget veltalende Mand, hvis Specialitet var bred, ærlig Pathos. Jeg har hørt ham endevende en Forsamling i Folkets Hus paa Enghavevej; Tobaksarbejderske Fru *Falck* havde sagt Sort, og Folket jublede; men saa kom Sabroe og sagde Hvidt, og i et Nu var alle Fruens Paastande som fejede ud af Salen. Det var imponerende; de mange Hundrede Mennesker viste sig absolut holdningsløse.

En lille Tid skrev jeg i Sabroes Blad; han sagde:

— Ja jeg ved nok, Ipsen, at de ikke kan lide Dem henne ved Social-Demokraten; men de kan heller ikke lide mig!

Og det var sandt; Partiklikken frygtede den fattige Sabroe der gik og samlede forsømte Børn op paa Gaden og tog dem med hjem til sin Hustru. Kort før han dræbtes ved Bramminge Jernbaneulykken havde han lagt Planen til Udgivelsen af et Blad der skulde hedde Den Lille Social-Demokrat. Det havde for Sabroe været den sikke Vej ud i det Mørke der senere opslugte *Marott*; Arbejderne vilde ikke have rørt en Haand for at redde ham. For saa vidt døde han i en heldig Stund. Og Partiledelsen stjal Liget, som de stjal *Louis Pios* Aske; der stod nogle forløjede Artikler i Arbejderpressen om

den store Pris man havde sat paa Peter Sabroe; de kaldte et Børnehjem op efter ham, og der blev rejst ham en Statue i Aarhus. »Naar der skal være Valg, havde han en Gang sagt, behøver jeg bare at sende min høje Hat over til Aarhus«. Nej Arbejderne i Aarhus havde saamænd heller ikke taget ham i Forsvar. Men Børnene holdt oprigtigt af ham.

Et Tab for Arbejderbevægelsen var Lægen *Rolf Hammers* Død i 1912. Han stod mig for saa vidt langt nærmere end Sabroe, thi han var fuldblods Socialist og havde gjort meget for at skaffe Peter Krapotkins Ideer Indpas. Desuden var han en anset Børnelæge og havde ogsaa ad den Vej faaet et Navn blandt Arbejderne; men hans Agitation blev naturligvis fortiet i deres Presse.

En Mand som der ogsaa maatte tages Afstand fra, men af en helt moderne Type, var Middagspostens Redaktør *Johannes Hansen*. Han var vel nok sin Tids største journalistiske Talent; men han var uden Midtpunkt, uden Standpunkt, hans Ideal var Rotationspressen og det store Format, om det da ellers kan kaldes for et Ideal. Det blev iøvrigt ikke realiseret af ham; Bladet København var først paa Færde med det Format som afløste de gamle fire Sider. Johannes Hansen naaede aldrig saa langt; og ganske naturligt tog han Afstand fra mig, som saa mange har gjort

det før og siden. *Hans Jæger* havde kritiseret Johannes Hansens Holdningsløshed, og i Middagsposten svarede den angrebne med følgende om mig:

— Journalisten *Jean Jacques Ipsen* har udsendt Nr. 2 af sit revolutionære Ugeblad *Revoltten*.

Det er et lille Blad. Men det er skrevet af en Journalist. Nu en gammel, graahaaret Mand, højt oppe i 50'erne. En Gang en omtalt Hugaf ved Social-Demokraten, en Gang en ret læst Pariser-Korrespondent, senere en Tid Redaktør af »Aftenbladet«. Og nu altsaa Udgiver af *Revoltten*.

Det er ellers den modsatte Vej at danske Journalister gaar. De begynder med Revolutionen og ender i Forretning og Akkord og Sammen-spisning. Ogsaa i Ipsens lange Liv har der sikkert været »Chancer« adskillige Gange, men han var ikke af dem der lugtede naar der var »Bid«, brød sig vist heller ikke om at faa Nap, og graa og ældet skriver han, assisteret nu og da af *Hans Jæger*, *Revoltens*, *Revolutionens* og sin egen Tragedie!

Det mærkeligste ved det Hele er at de der uden Uvilje læser »*Revoltten*« vil sige: »Ja, det er vist sandt, altsammen!« Utvivlsomt! Sikker lever Socialdemokratiet paa en Omformning af Begreber og Principer. Det er aabenbart rigtigt at man har glemt Profeterne og forvansket Ci-

taterne. Det er rigtigt at den Presse, der nu driver Politik, kun er Luksus og Forretning. At de stærke Ord kun er Klopfægtertag og Humbug, og at Knebene og Udfaldet omtrent er aftalt i Forvejen. Der *er* ingen Ærlighed i Politik, oppe eller nede. Der er ingen Glød, ingen Idealer! Der synes overalt at være Mæthed, Træthed og Pause.

Det inderligste Tegn paa Frafaldet er vel det at der ikke engang findes Angribere af »Revolten«, ingen Modstandere! Ikke fordi dens Trommehvirvler er uægte, de er vist ovenikøbet i Øjeblikket det eneste ægte, der er, og ikke fordi den Ene paa Barrikaden er under Lavmaalet, ikke var det værd — men fordi der ikke *behøves* nogen Modstand. Der antages ikke at være Fare for Proselyter! Som en Politiker og Journalist først kender sin Position, naar Skældsord og Kritik og Ubillighed ikke ryster ham, ikke anfægter ham, og Modstandernes Sværdslag synes døve, saadan staar Social-Demokratiet nu urokkelig smilende overfor dem der saa sent siger Sandheden, og Bourgeoisiet smiler lige saa trygt i venskabelig Forhandling og Kammeratskab med Social-Demokratiet! — —

— — Naar Jean Jacques Ipsen har raabt sig træt, naar hans Pen er løbet tør, og hans Hjerter brister ved Opdagelsen af den gruelige Fejltagelse, og naar han synker sammen, alene, der-

oppe paa det Skrammel, der ikke kan spærre nogen Gade af de brede, elektrisk oplyste vi nu har, saa svøb ham i hans Dug, hans arme halve Ark røde Papir!

Det er dog et Unicum, at en Journalist fortjener at sænkes i Glemselens Hav omvunden af et Banner!

Johannes Hansen.

En Overgang skrev jeg i Middagsposten, men mit Samarbejde med Johannes Hansen blev mig en dyr Historie; Gyldendals Forlag tog Afstand fra mig. Jeg havde nemlig staaet mig ypperligt med *Peter Nansen* og *Ernst Bojesen*, og to Bøger var udkomne paa Forlaget: *1000 franske Gloser*, og *For alle Elskere af fransk Sprog* (Hovedtitel lavet af Nansen), *25 morsomme Timer* (Undertitel af mig). En Dag skrev Johannes Hansen en flabet Artikel om en Skuespillerinde, og skønt Forlaget meget godt vidste at jeg ikke havde Lod i dette Misbrug af Pressen, slog man ned paa mig. Jeg vedblev at staa paa en god Fod med Peter Nansen, men at det var taabeligt saaledes at rette Smed for Bager, vilde han ikke indrømme; man havde ikke Lov til at være ved saadan et Blad, sagde han. Og han havde dog selv været ved »saadan et Blad«. Det er Peter Nansen der er skildret i *Harald Tandrup*s ene-staaende Angrebsskrift: *Frimodige Ord* til en fornem Herre, der udkom anonymt paa Nationale

Forfatteres Forlag i 1913. Den lille Bog gav Anledning til en lang Korrespondance mellem de to Herrer, idet Peter Nansen tilsyneladende ikke kunde forstaa at det var ham der var den saa voldsomt hudflettede fornemme Herre.

En Tid var jeg Medarbejder ved København, der en Gang havde været *Ove Rodes* og *Johannes Hansens* Organ men nu lededes af *Witzansky*. Jeg skrev en Række Artikler og avancerede til nu og da at levere Spidsartikler. Men en Dag bad *Witzansky* mig om en Samtale og forklarede undskyldende at han blev nødt til at afskedige mig. Sagen var at Professor *Frederik Poulsen* havde ladet ham vide at enten maatte *han* forlade Redaktionen, eller ogsaa maatte *jeg* gøre det. Professoren mente at han var altfor anset til at være i Avis sammen med mig; og denne fornemme Tankegang kostede mig min Stilling. Jeg skænkede *Witzansky* baade hans Beklagelser og hans Medarbejder og gik. Der er for mig ingen Tvivl om at naar Journalisten *Frederik Poulsen* er et glemt Navn, vil mit huskes.

I 1910 udsendte jeg *Slip Menneskene løs*. Den lille Bog kom paa *Gjellerups* Forlag men var først kasseret hos *Gyldendal*, hvis Konsulent Doktor *P. Munch* manglede Betingelser for at forstaa den; dette tør vel nok siges om den Mand der var med til at forsikre at her blev aldrig Krig, for de socialdemokratiske Arbejdere vilde

ikke! Bogen udkom i 2.000 Eksemplarer og er forlængst udsolgt; der findes en norsk og en svensk Oversættelse.

En Dag i 1918 fik jeg Besøg af en ung svensk Journalist, der paafaldende lignede Strindberg; han præsenterede sig udenfor Døren med de Ord:

— Jeg har læst Slip Menneskene løs.

— Jasaa, sagde jeg; har De virkelig læst den? Da maa De skam komme indenfor at vi kan se paa Dem!

Det blev til Venskabet mellem *Emil Manus* og mig. Han lavede et Læseselskab for Arbejdere; Lokalet laa i Wesselsgade paa Nørrebro, et Par smaa Værelser og et Køkken. Og han var ikke uden Andel i at jeg i 1918 vovede at udgive: *Socialdemokraterne er Antisocialister*; den kom i 6.000 Eksemplarer paa Ungsocialistisk Forenings Forlag og er udsolgt. I 1919 udsendtes fra Skandinavisk Ungsocialistisk Forlag, Kjøbenhavn — Kristiania: *Breve fra Utopister*; i 1920 kom paa Norges Ungsocialistiske Forbunds Forlag den allerede nævnte Bog: *Anarkisten Hans Jæger*; samme Aar fik jeg trykt en Pjece som hed: *Valgdagssvindelen* og først havde staaet i Solidaritet; i 1921 tryktes paa samme Vis: *Den franske Revolutions Aarsager og Resultater*; i 1922 kom paa Cai M. Woels Forlag: *Revolutionen i Rumpenheim*, en Fortsættelse af *Breve fra Uto-*

pister; og endelig i 1923 forelaa: *Filosofi og Filosofer*, samme Forlag, denne Gang trykt hos Redaktør *Erik Hansen* i Kolding, med hvem jeg har haft et fleraarigt men vanskeligt Samarbejde, som jeg synes har været til Ære for os begge. I Stockholm ligger for Tiden Manuskriptet til: *Utopistens Mening om Evropa*. En Del af det har været trykt i en fransk Revue; det blev nemlig skrevet i Les Lilas, en lille By tæt udenfor Paris, hvor jeg boede i 1923. Til Nabo havde jeg *Emil Manus*; en Dag kom der to Politimænd og afhentede ham, og samtidig blev der spurgt efter mig, men jeg var rejst hjem kort forinden. Manus blev udvist. I Kjøbenhavn havde han i nogen Tid redigeret et Maanedsbld der hed *Den Røde Krig*; det gik ind, ligesom Solidaritet, den Gang Bolsjevismen fortunlede Hovedet paa den Smule Opposition der fandtes indenfor Arbejderklassen. I 1925 startede jeg sammen med *A. V. Lundstrøm* fra Sømændenes Forbund et Fjortendagsblad, *Ny Produktion*, hvis Skæbne endnu er uvis efter en længere Pavse i Udgivelsen.

Jeg har holdt en Mængde Foredrag paa de mærkeligste smaa Steder rundt om i Byen, men af og til ogsaa for større Forsamlinger, i Folkets Hus paa Jagtvejen for arbejdsløse Arbejdsmænd, i Tømmerkroen for Søfolk, osv. En Gang har jeg agiteret i Aarhus, en anden Gang paa Bornholm. I Rønne gjorde jeg varigt Bekendtskab med

Peder Kofoed, der gik til Californien med hele sin Familie og nu har den indbringende Beskæftigelse at flytte Huse. Med største Glæde mindes jeg Brodersamfundet »*De 13*«, der aldrig kan tælle flere Medlemmer end tretten, og aldrig kan opløses saa længe blot én endnu er i Live. Samværet med disse gode Mennesker staar i min Erindring sideordnet med en Nat i Selskab med landsforviste Russere og Russerinder i Paris da jeg var ung. Hvor var de elskelige. Og tænke sig at det var dem der var med til at forberede Revolutionen i Rusland, en Karrikatur af det der besjælede dem den Gang vi dansede Carmagnolen og jeg hørte dem synge deres Hjemlands vemodige Sange, eller slynge deres Had ud imod den Zar som kort efter var det officielle Frankrigs Gæst og slap levende fra det.

De saakaldte litterære Krese har jeg ikke tilhørt, men jeg har arbejdet med i Litteraturen, endda ret heldigt. Et Uheld havde jeg dog; jeg fik ingen Glæde af et dramatisk Arbejde hvis Historie begyndte i Paris i 1894. Jeg skrev en Komædie, og da jeg kom i *Jonas Lies* Hjem, fik jeg denne elskværdige Mand til at indsende Stykket for mig til det kongelige Teater, idet vi gik ud fra at Lies Navn skulde sikre mig at det blev læst, og at der kom et Svar. Det gjorde der; *Erik Bøgh* forkastede meget korrekt det umodne Arbejde. Jonas Lie sagde opmuntrende:

Vi prøver et andet Sted! Men jeg gav op. Mange Aar efter skete der imidlertid dette at Forfatteren *Emanuel Goldstein* en Aften hjemme hos mig fandt Manuskriptet henne i min Reol og gav sig til at læse en Akt op med den Virkning at vi alle lo mægtigt. Saa tænkte jeg at noget godt maatte der være ved det; jeg skrev Stykket igennem en Gang til, kaldte det: *Collegium politicum*, og fandt paa at sende det til *Olaf Poulsen*. Hos ham slog det vældigt an; for jeg er den Dag i Dag overbevist om at han ikke spillede Komædie for mig. Jeg besøgte ham et Par Gange paa hans Paaklædningsværelse i det Kongelige Teater oppe under Taget; han tog mig om Halsen og sagde at der var ikke skrevet noget morsommere siden *Gustav Esmans Tid*; tilsidst spurgte han hvor jeg vilde have det spillet. Ja, jeg havde da aldrig vovet at tænke paa det kongelige Teater.

— Nej, sagde *Olaf Poulsen*; det er ogsaa en slem gammel Kasse. Se deroppe (han pegede paa en Hylde over Spejlet), der ligger en Komædie om *Thorvaldsen* som jeg skal spille i, og *Thorvaldsen* han var sgunte morsom!

Med denne Protektion fik jeg *Collegium politicum* antaget hos Direktør *Dorph Petersen* paa Folketeatret; men han gik af kort efter, og den nye Direktion fandt ikke Komædien tilstrækkelig »litterær«. Gud fri mig, det var netop det den

heller ikke skulde være. Jeg fik aldrig Stykket opført, og Manuskriptet er forsvundet. Da det har været rundt alle mulige Steder, slutter jeg at enten har Olaf Poulsen og Dorph Petersen ikke forstaaet sig paa det, eller ogsaa er det de andre der mangler Evnen til at bedømme indleverede Skuespil. Et af to. Men enhver So synes naturligvis bedst om sine egne Grise.

I 1889 gik jeg rundt med en Oversættelse af *Diderots*: Supplement til Kaptejn Bougainvilles Rejse. Jeg kom til Boghandler *Gustav Philipsen*, den senere Raadmand; han vidste at det var den Fortælling som *Georg Brandes* havde kaldt Perlen i det attende Aarhundredes Litteratur, men — —

— — —
 — Men vi er et gammelt anset Forlag, sagde han; jeg tør ikke!

Det blev saa trykt hos Bogtrykker *Henriksen* i Rømersgade, og da jeg forinden var rejst bort, fik det den frygtelige Titel: Hvad er Kærlighed? Den lille Bog er ikke til at opdrive nu. Og *Georg Brandes* har vist aldrig set den.

Livet er Mystik. Som ung lærte jeg at hypnotisere hos den berømte Magnetisør *H. C. Hansen*, der havde rejst Jorden rundt med sine den Gang nye Eksperimenter og døde 90 Aar gammel ude paa Frederiksberg i 1906. Han praktiserede Helbredelse ved Magnetisme og blev sat under Tiltale for Kvaksalveri, men frikendtes ved Høje-

steret, hvad der forøgede Tilstrømningen af Patienter. Selv har jeg ofte strøget Smerter bort hos Syge ved Berøring med Hænderne, ja jeg kan gøre det paa mig selv.

Senere hen lærte jeg *Sigurd Trier* at kende; han var Spiritist. Jeg har imidlertid aldrig truffet paa nogen Indgriben af Aander. Ganske vist har jeg set Trier skrive Aandeskrift; men det kan jeg selv, jeg vil endda paatage mig at skrive omkap med de bedste Medier, og min Forklaring gaar helt udenom de Afdøde. Jeg er nemlig vis paa at enhver kan skrive Aandeskrift, naar blot vedkommende ejer den ret almindelige Evne at kunne etablere en telepatisk Forbindelse med sin Underbevidsthed; jeg ved for Resten ikke hvad Underbevidsthed er, jeg konstaterer kun at Eksperimentet kan gøres. Ad Tankeoverføringens Vej kan jeg ogsaa faa Forbindelse med Hjernen paa den Person jeg holder i Haanden, og mange kan gøre det samme; men vi ved heller ikke hvad en Tanke er. Derimod ved jeg hvad adskillige Spiritister er, heldigvis ikke alle; og *Sigurd Trier* maatte ogsaa lære dette. En Dag kom han trækende med en Svensker, og jeg syntes at Manden ligefrem lugtede af Humbug, medens Trier følte at Stuen ladedes med Magnetisme, naar Svenskeren kom ind. Vi havde en lille intetsigende Seance. En Ugestid efter mødte jeg Trier paa Gaden; han stormede hen til mig og sagde:

— De havde Ret; den svenske Spiritist er stukket af med mit Guldur og 300 Kroner!

Af alle de Seancer jeg har studeret var dem ude hos *Harald Tandrup* i Lyngby de lærerigste. Der saa jeg Forfatteren *Svend Leopold* sidde ved et lille trebenet Bord og tale med *Göthe*; og det var rent ud forbavsende at Svend Leopold intet Øjeblik spurgte sig selv hvor det kunde falde *Göthe* ind at rejse til Lyngby for at banke med et Bordben til Svar paa nogle taabelige Spørgsmaal, der endda blev stillet den berømte Tysker paa Dansk. Men *Göthe* maa vel være en stor Spasmager. *Tandrup* var det; i ravende Mørke trak Aanderne hans Skjorte af ham, mens han selv og Forsamlingen sad og lavede Kæde med Hænderne. En Aften fløj han med en halv Snes Troende hen over duftende Thehaver og Rosenmarker i Kina. Han har selv fortalt mig hvordan han bar sig ad baade med Skjorten og Flyvningen; det var genialt, Folk *maa* jo blive Spiritister hvor der findes saadan et Medium. Jeg husker at en Aand suste rundt i den bælgmørke Stue og sluttelig gav sig til at klaske *Göthes* Ven oven i Hovedet, med hvad ved jeg ikke, for Aanderne har vist ikke Hænder; men vedkommende Deltager i Seancen udbrød beæret:

— Det var afdøde Frederik den Ottende; han er altid saa spøgefuld overfor mig!

— Ja, sagde *Tandrup* alvorligt, Frederik den

Ottende kommer her ofte; det er saa naturligt, han boede jo tæt herved!

Saa vidt jeg havde forstaaet, for se Kongen kunde vi ikke da der var drejet om for Elektriciteten, benyttede han sig af et Medium. Men Medier skal vi jo tro paa, ellers ligger det hele der. Selv Stiftsprovsten i Roskilde tror paa Medier; men der er Frederik den Ottende jo begravet, saa det er saa naturligt.

Saadanne Ting som Tro paa Aander eller paa Verdens Undergang har en Omløbstid ligesom Kometer, de kommer igen med visse Mellemrum. I Firserne optraadte der en purung Mand som var fænomenal; han gav bl. a. en Seance for nogle Teatermennesker og forbavsede ved at tale med forskellige Stemmer, saa selv *Olaf Poulsen* erklærede at han ikke kunde hamle op med ham. Ligestraks var man imponeret; men allerede ved næste Seance mærkedes det at Manden havde et Repertoire af Roller, ikke af Aander. Han blev protegeret af Restauratør *Niedermann*, der drev en søgt Natbeværtning paa Østergade; men Manien for Aandemanen døde hen og kom først op igen en Snes Aar senere med *Sigurd Trier*. Nu er det blevet en religiøs Bevægelse som formodentlig ender i Statskirken, hvis Præster ofte er Spiritister. Livet er jo gaadefuldt, og det er ikke altid nemt at holde Hjernen klar. Noget af det mærkeligste oplevede jeg da jeg lærte at vise

Vand med en Pilekvist; og nogen Forklaring paa dette kendte Fænomen har jeg for min Part ikke. Da jeg første Gang mærkede den forkede Gren krumme sig nedad i mine Hænder, som om der gik Krampe i den, var jeg imponeret; der maa vel være en simpel og letfattelig Forklaring paa det, vi har blot ikke fundet den endnu. Men mange Mennesker vil med Vold og Magt fremtvinge en Forklaring, og da ender de i det enfoldige. Derom kan jeg fortælle følgende lærerige Historie.

For omkring 40 Aar siden gik der her i Kjøbenhavn en ung blond Nordmand som hed *Haakon Øvre*. Han var vist ikke noget den Gang. Men omkring 1890 traf jeg ham igen nede i Frankrig, og da han var bleven fransk Politiassistent. Det var ham der senere blev nævnt af en Taler i Deputeretkammeret som »Kong Oscars Ven«, jeg husker ikke i hvilken Anledning.

Øvre havde et lille Hus med Have til udenfor Paris, og der var Naboer, hvis Grund kun skiltes fra hans ved en Hæk. Paa Landet kender Folk ikke til W. C.; dernede ligesom her gaar de ud i fri Luft og sætter sig bag en Række Buske. Og en Dag da Øvre stod og gravede i sin Have, kommer en af hans Naboer ud i sin Have paa Naturens Vegne, som det hedder i Militærsproget.

Naa, Monsieur Øvre er en stor Spøgefugl; han ser dette her, og da det rette Øjeblik er der,

stikker han Spaden under! Og efter lidt taalmodig Venten trækker han den forsigtig tilbage under Hækken og stiller sig paa Lur. Nu ved man at enhver vil gerne se sit eget Barn. Men da Manden ovre bag Hækken vender sig, bliver han ganske forvirret. Der er ingen Ting at se! Han klør sig i Hovedet og stirrer rundt omkring, — nej, der er ingen Ting. Er der da sket et Mirakel? For han ved dog at — — —

Imidlertid var han saa meget Videnskabsmand at han huskede at der maa mere end et enkelt Fænomen til for at konstatere et Brud paa Naturlovene. Miraklet fik man ham ikke til at tro paa efter den ene Prøve. Altsaa satte han sig ned igen og tog med lidt Besvær fat hvor han slap. Og Øvre var der straks med Spaden, ligesom før!

Men da Manden anden Gang rejste sig og saa sig om, blev han slaget af Rædsel. Alle Helgene, hvad var dog dette! Og uden at give sig Tid til at bringe sin Paaklædning i Orden, styrtede han afsted. Miraklet var der!

Til mine journalistiske Felttog regner jeg Stormen paa det saakaldte Arbejdernes Brændsels-selskab, der i 1925 gik over paa engelske Kapitalisters Hænder. Jeg havde Redaktør *Erik Hansen* til Forbundsfælle; han optog mine Artikler i *Kolding Avis*, og vore Oplysninger havde vi fra en forarget Partifælle, der vidste Førstehands-

besked. Førernes Spekulationer i tyske Kul karakteriseredes kort fortalt deri, at da Gevinsten ved Samarbejdet med *Kejser Wilhelms* Agent, Millionæren *Helphand* kaldet *Parvus*, tegnede til at blive den største der nogensinde var noteret her paa Børsen, opløste man det oprindelige Aktieselskab, udbetalte Arbejdernes Fagforeninger deres fattige Indskud paa 25.000 Kroner, og startede et nyt Aktieselskab som strøg Millionerne i de rigtige Lommer. Humoristisk nok beholdt man Arbejdernes Navn; Selskabet burde rettelig være døbt om til *Wilhelm, Helphand-Parvus & Co.*

Denne Børsoperation har *H. P. Hanssen* afsløret i sine Dagbogsoptegnelser fra Berlin i Krigsaarene; fra et Møde i den tyske Rigsdag, som han var Medlem af, meddeler han nemlig følgende:

»*Kreth* rettede et skarpt Angreb paa den socialdemokratiske Kulcentral i København, som *Erzberger* og *Scheidemann* forsvarede. De oplyste at De samvirkende Fagforeninger i Danmark fik Kullene; men til Gengæld havde de forpligtet sig til at holde de danske Arbejdere rolige med Hensyn til Udførslen til Tyskland af Smør, Fedt, Flæsk osv., som fordyrede disse Artikler i Indlandet.«

Denne Udtalelse faldt altsaa i Berlin den 28. September 1917. To Dage forinden skrev Social-Demokraten i Kjøbenhavn forarget om de høje Varepriser. Og paafølgende 4 Oktober 1917 kunde man i Bladet læse en harmfuld Artikel imod »Levnedsmiddel-Fordyrerne«. At Mænd der paa den Vis har spekuleret i tyske Kul og danske Arbejderes Enfoldighed har kunnet blive Statens »Tillidsmænd«, vilde være ufatteligt om man ikke vidste hvor pilraaddent hele vort parlamentariske Liv og Leben er.

For Artiklerne i Kolding Avis blev *Erik Hansen* ved Højesteret idømt en Bøde; nogle stærke Ord kom til at veje mere end Realiteten.

Georg Brandes har talt meget om den menneskelige *Dumhed*; men er der ikke nogen der vil tale om *Fejgheden*? At Demokratiet er dumt, betragter man nu som fastslaaet; det trænger snart til at høre noget andet, thi Folk er muligvis slet ikke saa taabelige som det ser ud til efter den Samfundselendighed de lever i, de mangler bare Mod til at bruge deres Forstand. To Ting er Skyld i dette. Det ene er at vi efterhaanden allesammen er kommen paa Staten og har vænnet os til at lade den tænke for os. Hvad har vi ellers en Regering til, siger Folk. Men denne Tankegang fordummer. Det andet er at alle Mennesker er kommet under Organisationer der er smaa Kopier af Staten og følgelig virker

i samme Retning, altsaa ikke just i Retning af Selvhævdelse. Organisationen værner desuden Folk til at regne med Tallet; paa en Valgdag spørges der kun: hvor mange er I? Det er en Art Kvægtælling. Et Menneske skal veje til efter sin indre Værdi, ikke efter Sammentælling med andre, rent bortset fra at 0 plus 0 er lig 0.

Men Solidaritet, er det ikke en Form for Organisation, og kan det undværes? Vist kan et Menneske ikke undvære andre Mennesker; men det er netop Solidaritet som totalt mangler. Demokratiet raaber op om at det har skabt Solidaritet blandt Arbejderne; men der er for Eks. ingen der vil vise Solidaritet med de Arbejdsløse ved at arbejde 6 Timer i Stedet for 8 og derved give Arbejde til dem; tværtimod, de organiserede Arbejdere slaas gennem Akkordarbejde og Overarbejde om at skabe endnu mere Arbejdsløshed. Kvindearbejde slaas med Mandsarbejde. Og i den pyramideformede Overorganisation som kaldes Staten er der overhovedet ingen Solidaritet; alt er Slagsmaal, nationalt og internationalt.

I dette er der ikke sket Forandringer til det bedre i min Levetid, og jeg kan altsaa sige at paa det Omraade har jeg ingen Ting oplevet. Alligevel synes jeg at jeg har oplevet en hel Del; Verdenskrigen betød ikke saa lidt, og det bliver værre. Se, jeg gør alle Ting nye, staar der et Sted i Bibelen. Begyndelsen er sket. Og som

vi har faaet det meste andet udefra, især fra Tyskland, vil det næste Kladderadask ogsaa naa os ad den Vej.

Vi er nu i de sidste Dage af det Gamle; og Modstanderne af det Nye, af Produktion efter Behov i Stedet for efter Profit, er de ivrigste til at raabe op om Evropas Undergang, for ikke at sige Verdens Undergang, saa det maa vel snart blive til noget. Socialdemokratiet falledede i 1914; den socialistiske Stat lavede kort efter Kæmpefallit i Rusland. *Lenin* og *Mussolini* har været Statssystemets største Navne i Forfaldsperioden, og Rom vil ende hvor Moskva endte, Diktatoren kan ikke magte hvad Proletariatets Diktatur maatte lade ligge. Men det sociale Spørgsmaal er løst: *Staten maa væk.*

Dermed bortfalder Lønarbejdet, der er sanktioneret af Staten, hvis Livsbetingelse det er. Man taler om at de Besiddende ejer Fabriker, Maskiner, Jord og Grund osv.; men disse Værdier er døde uden Arbejdet. I Virkeligheden er det saadan at *de Besiddende ejer Arbejdet; Lønarbejdet maa væk.*

Utopist! Det er det Svar jeg har faaet paa min Indsats. Vil I afskaffe Pengene? raaber man haanende. Ak nej, det maa vi lade de gode Borgere om. De er som Pæleorme der har boret sig ind i en gammel Stolpe, hvor de sidder godt, uden at ane at de selv er med til at æde den

over og vælte den. Paa den store Revolutions Tid hed Pæleormene: Hof, Adel og Gejstlighed; nu er Navnene andre, men Virksomheden er den samme selvomvæltende! Naar de en Gang pilles ud af Hullet og vi samles om deres Smuld, vil ingen være klar over hvad det egentlig var de borede løs efter, men Virkningen er synlig i den gamle Stolpe, den er faldefærdig. Og da vil selv de gode Borgere opdage at »til det som er ved at falde skal man tilmed støde.« — —

Eftersom kun faa Mennesker har en af dem selv samlet og oparbejdet Livsanskuelse, regner jeg min for en Sjældenhed og fremsætter den til Slut her.

Vi tænker i Modsætninger. Vi kan kun forestille os Noget gennem Forestillingen om Intet, Begyndelse gennem Ophør, Uendelighed gennem Endelighed; det Smaa forudsætter det Store, Varme Kulde, Godt Ondt, Højre Venstre, Lyst Ulyst — »hele Verden er Ja og Nej«. En Farve kan ikke tænkes uden andre Farver, en Tone betinges af en Tonerække, en Tanke af en Tankerække; et Tal er utænkeligt uden to eller mange. Alt er relativt, ogsaa Sandheden, det vil sige alt er *Sammenhæng*, ingen Ting er sig selv alene. Selvets Egeneksistens er tvivlsom, men den hører til det man er nødt til at forudsætte. Livet er Mystik. Hvorfra? Hvorhen? Hvorfor?

Vi tænker endvidere i Dimensioner fra Punkt

til Linje, Rum, Tid, Evighed, Uendelighed, og for den Tanke der ikke vil standse her, til Gud; Tanken gaar ud fra et uforklarligt dimensionsløst Punkt (Matematik) og ender i et uforklarligt dimensionsløst Punkt (Teologi). Indenfor disse Dimensionsfornemmelser er Tanken tvunget til at bevæge sig, men indenfor dem er den fri.

Dersom alt var Aarsag og Virkning, kunde en fri Vilje ikke eksistere; thi den vilde tilintetgøre Aarsagsrækken. Men indenfor Sammenhængen er der Plads for en fri Vilje, thi den gør ikke Brud paa Sammenhængen. Vor Tænkning forudsætter desuden fri Vilje og maa ogsaa af den Grund forkaste Teorien om Aarsag og Virkning.

Da Noget ikke kan tænkes komme af Intet, og heller ikke blive til Intet, maa vi tænke os selv som evige. Ingen Ting skabes, ingen Ting dør. Alt er Liv, mylrende Liv — *den store Pan lever!*

Overfor dette er det en ringe Ting at jeg har fundet Mening i min lille Del i den store sammenhængende Mening. Og at jeg venter en Fortsættelse. Der staar skrevet, rigtigt oversat: »Og Gud saa alt hvad han havde skabt, og se: *Døden* var god.« Man kan leve trygt paa dette Ord — selv om man maaske heller ikke da undgaar at blive stemplet som Utopist.
